

A vidékfejlesztők
és környezetgazdák
folyóirata

a falu

2015. nyár

XXX. évfolyam

Megjelenés minden évszakban

› A közfoglalkoztatás fejlesztése a Közép-Tisza-Vidéki periferián: Egyek

› Növekvő népességű majorsági területek Veszprém megyében

› Településfejlesztési problémák a közep-zalai belső periferián

› Ormánsági helyi kezdeményezések – fiatal kutatói szemmel

Szerzők

Horváth Csaba	földrajz BSc szakos hallgató, Nyugat-magyarországi Egyetem, Természettudományi és Műszaki Kar
Fazekas Anett	geográfus MSc hallgató II. évfolyam, Debreceni Egyetem, Természettudományi- és Technológiai Kar, Földtudományi Intézet
Kertész Gergő	terület- és településfejlesztő geográfus, Természettudományi Kar, Eötvös Loránd Tudományegyetem
Menyhárt Ferenc és Zsiros Mária	szociológusok
Siklósi Rozália	Magyar Máltai Szeretetszolgálat munkatársa
Simon Bertalan	Msc. geográfus Pécsi Tudományegyetem, Természettudományi Kar, Földrajzi Intézet,
Tihamér Tibor Sebestyén	Msc. területfejlesztő, Munkahely: Adrian Kübler Landschaftsgestaltung, Svájc
Ulrich Ádám	Msc. regionális és környezeti gazdaságtan, Szent István Egyetem

Orfalu

Kovács András Ferenc

VALAKI KÖVET ÁLMODIK

*Ha majd hamut álmodnak a kövek,
s a boldog hamu embert álmodik,
valaki semmit - istent álmodik,
torkában némán torlódó kövek.*

*A szó kővé lesz egyetlen napon,
törvénytáblából készül útvesztő
köré, karneol idő - útvesztő
ő is, önmaga álma egy napon.*

*A szavak csak szavakat álmodnak,
csak egy könyvet útvesztőkkel, kövekkel
s tükrökkel, eme végtelen kövekkel,
melyekben arcok arcot álmodnak.*

*Egyetlen arc lesz, mely már végtelen,
akárha most zuhanna egy tükör
mélyébe - mintha sok törött tükör
kövek röptét álmodná végtelen.*

*És egyszer kövek álmodnak követ,
és egyszer hamu hamut álmodik,
egy álmom semmit - embert álmodik,
a csend torkában liktető követ.*

2015. NYÁR
XXX. ÉVF. 2. SZÁM

A FALU

Alapítva: 1985
Alapító: Agroinform Kiadó
és Nyomda Kft.

Szerkesztő bizottság:

Németh Tamás
elnök

Csatári Bálint
Csonka-Takács Eszter
Dinya László
G. Fekete Éva
Kovács Imre
Ligetvári Ferenc
Mezőszentgyörgyi Dávid
Ónodi Gábor
Podmaniczky László
Szörényiné Kukorelli Irén
Tóth Albert

Szerkesztőség vezetője:
Eperjesi Tamás

Felelős szerkesztő:
Dénes Zoltán

Felelős kiadó:
Mezőszentgyörgyi Dávid

Nemzeti Agrárszaktanácsadási,
Képzési és Vidékfejlesztési Intézet
1223 Budapest Park utca 2.
Telefon: 06-1 3628100
E-mail: afalu@nakvi.hu
www.agrarlapok.hu

ISSN 0237-4323

Megjelenik minden évszakban

A borító és a belív képeinek forrása:
Dénes Zoltán és www.shutterstock.com.

Tartalom

5

Kertész Gergő

Magyar csoda Zalából, avagy
egy megfiatalodott ökofalu

19

Siklósi Rozália

Ormánsági helyi kezdemé-
nyezések – fiatal kutatói
szemmel

35

Horváth Csaba

Növekvő népességű majorsá-
gi területek Veszprém megyé-
ben

47 **Fazekas Anett**
A közfoglalkoztatás
fejlesztése a Közép-Tisza-
vidéki belső periferián

59 **Simon Bertalan**
Településfejlődési problémák
a közép-zalai belső periferián

71 **Könyvismertető**
Cecének és minden magyar
falunak

75 **Sebestyén Tihamér**
Biomassza, alternatív
vidékfejlesztés Kovászna
megyében

89 **Ulrich Ádám**
Berettyóújfalu
településmarketingjének
és kistérségi hatásainak
vizsgálata

Az **A falu** szerzői és lektorai – a folyóirat újraindítása óta – díjazás nélkül végzik a munkájukat, ezzel járulnak hozzá a fenntartásához. A megjelent írásművek ezért csak a szerző, illetve a Kiadó hozzájárulásával használhatók fel.

Magyar csoda Zalából, avagy egy megfiatalodott ökofalu

Kertész Gergő

Sokakban nosztalgikus érzés kering a vidékkel kapcsolatban, ahol a csend, a nyugalom, a tiszta levegő, a természetközelség és a közösséghez tartozás teljeseedik ki. Ezek az értékek azok, amelyek megtestesítik a vidékkel kapcsolatos elképzeléseket és megkülönböztetik őket a városi terektől. Lehetséges, hogy ezen erények eltűnőben vannak, ám egy nyüzsgő világból kiszabadult embernek még mindig megnyugvást tudnak adni a vidéki régiók. Mindez azonban csak az érzelmi oldal, de amennyiben a gazdaság és társadalom felől közelítünk a vidékhez azt láthatjuk, jelentős átalakuláson ment át az elmúlt negyed évszázadban.

A '90-es éveket követően a kapitalizmus elterjedésével, a profitorientált gazdaságpolitika megerősödésével a külső világgal szembeni kiszolgáltatottság uralkodott el. Az állami szerepvállalás csökkenésével felerősödtek a társadalmi és területi különbségek, szélesedett a szegényebb réteg, a szociális ellátás hanyatlott, nőtt a munkanélküliség és még hosszán lehetne sorolni a különböző problémákat. A vidéki élet egyre inkább ellehetetlenült és egyes térségeink még mindig nem tértek magukhoz a rendszerváltozás okozta sokkból.

A hazai területfejlesztési gyakorlat sokáig a külső (exogén) erőforrásokra alapozott fej-

lesztéseket részesítette előnyben, ám rá kellett jönni, hogy ezek nem adtak reális válaszokat a problémákra, ezért a gyors fellendülést sokszor még gyorsabb hanyatlás követte. Ezen erőforrásokra való támaszkodás hosszú távon nem lehetett kifizetődő és a választ a világválság által generált új gazdaságpolitikai paradigmaváltás hozta meg. Mivel a válság alapjaiban rendítette meg a döntően transznacionális vállalatok által befolyásolt globális gazdaságot, a hangsúly egyre inkább át fog tevődni a lokalizáció által irányított gazdasági térszerveződésre. Ez a paradigma pedig nem más, mint napjaink egyik közkedvelt és egyre inkább előtérbe kerülő témája, a helyi gazdaságfejlesztés (HGF).

A HGF-ben alapvetően a belső (endogén) erőforrásokra alapozunk, de nem zárjuk ki abszolút mértékben a külső erőforrások megjelenését, hiszen azok elindítói vagy életben tartói is lehetnek a folyamatoknak. Egy optimális ötvözetre van szükség, melynek célja egy élhetőbb környezet megvalósítása. Ezt az újfajta gondolkodásmódot a tudományos világ és a társadalom egyaránt elfogadja, irányítja gondolkodásunkat, cselekedeteinket, módszereket fogalmaz meg a fenntarthatóság elérése érdekében és nem mutatja a kizárólag külső erőforrásokra alapozott rendszer gyengeségeit. A Területfejlesztési füzetek

2. című kiadvány egy bevezető gondolatát idézve: „ez a típusú helyi gazdaság egyszerre tradicionális, mert a világ számos pontján máig létezik, és újszerű, mert újra felfedezik, mint a fogyasztói társadalom alternatíváját.” (Czene-Ricz, 2010. 13. o.)

Ebben a világban a helyi gazdaságra a mai gazdasági rendszerünk legelső működési szintjeként tekintünk, ahol a termelés és fogyasztás közvetlenül összekapcsolódik. Ahogy a Kígyóssy Gábor – Czene Zsolt (2012) szerzőpáros írásukban kifejtik a helyi gazdaság központi elemeként kell tekinteni a fenntarthatóságra, mivel egyrészt a termelés és fogyasztás egy helyen való megvalósulása kevesebb szállítást és így kisebb környezeti terhelést jelent, másrészt lehetővé válik saját erőforrások hosszú távú megújuló használata. Arra kell törekedni, hogy az anyag-, energia-, -tudás- és jövedelmáramlások minél tovább a térségben maradjanak vagy lehetőség szerint zárjuk őket.

A '90-es évektől kezdve egyre több település vélte felfedezni a helyi gazdaságban rejlő lehetőségeket és egyre inkább elszaporodtak a pozitív példaként szolgáló települési gyakorlatok. Bár ezen települések száma folyamatosan növekszik, számuk még mindig elenyészőnek mondható a hazai településállományt nézve és sokan még a kiútkeresés fázisában vannak.

Nagypálival még az egyetemi évek alatt az ELTE Természettudományi Karán 2013-ban

szervezett HGF konferencián találkoztunk, ahol Kócse Tibor polgármester mesélt a település lassan két évtizede tartó töretlen társadalmi és gazdasági fejlődéséről, és büszkén mutatta be az elért sikereket. Ennek a páratlan ökofalunak - mint a későbbiekben ezt látni fogjuk - nem véletlenül járnak csodájára hazánkban és Európában egyaránt.

A kezdetektől a változásig

Nagypáli a Zala-folyótól északra a Kemeneshát és a Göcsej közötti enyhe lejtésű széles dombháton fekvő 6,34 km²-nyi területű kistelepülés Zalaegerszegtől mintegy 8 km-re északra a 74-es főút mentén. Állandó népessége a 2014. január 1.-én mért adatok szerint 484 fő volt, (KSH, 2014.) de napjainkban már több mint 500 lelket számlálhat, ám a közelmúltban ez közel sem volt mindig így. (1. táblázat)

A '90-es évek közepéig Nagypáli ugyanazt az utat járta be, mint a hozzá hasonló települések. A falu kimondottan hátrányos helyzetben volt és olyan demográfiai problémáktól szenvedtek, mint a lakosság szám csökkenése és a népesség elöregedése. Nagypáli ezen mindenképpen szeretett volna változtatni és a lakosság szám növekedését és fiatalítását tűzte ki elsődleges céljává a fenntartható fejlődést szem előtt tartva. A tenni akarás megvolt a vezetők részéről, de átütő eredményt nem sikerült elérni, amit többek között az sem

1. táblázat

Nagypáli népességszámának és korösszetételének változása 2000 és 2012 között

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Lakosság szám	319	321	330	323	346	362	372	381	430	448	460	477	472
Korösszetétel, %													
<14	15	15	15,2	13,9	15,3	15,5	16,9	17,6	18,8	18,8	18,9	18,4	16,7
15-59	64,6	64,8	65,5	66,3	65,6	65,5	65,3	65,4	66,3	67	65,9	66,7	67,2
60<	20,4	20,2	19,4	19,8	19,1	19,1	18	17,1	14,9	14,3	15,2	14,9	16,1

Forrás: KSH T-STAR adatok alapján

segített, hogy 1991 és 1996 között három polgármestert is „elfogyasztott” a település.

Ám ami ezután történt az korán sem mondható mindennapinak! A '90-es évek közepétől a helyi gazdaság egy olyan egyedi és dinamikus fejlődési pályára lépett, amely egyedülálló a hazai HGF gyakorlatok között is. Ennek a hihetetlen fejlődésnek a kulcsfigurája vitathatatlan módon a település jelenlegi polgármestere Kócse Tibor, aki az 1996-os időközi választáson lett a falu első embere, így egészen pontosan 1996. október 10.-e óta élvezzi a helyi választópolgárok bizalmát. Ez nem is véletlen, hiszen amíg más falvak inkább elherdálták a települési vagyont, addig Nagypáliban az elmúlt két évtizedben bővült a falu vagyona, melyhez páratlan előrelépés párosult.

Kócse Tibor személyében egy olyan vezetője lett a falunak, aki határozott elképzelésekkel rendelkezett az irányt illetően és az elérni kívánt jövőkép reálisnak bizonyulhatott. Polgármesteri kinevezését követően egy alapos helyzetelemzés következett, ami egyértelművé tette, hogy egy független, fiatalodó, élhetőbb és innovatív településsé kell tenni Nagypálit megtartva a hagyományos magyar falvakra jellemző jegyeket. A polgármester a hazai környezetben gyerekcipőben járó innovatív megoldásban a megújuló energiaforrásokban látta a jövőt. Az alternatív energiafelhasználási lehetőségeket egyik fő fejlesztési irányvonalként határozták meg, melynek háttérében többek között az energiafüggetlenség, egy egészségesebb és szebb környezet kialakítása és az új munkahelyeknek létrehozása állt. Természetesen ez önmagában nem oldotta volna meg a népesség előregedésének és csökkenésének a problémáját, ezért előljáróban annyit, hogy egy barátságos és nyugodt életkörülményeket biztosító új településrészt kialakítására is vállalkoztak, mellyel a városi légkörből kiszakadó a családalapítás előtt álló vagy már kisgyermekes családok számára szerettek volna egy csendes, idilli és harmonikus környezetet teremteni.

Mivel a polgármester a több lábón állás híve, ezért a helyi gazdaság is több pillérré támaszkodik és a megújuló energiaforrások mellett pl. a közösségfejlesztést, a vállalkozásbarát inézkedéseket vagy a turizmust is épp úgy megemlíthetnénk egy-egy fő pillérként, tehát hiba lenne azt gondolni, hogy a gazdaság kizárólag a „zöld úton” gondolkodik.

A faluvezetés modellje

Kócse Tibort a HGF szemszögéből nyugodtan nevezhetjük „helyi hősnek”, aki megfelelő szakértelemmel rendelkezik, elhivatott, motivált, kézben tartja a folyamatokat és össze tudja tartani a közösséget. Abszolút kulcsszereplőnek tekinthető, jól használható ötletei vannak és minden fejlesztési elképzelést kész paraméterekkel, tényekkel és összegekkel tud a képviselő testület elé vinni. Ha nem lenne valószínűleg a település se itt tartana! Az eredmények kétségtelenül igazolják a munkáját, ám személyisége mégis sokak szemében ellenszenvet vívhat ki.

A Nagypáliban töltött néhány nap alatt több véleményt is sikerült meghallgatnunk vele kapcsolatban. Kétségtelen tény, hogy a település első embereként határozottan és meggyőzően kell fellépnie minden a helyi közösség érdekét szolgáló ügy érdekében. Bár az elhangzottak szerint a település vezetése jól működik, de mint ha egy kézben összpontosulna minden és egyfajta piramis rendszer kezdene kialakulni.

Bár Kócse Tibor szerint ez a piramis-rendszer abszolút működőképesnek bizonyul, mikor megkérdezték tőle a kétezres évek elején mi a sikerének a titka, akkor egy hasonlóan válaszolt a feltett kérdésre: „...*Adva van egy folyó és környéke. (Ez a mindennapi gazdasági és társadalmi környezetünk egy éles versenyben.) Ezen a folyón kell jó irányban, kellő sebességgel egy csónakot navigálni. (Cél, jó eredményeket elérni.) Ehhez szükség van megfelelő kormányosra (polgármesterre), megfelelő evezősökre (képviselekre, aki-*

ket az előre vívó gondolkodás jellemez.) A versenyben való jó eredmények eléréséhez természetesen szükség van jól felkészült technikai személyzetre, akik esetünkben az önkormányzat dolgozói, a falu civil szervezetének aktivistái. És szükség van támogatókra a helyi vállalkozók önzetlen segítségére is... Végül, de nem utolsó sorban elengedhetetlen a közösség, a falu lakóinak összefogott buzdítása, sőt aktív részvétele. Ha mindez együtt van, akkor működik a dolog. Akkor ez jelenti Nagypáli jelenét, és előrevetíti jövőjét is.” (Helytörténeti kiadvány, 2006., 55.)

Az idézet szerint a siker csak együttes erővel érhető el és - piramis rendszer ide vagy oda – ennek hátterében egy több pilléren álló faluvezetési modell áll, melyben az önkormányzatnak, a vállalkozásoknak, a civil szervezeteknek és a lakosoknak is megvan a helye és a feladata. A helyi hős minden készséggel rendelkezik a település irányítását illetően, de neki is szüksége van egy támogató csapatra, akik szakértelmet, együttműködést, bizalmat tanúsítanak felé. Nagypáliban ez rendelkezésre áll és többek között ezért lehet olyan sikeres.

A külső erőforrások szükségessége

A helyes HGF gyakorlat azt kívánná, hogy a helyi erőforrásoknak kellene az elsődleges irányadónak lennie a fejlesztéseknél. Nagypáli esetében ez az alapgondolat abszolút megvalósult, hiszen az erősségekre és lehetőségekre építve próbálják kihasználni a település értékeit. A belső erőforrások jó állapot szolgáltatnak a fejlesztési elképzelésekhez, de önmagukban nem feltétlenül generálnak eredményeket és bizonyos esetekben szükség lehet külső erőforrások beemelésére is. Ezek elindítói vagy éppen életben tartói is lehetnek az egyes folyamatoknak és a nagypáli vezetés hamar felismerte a benne rejlő lehetőségeket.

Az önkormányzat kezdetben a helyi humánerőforrást kihasználva igyekezett a pályá-

zatírásban eredményeket elérni, majd mivel egyre nagyobb lett az igény a pályázatokra, ezért 2007-ben 10 környékbeli önkormányzattal és 2 vállalkozással karöltve megalapították az akkor még Pannon Interregionális Fejlesztési Nonprofit Kft. pályázatíró céget, mely 2013-tól már megújult formában a Pályázati Management Iroda Nonprofit Kft. néven fut. Egy másik hasonló funkciókkal rendelkező cége az önkormányzatnak a Nagypáli Fejlesztési Övezet Nonprofit Kft.

Nagypáli az önálló projektek mellett egyéb térségi együttműködésekben megvalósult beruházásokban is bízhat (pl. Észak-nyugat Zalai Kistérségi Területfejlesztési Önkormányzatok Társulása), de ennél magasabb területi szinteken is tudja kamatoztatni a partnerségi megállapodásokat (pl. a határon átnyúló projektek Horvátországgal, Szlovéniával és Ausztriával). A határ menti együttműködésekben kívül számos nemzetközi kapcsolata van Nyugat-, Közép- és Dél-európai országokkal, illetve két európai testvértelepülése is van: az erdélyi Szászcsávás és Gyergyóalfalu. Az intrakontinentális mellett a település interkontinentális kapcsolatai is figyelemre méltóak (pl. Magyar-Arab Solymász Találkozók).

A település látszólag nagyon jól kihasználja a pályázati világ adta potenciált, mellyel a falu jelentős pozitív változásokon esett át. Ez az irány hozzásegítette az új erősségek megjelenését, ám a mai állapot szerint ez lehet a falu egyik gyengesége is. Mit is jelent ez pontosan?

Az interjúk során kiderült, hogy a falu vezetése korán sem mindig követi a megszokott és helyes pályázási gyakorlatot, miszerint a projekthez keressük a pályázatot és nem fordítva, ezzel elkerülve a fölöslegesnek vélt fejlesztési elképzeléseket. Azonban egyes elhangzott vélemények szerint mind két irány működőképesnek bizonyulhat. Ennek alapján, ha volt egy projektötlet, akkor nem feltétlenül vártak meg egy olyan pályázati kiírást, amely teljes egészében lefedné azt,

hanem részleteiben valósították meg. Ezekkel a lépésekkel tulajdonképpen felgyorsították a projektek megvalósítását. Ezek a megoldások akár ötletesnek is tűnhetnek, a nagyobb probléma inkább a párhuzamosan futó projektekkel van, melyek nagyobb odafigyelést, koncentrációt, precizitást igényelnek és túl sok projekt esetén felmerülhet a koordinálhatatlanságnak a veszélye.

Ezekből a gondolatokból is kiderült, hogy a falu vezetése nem minden esetben a hagyományos utat követi, de az elért eredményekből és a környékbeli települések irigységéből is arra lehet következtetni, hogy az erőfeszítések példaértékűek lehetnek mások számára. Ahogy az egyik interjúalany mondta: *„aki többet vet, többet is arat”*.

Természetes a különböző területi szintű együttműködések sikeressége nem feltétlenül a sikeres projektekben, hanem akár közös feladatellátásban, kölcsönös segítségnyújtásban, egy közös célért való küzdelemben is megnyilvánulhatnak.

Lépések a siker felé

Köcse Tibor kinevezése óta Nagypáli mérőben más utat jár a hagyományos falusi településekhez képest, ezzel példát mutatva a HGF-ben rejlő lehetőségekre. A már említett helyzetelemzési rész kidolgozása után a falunak változásokat kellett eszközölnie és szükség volt egy új követendő irányvonal kijelölésére. A 2000-es évek környékén kialakult a nagypáli *„Zöld Út”* falufejlesztési program, amely azóta is iránytűként szolgál a vezetés részére. A program elsődlegesen a megújuló energiaforrások használatát tekintette irányadónak.

Az első jelentősebb beruházásként az új **Közösségi Házat** lehetne megemlíteni, melynek munkálatai még az előző polgármester Both Csaba idejében kezdődtek, de az átadása és felavatása már Köcse Tibor nevéhez köthető. A HÁZ (így csupa nagybetűvel) felújítása

anyagilag nem érte volna meg, így egye-sült erővel egy új épület felhúzása mellett döntöttek, mely példa nélküli összefogást kívánt és egy új közösségi teret eredményezett a helyiek számára. Az igazi változásra 2004-ig kellett várni, mikor is megvalósították a Közösségi Ház és a hozzá kapcsolódó épületek fűtési korszerűsítését. Ennek egyik eredménye a bioszolár rendszer lett a Közösségi Ház tetőszerkezetén elhelyezett 140 m² nagyságú napkollektorral és egy 92%-os hatásfokú 50kw-os faelgázosító duplakazánnal, melyek a hőenergiát biztosítják. A faaprítékot az önkormányzat által vásárolt közeli erdők kitakarítása után gyűjtik össze.

Az önkormányzat az energiaköltségek csökkentése érdekében egy napraforgóra hasonlító 4kw-os napelemes villamos-energia előállító rendszert helyezett üzembe a Közösségi Ház előtti téren, melyet a helyiek egyszerűen csak **Napraforgónak** neveznek. (1. kép) A 16 sziromból és összesen 22 nagyméretű napelemből álló fotovoltaikus napelem csoport a virág formának köszönhetően esztétikai szempontból szebbé teszi a környezetét és egy időzítővel kiegészített motor segítségével egész nap követi a nap állását, hogy aztán este visszaálljon az reggeli helyzetébe. A Napraforgónak nevezett rendszer egyedülálló hazánkban, ezért a település egyik ikonikus jelképévé is vált. Ezekkel a változtatásokkal az épülettömb és környezete a megújuló energiaforrások egyik bemutatató központja lett, nem mellesleg közel 70%-ban önellátóvá vált.

A következő nagyobb méretű beruházás az alternatív energiaforrások vonalán haladva a **Megújuló Energiaforrások Innovációs Ökocentrumának** a megépítése volt. (2. kép) A projekt 2005-ben az Ausztria-Magyarország Interreg III/A program keretében valósult meg közel 90%-os Uniós és hazai támogatásból. Az épületet egy 140 m²-nyi felületű napkollektorral, egy 50 kw-os pelle tüzelésű kazánnal, egy 1,5 kw-os szélgenerátorral

és egy 900 kw-os napelemmel is felszerelték. Az Ökocentrum elsődleges funkciója a megújuló energiákkal foglalkozó KKV-knak helyet biztosítani, ami természetesen az önkormányzat számára is irodabevételt jelent. Az épület jelenleg 100%-os kihasználtsággal működik. Mivel Nagypáli semmilyen tapasztalatot vagy innovációt nem akar eltitkolni a kíváncsi érdeklődők előtt, ezért a **Megújuló Témaút Energia Hálózat** egyik nemzetközi állomásaként lehetőséget biztosít a technikák tanulmányozására, melyeken egyre több külföldi érdeklődő is megjelenik. Az Ökocentrum ezen konferenciák, workshopok és rendezvényeket megszervezéséhez is kiváló helyszínként szolgál.

A most bemutatott zöld gondolatok első sorban a polgármester vesszőfutásának te-

kinthetőek, hogy az energiatakarékos és környezetbarát technológiákat részesítjük előnyben a klímavédelem érdekében. Azonban a megújuló energiaforrások csak egy pillérét képezik Nagypálinak és a más területeken is igyekeznek sikereket elérni.

Köcse Tibor saját elmondása szerint az egyik legkiemelkedőbb eredménynek a lakosságszám megduplázódását tartja. A célok eléréséhez egy **új településrész** kialakítását szorgalmazták, melyhez azt kellett, hogy az önkormányzat a kijelölt külterületet először belterületbe vonja, majd értékesítse egy külső cég számára. Végül a kb. 13 hektáros területet felvásárló cég a megállapodás szerint kiépítette a teljes közműhálózatot és értékesíti a lakótelkeket, de a közterületeket – a szerződés értelmében – az önkormányzat visszakapja. Az így kialakított 94 telkes kertvárosi jellegű öltő **Lakópark** hozzájárult ahhoz, hogy 2001-2012 között 125-ről 181-ra emelkedjen a település lakásállománya. A főleg Zalaegerszegről kiköltöző családalapítás előtt álló és a kisgyermekes családok számára vált vonzóvá az új lakóövezet, akik próbálják követni a megújulóakra alapozott irányvonalat és egyre többen helyeznek üzembe napkollektorokat és napelemeket. A sakkasztás utcaszervezet a könnyebb közművesítést és több telek kialakítását teszi lehetővé. A park közepén egy hagyományosnak korán sem mondható játszótér is található, amely a megszokott játszótéri játékokhoz képest jobb hatást gyakorol a gyerekek szellemi és fizikai fejlődésére, így élő nagyságú sakkasztával, gombaházakkal és egy belső alagútrendszerrel felszerelt várral is találkozhatunk. A **Grund és Szabadidőpark** név jelzi, hogy a játszótér nem csak a gyerekeknek jelent szórakozást, hanem pihenőparkként a szülők kikapcsolódásához, a társadalmi kapcsolatok erősítéséhez és a közösségi élethez is hozzájárul. (3. kép)

Az önkormányzat **vállalkozásbarát intézkedésekben** is próbál jeleskedni, amelynek legszebb példája a 2011-ben a település hatá-

1. kép

A napraforgóra hasonlító napelemes villamos-energia előállító rendszer

Forrás: saját készítés

2. kép

Megújuló Energiaforrások Innovációs Ökocentruma

Forrás: saját készítés

3. kép

A közösségi térként szolgáló Grund és Szabadidőpark, háttérben az újonnan létrehozott Lakópark néhány épületével

Forrás: saját készítés

rában átadott az önkormányzat tulajdonában lévő **Logisztikai Központ**. A központ több kisebb vállalkozás mellett egy vezető áruszállítási és fuvarozási nagyvállalatnak a Waberer's International Zrt.-nek ad helyet. Nagypáli elsősorban az iparüzési adó nullára redukálásával vált vonzóvá, így csak a súlyadó terheli az itteni cégeket. Mivel elsősorban adminisztrációs helyként funkcionál, ezért a megnövekedett kamionforgalomtól se kell félnie a helyieknek. Természetesen a megújuló energiaforrások használatára is figyeltek, így napkollektorral, napelemmel és szürkevíz hasznosítóval is felszerelték az épületet.

Nagypáli nagyban támaszkodik a **turizmusban** rejlő lehetőségekre is, bár e téren a megvalósult fejlesztések még eltörpülnek a jövőbeli elképzelésekhez képest. Mindenesetre a már említett ökoturizmus, vagyis a megújuló energiaforrásokhoz kapcsolódó mintaprojekt megismertetése a szakmai szemekkel és a részvételi lehetőség biztosítása a konferenciákon, tréningeken már előrehaladott állapotban van. Az ökoturizmus mellett

a különböző rendezvények is, mint az Arab-Magyar Solymász Találkozók, a Napkorona Fesztivál és a Nemzetközi Hólégballonos Fesztivál is sok érdeklődőt hoz a faluba. Ezek az találkozók, fesztiválok lehetőséget biztosítanak a helyi termékek bemutatására is, amihez külön erre a célra kialakított faházak állnak rendelkezésre. A helyiek elmondása szerint főleg a helyi méz és a bor szokott kelendő lenni.

Mivel az ideérkező turisták elszállásolása sokáig probléma volt a faluban, ezért 2012-ben a Községi Ház szomszédságában egy négy lakásos a legmodernebb technológiával felszerelt apartmanházat és kávézót került alakítottak ki. A szálláshelyet a Faluért Alapítvány és az önkormányzat közösen működteti, ami így a falu számára is bevételi forrást jelent. A turisták eligazodását az Ökocentrumban lévő **Tourinform iroda** is segíti.

A problémák elkerülése érdekében a polgármester fontosnak tartja a folyamatos kapcsolattartást a helyi lakosokkal és kész érvekkkel meggyőzni őket a szabályozások és

fejlesztések fontosságáról, hiszen ezekből a település és a közösség is profitálni tud. Helyi hősiünk pozitív szemlélete és közösségépítő tevékenysége jó hatással van a helyiekre, amit **közös munkával** igyekeznek is meghálálni.

A megújulókat hasznosító technikák hozzásegítenek egy tisztább és egészségesebb környezethez, de kellő meggyőzéssel a szabályozások is hatásosnak bizonyulhatnak. Éppen ezért egész évben tilos a belterületen és a külterületen a belterületi határtól számított 300-es körben a tűzgyújtás, de évente két napra feloldják a belterületi tűzgyújtási tilalmat és engedélyezik a természetes anyagok elégetését.

A tiszta levegő mellett a rendezett településkép is éppolyan fontos, ezért igyekeztek rábírní a lakosságot, hogy földjeiket ne hagyják parlagon. Egyeseket állatok tartására próbálták rávenni, akik jóval csendesebben és olcsóbban látják el a fűnyíró dolgát, míg másoknak az önkormányzat által felajánlott energiafűzek ültetését ajánlották.

A közterületeken is igyekezett rendezettségre törekedni a falu, ezért két évvel ezelőtt lépcsőzetesen utcafelújításba kezdtek. Ottlétünkör az egyik utca már szinte kész

állapotban volt: kicseréltél a burkolatot, a közműveket, eltűntették az árkokat és egységes növényeket ültettek. Már a szükséges utcák felújítását megelőzően minden utcának saját kézzel faragott névtáblája volt egy helyi kézműves mesternek köszönhetően. (4. kép) A napelemes LED technológiás közvilágítást is szeretnék a falu teljes területén kiépíteni. (5. kép)

A most említett pontok jó például szolgáltak a polgármester és a közösség közötti összefogásra, de a közös munka mellett a **közösségépítésre** is hangsúlyt fektetnek. Nagypáliban azért is különösen fontos, mert az újonnan épült Lakópark esetében érződik az elszigeteltség és az ott lakók nehézkesen közelítenek a régi településrészt lakói felé és kevésbé vesznek részt a civil életben is. Egyfajta „közösség a közösségben” szerepet töltenek be és az eltérő szemléletük fakadhat abból, hogy elsősorban városi közegből jöttek és valamelyest jobban is élnek a régi falurészhez képest. Mivel eredetileg a polgármester se Nagypáliról származik, ezért tudja mennyire fontos a mielőbbi beilleszkedés és a két közösség összekovácsolásához lépéseket szükséges eszközölni.

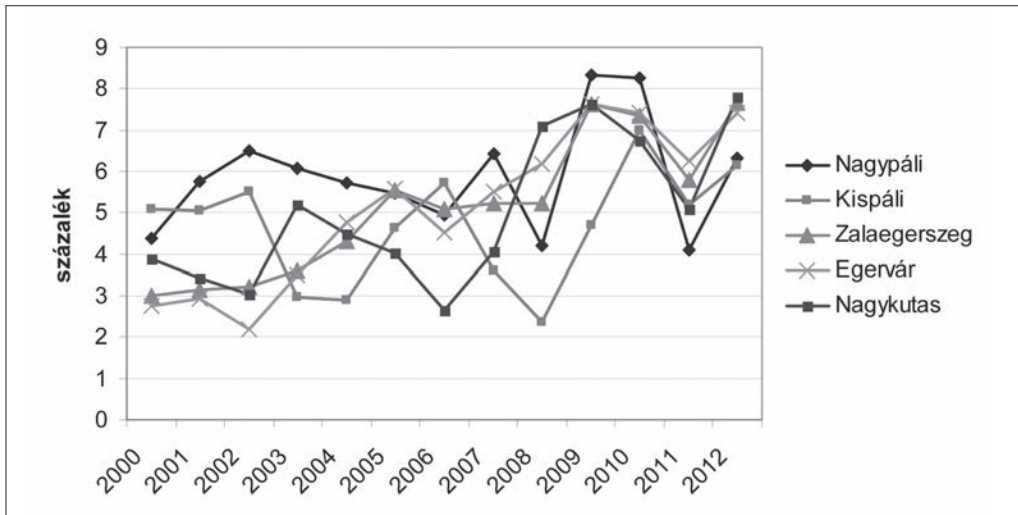
Kézzel faragott utcatábla
Forrás: saját készítés

4.kép

LED technológiás közlámpa
Forrás: saját készítés

5. kép

1. ábra

Nagypáliiban és a környékbeli településeken a nyilvántartott álláskeresők aránya az aktív korú népességben belül, 2000-2012

Forrás: KSH T-Star adatok alapján

A különböző programok, összejövetelek is jó lehetőséget nyújtanak az új lakók megismeréséhez, melynek az egyik színtere lehet a Községi Ház bővítésével kialakított **Integrált Községi és Szolgáltató Tér (IKSZT)**. Az IKSZT az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) egy intézkedése, mely szolgáltató térként a vidéki lakosokat segíti az alapszolgáltatásokhoz való hozzáféréshez (könyvtár, internet stb.), közösségi térként pedig rendezvények, események lebonyolításában, alapítványok, egyesületek székhelyeként is szolgálhat.

Lakossági megítélés

Az első nagyobb kérdéskör, melyet alaposabban körbejárnánk a kérdőívek feldolgozásánál az a **helyi munkahelyteremtéshez** kapcsolódna, mely köztudottan a HGF egyik legáltalánosabb stratégiai irányként jelenik meg. Nagypáli esetében azért is fontos ezzel foglalkozni, hiszen egy dinamikus népességnövekedésen és fiatalodáson átesett település-

nél nem mindegy, hogy mennyi munkahely áll rendelkezésre, azok milyen minőségűek és a jövőbeli fejlesztések milyen mértékben biztosítanak új munkahelyeket.

Az itteni munkanélküliség a kétezres évek elején még magasabb értékeket mutatott a környékbeli településekhez képest, de az elmúlt 12 évben sikerült viszonylag stabilan tartani a 4-6% körüli arányt, kivéve a válság kezdeti időszakát. (1. ábra) Mivel a közeli Zalaegerszegnek nagy a munkaerővonzó képessége, ezért az ott zajló folyamatok meghatározóak lehetnek a helyi munkanélküliség alakulásában, de a nagypáli önkormányzat az eddigi fejlesztésekkel is igyekezett munkahelyeket teremteni, hiszen az IKSZT, a Logisztikai Központ, az Apartmanház vagy az Ökocentrum is foglalkoztatási lehetőséget biztosít. A 2011-ben mutatott jelentős visszaesés, főként ennek jeleként tudható be. A fejlesztések mellett a közcélú foglalkoztatás is a munkahelyteremtést próbálja elősegíteni, és bár a megkérdezettek többsége hasznos foglalkoztatási formának tartja, arra a mélyinterjúk során is

fény derült, hogy csak normális hozzáállással és megfelelő koordinálással van értelme az egész programnak.

A polgármestertől kapott információ szerint a kb. 30-40 helyben foglalkoztatott nem is mondható rossz aránynak, azonban, ha megvizsgáljuk a munkalehetőségek mennyiségi és minőségi oldalát vizsgáló kérdéseket, akkor az elégedettség még korán sem uralkodhat el.

A mennyiségi oldalt nézve a válaszadók többsége a jelenlegi állapotot megfelelőnek tartja, de magas azok aránya is magas, akik több munkalehetőséget szeretnének látni a településen. A minőségi oldalt (munkakörülmények, jövedelem stb.) értékelve az összbenyomás inkább átlagos, de sokak szerint még az átlagosnál is jobb minőségűek. Az elemzés után azt mondhatjuk, hogy inkább a munkahelyek számával és nem a minőségével van a probléma. Az egyik nyitott kérdésre, miszerint milyen eszközökkel lehetne segíteni a munkahelyteremtést, a megkérdezettek egy része – nem véletlenül – a nyertes pályázatokban látna lehetőséget, amik eddig is meghatározóak voltak a településen. Bízható volt, hogy a válaszadók másik része inkább a vállalkozásösztönzést, a KKV-k fejlesztését és támogatását írta, sőt egy a szívemhez közelálló válasz volt, hogy valaki a helyi termékek felvásárlásában, feldolgozásában, a helyi piac elősegítésében látna munkahelyteremtési esélyt. Valószínűsíthetően a munkahelyek számának növelésével kapcsolatos felismerés a település vezetésénél is megvolt, hiszen a jövőben új munkahelyek létrehozását tervezik, akár a Rózsakert vagy az Idegenforgalmi centrum kialakításával. (lásd: következő fejezet)

A helyi gazdaságot az endogén erőforrások belső áramoltatásával is meg lehet fogni, amit legjobban az egyes **termények és szolgáltatások beszerzési csatornáival** lehet szemléltetni. (H. Makkos-Schwertner-Ónodi, 2012.)

Ami a mezőgazdasági és élelmiszeripari

termékeket illeti a zöldség- és gyümölcsféléket még jellemzően megpróbálják maguk megtermelni vagy a szűkebben vett család és rokonság köréből beszerezni, de már egyre többen Zalaegerszegre mennek értük. A húsfélék esetében a helyzet fordított olyan tekintetben, hogy inkább a városból szerzik be és kevesen oldják meg családon belül, míg a tejtermékekért szinte kivétel nélkül a városba mennek. Az önmagában nem lenne probléma, hogy nem tudják maguk előállítani ezeket a termékeket, inkább az a baj, hogy a helyi piacokon se tudnák beszerezni. Mivel nehéz összehozni a vevő- és eladói kört és a közeli Zalaegerszeg is könnyen elcsábítja a vásárlókat, ezért a helyi piacoknak nincs igazán létjogosultsága a településen, ezért a helyi termékek bemutatására is csak a különböző eseményekkor van lehetőség. Talán nem is véletlen, hogy alig van a családok által előállított olyan termék vagy szolgáltatás, amit értékesíteni tudnának.

A szolgáltatások tekintetében külön kell szednünk a kert- és állatgondozást és a hűmán szolgáltatásokat (idősgondozás, gyerekefelügyelet), mivel ezeket jellemzően saját maguk vagy a család, rokonság körében oldják meg. A többi szolgáltatás esetében (pl. villanyszerelés, zárjavítás, autójavítás) abszolút vegyes a kép, hiszen ezek már nagyobb szaktudást, esetleg összetett ismereteket is igényelhetnek. Mindenki először a szűkebb körben próbál hozzáértőket keresni, majd ennek hiányában inkább a zsebükbe nyúlnak és a városban veszik igénybe a javítást, szerelést, tanácsadást stb.

Mindenesetre az elmondottak alapján Nagypáli a helyben előállított és értékesített termékek és szolgáltatások terén még gyenge lábakon áll. Az önkormányzat ezen mindenképpen szeretne változtatni akár megfelelő infrastruktúra kialakításával akár egyéb ösztönző erők segítségével. Ezért a falu jövőbeli tervei között szerepel többek között egy Helyi Termék Kiállítótér és egy Helyi Termék Előállító Üzem is (lásd: következő fejezet),

illetve „Nagypáli helyi termék” címmel helyi forrásokra lehetne pályázni.

Az előző fejezetben végignéztük azokat a **fejlesztéseket**, amelyek már megvalósultak vagy megvalósulás alatt állnak és szintén egy nyílt kérdés keretében kíváncsi voltam, hogy ezek közül **melyiket tartják a legfontosabbnak, illetve a település szempontjából a legelőrébbvalónak**. Mint azt sejteni lehetett a kapott válaszok egy elég széles kört lefednek, de egyértelműen kiemelhető a megújuló energiaforrásoknak a különböző formában történő használata, az energiatakarékosságra és –hatékonyságra való törekvés, vagyis összességében a Zöld út programnak a kidolgozása. Nagyon jó látni, hogy nem csak a település vezetése szorgalmazza a zöld gondolkodást, hanem a lakosság életébe is egyre inkább beérkezik és különböző technikákkal, technológiákkal igyeksenek kihasználni a megújulóknak rejlő lehetőségeket. Az alternatív energiaforrásokat olyan válaszok követték, mint a faluközpont kibővítése és szépítése, infrastruktúrafejlesztések (pl. utcafelújítás, parkosítás), illetve egyesek a Logisztikai Központban látták a legnagyobb előrelépést.

A kérdőív alapján eddig próbáltuk a munkahelyteremtéssel, a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal, valamint a fejlesztésekkel kapcsolatos lakossági konzekvenciákat levonni, de az utolsó pontban - szintén több kérdés eredményeit összevonva - egy általános átfogó lakossági konzekvencia következne a település helyzetével és az utóbbi évtizedben mutatott változásával kapcsolatban.

Mint minden település esetében valószínűleg Nagypáliiban is megvan az a réteg, aki nem ért egyet az ott zajló folyamatokkal, nem tudják egy-egy fejlesztés miért történik, esetleg felesleges pénzkidobásnak, energiapazarlásnak gondolják. Egy vezetésnek nagyon nehéz minden lakossági érdeket figyelembe venni, így mindig lesznek elégedetlenkedők. Ez egy kétoldalú kapcsolat, ahol a vezetőknek el kell magyaráznia mi miért történik és ho-

gyan fog ezekből profitálni a település, illetve a másik oldalon a lakosságnak is nyitottnak, együttműködőnek kell lennie, hiszen mind-ezek a közösség javát is szolgálják.

A személyes tapasztalatok és a kérdőív eredményei is azt mondatják, hogy összességében a lakosság településről alkotott összképe kedvező, elégedettek a Nagypáliiban zajló folyamatokkal, melynek háttérben egy stabil, javuló gazdasági környezet és egy erős település vezetés áll a polgármesterrel, a képviselő testülettel és a tenni akaró civil szervezetekkel karöltve. A válaszadók egy virágzó, folyamatosan fejlődő, rendezett, kulturált környezettel és fejlett infrastruktúrával rendelkező településről semmilyen okot nem látnának az elköltözésre, és mondják ezt annak fényében, hogy összességében a megkérdezettek saját anyagi helyzete szinte –szubjektív véleményük szerint - semmit nem változott az utóbbi évekhez képest, nem úgy, mint a településé.

Tervek a jövőre nézve

A megújuló energiáknál maradván már az építési munkálatok zajlanak a fotovoltaikus napelem telep, más néven **Energiaudvar Kert** kialakításához, ahol önkormányzati, nonprofit szervezeti és lakossági együttműködéssel biztosítanának lehetőséget a családok számára, hogy a megvásárolt termelőegységekkel akár ingyenesség tegyék villanyköltségeiket.

A közeljövő tervei között szerepel egy **Idegenforgalmi Központnak** a megépítése, amely irodaként, idegenforgalmi és információs pontként, a már működő Tourinform iroda jövőbeli székhelyeként, illetve szálláshelyként is szolgálna, így növelve a falusi szálláslehetőségek számát. A hosszútávú céloknál egy kb. 25 szobás szálloda is kilátásban van, addig is az önkormányzat a lakosságot próbálja meggyőzni vendégszobák és vendégházak kialakítására a már szintén működő Apartmanházon kívül.

Már az építési munkálatok zajlanak az 1,8 hektáros **Rózsakert**nél, amit a világhírű rózsanemesítő Márk Gergely tiszteletére alakítanak ki. A mintegy 6500 százból álló 65féle rózsafajtát bemutató kert nem csak turisztikai látnivalóként, hanem egyben génbank is működne. A program második ütemében alternatív jövedelemszerzésként szántóföldi területen szeretnének rózsatermesztéssel lehetőséget biztosítani a lakosságnak, a harmadik ütemben pedig rózsatermékek helyi előállító üzemét is tervezik.

Szintén az átadás küszöbénél tart a **Helyi Termék Kiállítótér** a település Ökopark nevezetű területén az Ökocentrum mellett. A kiállítótér egy földalatti épület lenne, amely helyi termékek bemutatására és fogyasztására lenne alkalmas, de közösségi célként bizonyos események lebonyolítására is szolgálhatna. Szorosan ide kapcsolódna a **Helyi Termék Előállító Üzem**, ahol fekete bogyós gyümölcsök végtermékeiből flavon kivonatú (csak természetes anyagokból állnak, könnyen felszívódnak, nem okoznak mellékhatásokat, vitaminokat, ásványi anyagokat és nyomelemeket tartalmazva segítené az immunbetegségek és az allergia leküzdését, de táplálék-kiegészítőként is megfelelően) termékeket állítanának elő.

A kulturális turizmust segítené az egykori iskola helyén tervezett **Művésztelep és Kiállítótér** Kisfaludy Stróbl Zsigmond szobrászművész tiszteletére, aki egykoron Nagypáliban végezte a hat elemít és édesapja is a településen tanított. Ezt a hagyományörző irányt szolgálná az eddig csak ötletként felmerült **Pajtaszínház** is, amely a régi szokások fellelvenítéseként, együttesek, táncsoportok fellépésének, illetve gasztronómiai események, versenyek, játékok szervezésének a helyszínéül szolgálhatna.

Nem is kell mondani, hogy a fejlesztések többsége az összetartozást, az együttműködést, az identitás pozitív irányba történő megerősítését is segíti. Az új lakóparki

közösségnél már beszéltem a befogadás és az érdekérvényesítés nehézségeiről, ezért is választottak korábban egy ún. nem képviselő alpolgármestert ebből a közösségből, aki a 2014-es önkormányzati választásoktól a képviselő testület tagjaként már nem csak konzultációs, hanem szavazati joggal is rendelkezik. Azonban a település tervezett közösségfejlesztői programjai is jó példaként szolgálhatnak más települések számára, hiszen többek között egy **civil fórum** és egy **tanácsnoki rendszer** bevezetését tervezik. Előbbi civil szervezetek vezetőit tömörítené, utóbbi a falu lakóiból választva utcatárségi képvisellel a képviselő testület mellett működne.

Az itt kiemelt jövőbeli fejlesztési lehetőségeken kívül számos egyéb ötletet fel lehetne még hozni, amely valamilyen formában elhangzott Nagypálival kapcsolatban. Az adottságokra és előnyökre építve a megfelelő háttér birtokában végig szeretnének haladni a kijelölt úton, ezzel példát mutatva az országunk és a világ számára. Mindezekből jól látszik, hogy a településnek nem csak múltja, jelene, hanem jövője is van.

Összegzés

A globalizáció napjaink egyik legmeghatározóbb háttérfolyamatának tekinthető, mely egy külső függési viszonyba sodorja a helyi közösségeket, mivel a lokális gazdaság figyelmét az endogén erőforrások felől a külső erőforrások felé tereli. Ez a szemlélet hosszú távon semmi esetre sem eredményez fenntarthatóságot, ezért idővel a globális világ felé mutatott meghatározottságot egyre inkább a helyi, egyedi értékeken alapuló önállóságra való törekvés váltotta fel, ami már összhangba van a HGF legfőbb paradigmájával a fenntarthatósággal.

A kilencvenes évek közepétől az addig elmaradott és kifejezetten hátrányos helyzetben lévő Nagypálinak határozott elképzelései vol-

tak a jövőt illetően. A kitűzött célok eléréséhez két fontos pillérre volt szükség:

- az egyik Kócse Tibor szerepe, hogy rendelkezett mindazon értékekkel, mellyel a település első emberének rendelkezni kell, ezt igazolja a 18 éve tartó irányítása is. A helyi közösséggel való kapcsolata közvetlen, meghallgatja a problémákat, próbál mindenkinek segíteni, cserébe ő is nyitott fülekre talál, megfogadják a tanácsait, kéréseit. Név szerint ismeri a régi és új lakosokat is, tudja ki hol lakik, és ez annak ellenére példás, hogy alapvetően egy kis településről beszélünk. A helyi közösségben meglévő bizalmi tőke az egyik legfontosabb tényező, amiért Kócse Tiborra helyi hősként tekinthetünk.

- a másik pedig az a helyi ötlet, amit a szemléletformálással lehetne aposztrofálni. A fenntarthatóságot szemléletváltással is meg lehet teremteni, erre kitűnő példaként szolgál a megújuló energiaforrások felé való fordulás, amit az önkormányzat kezdeményezésével a lakosság is egyre inkább kezd átvenni. A Polgármester Úr által bevezetett zöld gondolatok hozzásegítenek egy élhetőbb, tisztább helyi környezet megteremtéséhez, a kiadások csökkentéséhez és hosszabb távon a beruházások is megtérülnek. Hasonló szemléletváltásnak értékelhető a Lakópark létrehozása is, mellyen sikerült megállítani a népességcsökkenést és az elöregedést a faluban.

Az akkori vezetés tudta, hogy összefogással és közös munkával lehet csak eredményeket elérni különben a szebb és élhetőbb jövőről szőtt gondolatot megragadnak az álomképek világában.

Szerencsére ez nem így lett és a jövőbeli elképzelések valósággá váltak. A cél miszerint egy növekvő népességű, fiatalodó, a hagyományos falusias településképet megőrző, de az európai színvonalat is elérő településsé váljon Nagypáli minden túlzás nélkül mondhatjuk, hogy megvalósult. Bár még közel sem járnak az út végén, amit eddig letettek az asztalra az hazai és európai szinten is példásnak

titulálható és ezt a szakma is kitüntetésekkel honorálja. (Az országos Napkorona bajnokságban kétszer az első, egyszer a második helyet szerezték meg, a virágos Magyarországiért rendezett versenyben két alkalommal is különdíjban részesültek, valamint a nemzetközi megújuló energia bajnokságban 3000 település közül a második helyet szerezték meg).

Az egyik cikkben olvasva a polgármester büszkén említi a már többször – talán viccesen – is nekiszegezett kérdést, miszerint: „*Ez már Ausztria lenne?*” (mno.hu) Mindenesetre az eddig elért eredményeik alapján már büszkének lehetünk Nagypálira, de a település nem ragad le a jelen sikereinél, hiszen jó néhány elképzelés van a település jövőjét illetően is.

Módszertan

A településen szerzett személyes tapasztalatok mellett egy tematikus struktúra alapján mélyinterjúk keretében meghallgattuk a település különböző szereplőinek az álláspontjait, melyek adtak egy kezdő irányvonalat a település megítélésével kapcsolatban, illetve megismerésre kerültek az eddigi fejlesztések, jövőbeli elképzelések és az interjúalanyok álláspontjai a településsel kapcsolatban. Mivel néhány elhangzott véleményből még nem lett volna célszerű messzemenő következtetéseket levonni, ezért a mélyinterjúkon felül egy kérdőíves kutatásra is sor került, mellyel a lakosság egy nagyobb szeletét is be lehetett vonni a HGF-i vizsgálatba.

A kérdőív alapját Schwertner János az ELTE Társadalom- és Gazdaságföldrajz Tanszékének senior oktatója által összeállított a helyi foglalkoztatás lehetőségeit boncolgató kérdőív adta, melyet korábbi HGF-i kutatásokra készített. Ennek bizonyos elemeit megtartva, de extra kérdéseket is beemelve egy új kérdőívet állítottam össze, amiben a zárt kérdések nyílt kérdésekkel is ki lettek egészítve, ezzel nagyobb szabadságot adva a kitöltő személynek,

egyben vállalva ezen kérdések kidolgozásának a nehézségét is.

A mintavétel nem volt reprezentatív, de a nem, a korösszetétel, az iskola végzettség és a foglalkoztatási helyzet alapján is egy széles réteg került megvizsgálásra. A kutatásban Takács László - korábbi egyetemi évfolyamtársam, jelenleg az ELTE Regionális Tudományi Tanszék doktorandusza - volt a segítségemre. A kérdőívvezés során összesen 48 embert sikerült megkérdezni.

Az esetfeldolgozásoknál a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által kiadott Települési Statisztikai Rendszer (T-STAR) 2000-2012 közötti adatsora jelentette a támaszt, melynek elemi egysége az általam is vizsgált települési szint.

Szakirodalmi források

- CZENE ZSOLT – RICZ JUDIT (szerk.) (2010.):** Helyi gazdaságfejlesztés. Ötletadó megoldások, jó gyakorlatok. Területfejlesztési füzetek 2. VÁTI Nonprofit Kft., Budapest
- H. MAKKOS DALMA – SCHWERTNER JÁNOS–ÓNODIZSOLT (2012):** Kincsaminincs Esettanulmány, mint módszer a helyi gazdaságfejlesztési kezdeményezések értékelésében és tervezésében. 1-2. 25-31. o.
- KÍGYÓSSY GÁBOR – CZENE ZSOLT (2012):** Lehetőségeink a helyi gazdaságfejlesztésre. Falu Város Régió, 1-2. 5-10. o.

NAGYPÁLI KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

(2006): Nagypáli múltja, jelene és jövője. Helytörténeti Kiadvány, Fotó Európa Kiadó
Egy magyar falu, amelynek a világ minden tájáról csodájára járnak – Magyar Nemzet Online cikke Nagypákiról: http://mno.hu/migr/egy_magyar_falu_amelynek_a_vilag_minden_tajarol_csodajara_jarnak-187309

Adatok forrása

KSH T-STAR adatbázis
KSH: Magyarország közigazgatási helynévkönyve 2014. január 1.

Mélyinterjúk jegyzéke

Interjú **Köcse Tibor** polgármesterrel
Interjú **Lochuk Nikoletta** projektmenedzserrel
Interjú **Simon Attila** képviselővel, korábbi nem képviselő alpolgármesterrel
Interjú **Rózsás Miklóssal**, a Göcsej-Hegyhát LEADER Egyesület vezetőjével
Interjú **Farkas Ferencnével** az IKSZT munkatársával
Interjú **Balla László** helyi lakossal

Ormánsági helyi kezdeményezések – fiatal kutatói szemmel

Siklósi Rozália

Magyarország három leghátrányosabb kistérségébe tettünk látogatást. *„Kezdetek a végeken”* címmel szervezett egy ormánsági kutatótábort a Magyar Idegenforgalmi és Területfejlesztési Egyesület 2015 januárjában. Ennek célja volt felkutatni az **ormánsági helyi kezdeményezéseket és a kezdeményező szereplőket, illetve az előremutató példákat.** Azokat, amelyek dacolva az őket érintő nehézségekkel, reményre és bizakodásra adnak okot a sokak által már eltemetett, elhagyottként vélt Ormánságban. Munkánk során a jó gyakorlatokra és a térség belső erőforrásaira igyekeztünk koncentrálni, nem szemet hunyva a kihívások és problémák felett. Úgy láttuk, hogy az Ormánságról szóló kutatások a jó kezdeményezésekre mindeddig kevésbé tértek ki, ezért vállalkoztunk e hiánypótló munkára, amelyet egy kiadványban összegeztünk. Az Ormánságot többféle szemszögből körüljáró gyakorlati szemléletű helyzetfeltárás egyfajta **tükröként szolgálhat a helyben élők, illetve a döntéshozók számára,** amely rámutat arra, hogy milyen értékekkel rendelkezik ez a perifériás terület, illetve azokra a lehetséges megoldásokra amelyek már most is megtalálhatók e régióban.

Mindehhez szükséges volt megismerni a helyi környezetet, a gazdaság viszonyosságait, a civil életet, a gazdálkodókat és a gaz-

dálkodási formákat, az egyházi és szociális szereplőket, a nemzetiségek képviselőit, a polgármestereket és ezek kapcsolatát a helyben élő emberekkel. Ennek érdekében egy 20 fős fiatalokból álló csoport járta végig az Ormánság településeit. A csaknem hatvan elkészült interjú, beszélgetés mellett, egy helyi közösséget megmozgató rendezvény, egy helyi gazdaságfejlesztési műhelynap és számos műhelybeszélgetés segítette, hogy a térségről valós képet kapjunk. A közreműködők eltérő szakmai háttérrel rendelkeznek, azonban mind elhivatottak a vidék fenntartható, helyi erőforrásokra támaszkodó fejlesztése iránt. Mostani cikkünkben röviden vázoljuk az Ormánság jelenlegi helyzetét előidéző történelmi fordulópontokat, majd a kutatási témáink mentén - (1) Táj és mezőgazdaság; 2) Turisztikai kezdeményezések 3) Helyi gazdaság és térségfejlesztés; 4) Szociális felzárkóztatást segítő kezdeményezések - összegezzük tapasztalatainkat.

A hagyományos közösségek átalakulásának fordulópontjai

A dél-baranyai Ormánság jelenleg az egyik legtöbb problémával küzdő térsége hazánkban. Mai helyzetének megértéséhez fontos megismerni azokat a folyamatokat, amelyek

1. kép

Műhelymunka a drávacsoport Fodor-kúriájában és az „Úton lévő falvak” – helyi gazdaságfejlesztési műhelynap Vajszlón

a gazdag és sokszínű térségből egy hanyatló, szegény területet formáltak, amely folyamatok nem merülnek ki pusztán az oly sokat kutatott „egyke kérdésben”. Andrásfalvy Bertalan egy látszólag egyszerű aranyzárbállyal magyarázza az Ormánság életképességét: *„Egy nép, népesség, nemzet gyarapodását az határozza meg, hogy milyen kapcsolatban van azzal a természeti környezettel, ahol él”*. Dráva árterében élő közösségek ugyanis a honfoglalás korától egészen a 18. század végéig a természeti környezethez alkalmazkodó és együttműködő életformát folytattak, amely biztosította számukra a megélhetést és a közösségi életet is. Az ártéri gazdálkodás során bőséges halhoz, gyümölcsökhöz, nádhoz jutottak hozzá, az ártéri erdők vadjai, faanyaga, gombái és termései is rendelkezésükre állt az itt élőknek. Mindezek mellett messzi földről híres, jelentős jövedelmet biztosító állattartást folytattak. A táplálékot ehhez az erdőkben termő tölgyesek biztosították (mak-

koltatás), valamint a vízjárta időszakban az „ormok”-on való legeltetés is jellemző volt. A hagyományos közösségekben élt a kölcsönös segítségnyújtás és lokális együttműködés kultúrája, a 19. század közepéig a – főként református – vallás is meghatározó erővel bírt. *„...a virágzó települések protestáns felekezetei eltartották lelkészeiket, fenntartották templomait.”* (Ragadics T. 2013)

Az ártéri kultúra és közösségek számára nagy törést okozott a Mária Terézia idején meghozott úrbéri rendelet, amely **korlátozta a közös területek** (árterek, vizek, erdők, ormok) **használatát**, ezáltal a megélhetést is. Mindezt csak fokozták a későbbi **folyószabályozások**. A helyi közösségek sorsa a földesurak kezébe került, akik újabb és újabb szántóterületek megszerzését tűzték ki célul. A „nagybirtokok halálgyűrűjében” élő parasztok és kisbirtokosok **„egykezéssel” válaszoltak** a külső beavatkozásokra. (Kiss Géza 1986) A cél az volt, hogy – akár erőszakos úton történő születésszabá-

lyozás eredményeként is – minden családban legfeljebb egy gyermek szülessen. Ez a torz és gyorsan elterjedt magatartáskultúra rövidtávon biztosította a leszármazottak viszonylagos jólétét, az öröklött birtokok ugyanis kevesebb részre oszlottak, ugyanakkor hosszú távon az őslakos népesség kiöregedéséhez, kipusztulásához, a **társadalom elgyengüléséhez vezetett**. Mindez együtt járt a vallási közösségek felbomlásával, a gyermektelen családok megjelenésével, akik egyre nagyobb hányadban fordították idejüket és pénzüket fogyasztási cikkek megszerzésére, a divat és a városi szokások követésére. (Ragadics T. 2013)

A népességcsökkenéssel párhuzamosan migrációs tendenciák sora következett. A házasságkötési lehetőségek szűkülése miatt sokan térségen kívülről választottak párt, vagy a gyermek nélkül maradt családok örökbe is fogadtak utódokat. A 18. századtól katolikus **horvát népesség** települt be, majd a **beás cigány** közösségek is megjelentek a falvakat körülvevő erdőségekben, akik amellet, hogy kézművestermékekkel látták el a térséget, a gyermek nélkül maradt családi gazdaságokban segítettek be cselédként. Mindemellett a kiüresedő falvakban **német gazdálkodók** vásároltak fel szántókat és házakat. (Ragadics T. 2010)

A második világháborút követően tovább erősödtek a válságjelenségek. Ennek egyik oka az volt, hogy a déli peremhelyzetben szigorúan **örzött határsávot** kerítették le, amelyen az átjárás igencsak nehézkes volt. Ez a szerep nemcsak az átjutni akarókat, hanem a helybeliek közül is sokakat kulákként munkatáborba juttatott. A szocializmus alatt a mezőgazdasági kollektivizálás miatt sokan hagyták el – főként fiatalok, képzettek és tehetőbbek – a térséget, hogy ipari, városi központokban munkát keressenek. (Domokos V. – Tószegi M. – Turos L. 2012)

A falvak sorsát szintén kedvezőtlenül befolyásolta a cigány népesség letelepítését elrendelő tanácsi döntés. Az eltérő kultúrájú cigány

népesség megjelenése a falvakban fokozta az őslakosok elvándorlását, az ingatlanok elértéktelenedését. Mindezek oda vezettek, hogy a szocializmus évei alatt az Ormánság népességének egyharmadát veszítette el.

Az ismertetett folyamatok miatt ma sérülékeny és labilis közösségek jellemzik az Ormánság falvait. Egy részük visszafordíthatatlan gettósodással küzd, ezeken a – jórészt romák lakta – településeken nő a népességszám. Míg megtalálhatóak teljesen előregedő, elvándorlás miatt kiüresedő falvak is. Ezek közé ékelődnek a viszonylag stabilabb működésű települések, köztük Sellye és Vajszló, mint kistérségi, mikrotérségi központok. Mindazonáltal minden településen jellemző a szociális ellátórendszerrel való nagyfokú függés, a kilátástalanság, a kiábrándultság érzésének a mindennapokban érzékelhető korlátja. Ilyen közegben főként önkormányzatok, egy-egy aktív civil szervezet, intézmények, egyházi szervezetek igyekeznek a közösségi életet fellendíteni. Ezt a helyzetet igyekezett árnyalni a mi munkánk is az előremutató kezdeményezések megismerésével.

A táj adta lehetőségek

Az Ormánság, bár földrajzilag az Alföld része, jellemzően nem gabonatermő vidék. Legalábbis a táji adottságok, a valamikori tájszerkezet sem a gabonatermesztésnek kedveznek. Az Ormánság a Drávához kötött, alapvetően vizek jellemezte területként sokkal **alkalmasabb a legeltető állattartásra, a gyümölcstermesztésre, kertgazdálkodásra**. A tájszerkezet jellegzetes elemei a Drávát kísérő morotvák, amelyek az alacsony térszíni rét- és legelőgazdálkodásra alkalmas vizenyős területeket kísérik. Jellemző, hogy a belvíznek évről évre kitett, alacsony térszíni földeket is iparszerű szántóművelés alá vonják. A nyers öntéstalajok túlsúlya miatt a termőterületek alacsony természetes termőképességgel bírnak. Ennek ellenére

ezek az öntéstartalajokon is túlnyomórészt **szántóföldi növénytermesztés** folyik. Az összefüggő monokultúrák létrehozta a 21. századi „*piaci alapú halálgyűrűt*” a települések körül. Bár az Ormánságban az erdőszűrség az országos átlag fölött van, meg sem közelíti az a 19. század előtti állapotokat. (Ős-Dráva Program, tájgazdálkodási programterv 2007) A tájhoz illeszkedő, a maradandóságra fókuszáló helyi lehetőségek szinte mindig és mindenhol adóttak, nem igényelnek jelentős tőkebefektetést, sem külföldi ország technológiai innovációját. Ehhez elegendő a régi idők emberétől származó, évszázadok alatt csiszolódló bölcsességet alkalmazni. Az **ártéri gazdálkodást**, vagyis az ember és a természet harmonikus együttélésének feltételeit hivatott modern köntösbe bújtatva megteremteni az Ős-Dráva Program is.

A **nagy élőmunka-igényes kultúrák** termesztése komoly kiugrási lehetőséget jelenthet a térségnek. Egyrészt a növények ápolása, betakarítása kapcsán az alacsony végzettségű munkavállalók is munkához juthatnak. Például a **bogyós gyümölcsök**, valamint a **gyógynövények** termesztése, gyűjtése, feldolgozása illeszkedik a meglévő adottságokhoz, de itt említhetőek még az aszalványok, az ecet vagy a gyümölcsle készítése is, alapozva a térségben már jelen lévő gyümölcsészeti tevékenységekre. A gyümölcsfeldolgozás magas hozzáadott értéket teremtő tevékenység, amely a borászathoz hasonlóan az adott táj karakterét is visszaadja. Az ilyen magas hozzáadott értéket igénylő tájspecifikus tevékenységek egyszerre képesek tájfenntartó, vagyis tájvédelmi célokat megvalósítani, amellett, hogy gazdasági szerepük sem elhanyagolható.

A kertes gazdálkodásra, a gyümölcsstermesztésre, legeltetéses állattartásra kiváló példákat is találtunk az Ormánságban. Mégis mára, a kiszámíthatatlan gazdasági, éghajlati

viszonyok és adminisztratív rendszerek miatt egyre kevesebben fognak hozzá a gazdálkodáshoz, vagy viszik tovább a szülők, nagyszülők tevékenységét, tudását és életmódját. Holott a gazdálkodáshoz szükséges tudás még nyomokban megvan az emberekben. Sokak udvarán megtalálhatóak az állatok számára az ólak is, igaz, hogy legtöbbjüket napjainkban a téli tűzifa tárolására használják. Több interjúalanyunktól azt hallottuk, hogy a település környéki földek egyáltalán nem a helyiek kezében vannak, sokszor nem is ismerik a tulajdonosokat, bérlőket, csak a településeken áthaladó traktorokat szokták látni. *„Kémesen a legnagyobb külföldi gazdálkodó mintegy 700 hektár földdel rendelkezik, de sokat bérel is a környéken. Akár a villányi bérelti díj kétszeresét is megfizeti, így a helyieknek lehetősége sincs földhöz jutni”* – mesélte az egyik családi gazdálkodó.

Egészen a 1980-as évek végéig nagy hagyománya volt a **dinnyetermesztésnek**, a kertészeti kultúrák közül ez volt a legjellemzőbb, és akkoriban tisztos megélhetést biztosított a termelőknek. Ma igen kevesen fognak bele a dinnyetermesztésbe, hiszen komoly befektetett forgóeszköz-igénye van. A térséget jól ismerő szakember, helytörténész szerint amennyi haszna volt a dinnyetermesztésnek, legalább annyira átok is volt egyben, mind társadalmi, mind ökológiai szempontból, hiszen a családok között széthúzást és versengést hozott a könnyű nyereség reménye, és a dinnyetermesztéshez használt takarófoliákat pedig évről évre a termőföldbe szántották, jelentősen szennyezve a talajt, ezért a dinnyekultusz esetleges újjáélesztése nagy körültekintést igényel.

Az állattartás mellőzése egykor elképzelhetetlen volt. Korábban a térségben **több nagyüzem** működött, amelyek **integrátori szerepet** tölthettek be, felvásárolták a megtermelt takarmányokat, a felnevelt állatokat, főként sertéseket, továbbá nyersanyagként

vásárolták fel a tejet a gazdáktól. Nagy könnyebbséget jelentett a gazdák számára az is, hogy az üzemek forgóeszköz-hitelezést nyújtottak nekik. Napjainkban ez szinte teljesen megszűnt. Kutatásunk során azt tapasztaltuk, hogy a **kistermelői élelmiszer-előállítás** még nem elterjedt az Ormánságban, de vannak példaértékű gazdaságok, továbbá többen érdeklődnek a kistermelői értékesítés iránt. Fontos megjegyezni, hogy a **helyi piacok** nem töltik be a szerepüket, ugyanis a helyi termelők a biztosabb és magasabb értékesítési árak reményében elviszik terményeiket a városi piacokra, akár a fővárosba is. Tapasztalataink szerint már van több példa az úgynevezett falusi vendégasztal-szolgáltatásra, amely megkönnyíti a helyben történő értékesítést. Jó hír, hogy a családok egy része önellátásra még mindig műveli a **ház körüli kertjét**, ugyanakkor a falvakon belül nem igazán cserélnék gazdát a termények, nem jellemző, hogy a falusiak egymástól vásárolnának.

Arra a kérdésünkre, hogy a jövőben miben látják az Ormánságban élő emberek megélhetési lehetőségét, szinte mindenhol azt a választ kaptuk, hogy a mezőgazdaságban. Abban, hogy minél több kisgazdaság kialakításával, főként a mindennapi alapélelmiszer-előállításával az emberek a helyben termelt, helyben előállított termékekre fogják kiadni a pénzüket, helyi termelőket fognak támogatni. Bár a tapasztalatok azt mutatják ez sokkal bonyolultabb és hosszabb folyamat, mint gondolnánk, de amint látszik, a **helyes szemlélet sokaknál tapasztalható**. Több itt élő ember véleménye az, hogy az ormánságiak számára tisztes jövedelmet biztosíthatna a legeltető gulyatartás, sertéstartás, amennyiben megoldott lenne az értékesítés, valamint települne ide vágóhíd és feldolgozóüzem. Egy polgármester szerint minden itt élő számára tudna munkát biztosítani a táj, az ő szavaival: *„...amíg munkaiügyi központok vannak, addig valami nagy baj van a tájban”*.

Az interjúk során kíváncsiak voltunk arra is, hogy a gazdák között milyen **együttműködési lehetőségek** vannak, milyen kölcsönös segítségnyújtási szokások, gyakorlatok léteznek. Talán nem meglepő, hogy a mezőgazdasági eszközök kölcsönbe adása nem bevett szokás, de még annak sincs hagyománya, hogy az, akinek gépe van, szívességből végezze el a gépigényes munkákat. A terepi munkánk során megbizonyosodtunk arról, hogy többen élnek a táj adta lehetőségekkel. Ilyen példa többek között a markócon működő alkalmazkodó gyümölcsészet elvei mentén gyarapodó kert, a gyöngyfai sajtészítő mester, a közösségi alapon működő zöldség és gyümölcskertészetek, képviselőből lett biogazdálkodó esete is. Úgy látjuk, hogy minél több kisgazdaság létrejöttével jó lehetőségeket rejthet magában az is, ha a gazdálkodók szövetkeznek, hiszen ezáltal több értékesítési és akár támogatási lehetőség nyílna meg előttük. Azonban a megkérdezettek elmondása alapján a **szövetkezési hajlandóság** nagyon alacsony. Nincs meg hozzá a kellő bizalom. - *Jelenleg nem tudok olyan embert mondani, akivel szövetkeznék* – mondta az egyik gazda.

A jövőre nézve fontos lehet az **önellátás megvalósítása**, a háztáji kiskertek művelése, a megfelelő növényfajta-kialakítása. A helyi termékekre koncentrálna, nemcsak élelmiszer-ipari, illetve mezőgazdasági, hanem **kézművestermékek** készítése is többletjövedelmet jelenthet, mint például a kosárfonás, szövés, fazekasság, fafaragás, amelyet ma már csak egy-egy kézműves végez a térségben. Az ilyen tevékenységeknek nem elhanyagolható turizmuserkentő ereje is van.

A válaszadók véleménye szerint az **állattartás újra előtérbe** kerülhet az Ormánságban, mind a szarvasmarha-, a juh-, a sertéstenyésztés, mind a szárnyasok tekintetében is. Többlet értéket pedig akkor sikerül képezniük, ha eltérnek az átlagtól. Jó irány le-

het a „boldog csirkék”, vagy a „boldog gyapjú” koncepció, de ugyanilyen többletminőségre utaló hívószó a *tanyasi tojás, a termelői zöldség, a tájjellegű gyümölcs vagy akár a házi szörp is*. Mindezeknek a minőségre hangsúlyt adó lehetőségeknek bőséges tárháza mutatkozik az Ormánságban is, de az ilyen jellegű gazdálkodáshoz a sikeres értékesítés szempontjából hálózatos összefogásra van szükség. Az ilyen összefogást tudná erősíteni egy közös **védjegy** kialakítása, amely egyszerre jelenthet minőségbiztosítást és egy szellemiség melletti elköteleződést is.

Érdekes, hogy az előremutató kezdeményezések egyik jellemző vonása az **egyéni kitarító küzdelem**. Sok esetben szükség volt szembemenni az árral. Érdekes, hogy ezek az emberek milyen hatással vannak és milyen hatással próbálnak lenni a környezetükre. Sokan közülük kifejezetten azzal a szándékkal fogtak a gazdálkodásba, hogy a környezetükben élőknek is például szolgáljanak, ösztönözzék az ott lakó, nehezebb sorsú embereket. Mégis azt láttuk, hogy míg egyénileg működik és sikeres az adott kezdeményezés, addig annak a továbbadása, elterjesztése már korántsem olyan egyszerű.

Turisztikai körkép

Egy tartalmas kutatás nem lehet teljes, ha a társadalmi, környezeti, gazdasági elemzés mellett nem tér ki a térség szolgáltatószektorának, azon belül is a turizmusnak az elemzésére, különösképp, hogy a legtöbb hasonló adottságú térségnek az egyik fő kiugrási lehetősége lehet a még viszonylag érintetlen természeti értékekben és megőrzött vidékies életmódban rejlő turisztikai potenciál. Az Ormánságban tett vizsgálódásunk során igyekeztünk feltárni a települések turisztikai adottságait, hangsúlyt fektetve a helyi lakosság kezdeményezőkézségének, együttműködési hajlandóságának és a tu-

rizmussal kapcsolatos tapasztalatainak, jó gyakorlatoknak a felmérésére.

2. kép Az drávafoki Fodor kúriát az Ormánság Alapítvány tartja fenn

Az ország egyik leghátrányosabb helyzetű térségében nem volt meglepő, hogy a **turisztikai infrastruktúra állapota**, jövedelemtermelő képessége elmaradott, ám nemcsak az országos szinthez képest, hanem saját lehetőségeihez mérten is. Munkánk során azt tapasztaltuk, hogy az Ormánság **rengeteg rejtett kincssel** és jó **egyéni kezdeményezésekkel rendelkezik**, amelyek elsősorban a természeti értékek, a népművészet, a helyi termelés és gasztronómia köré csoportosulnak. Turisztikai szempontból vitathatatlan erőforrások azok a természeti, épített és szellemi értékek, amik az **ormánsági kultúrtáj jellegzetességét** adják. Ezek összegezve a következők:

- a viszonylag érintetlen természet,
- a Dráva és árterének környezete, élővilága,
- a vadgazdaság,
- a hagyományos gazdálkodási módszerek, az ártéri gazdálkodás,
- a helyi kézművesség (szövés, famegmunkálás),
- a horvát és magyar hagyományok, szokások, népzene, néptánc, viselet stb.
- az épített örökség (fakazettás templomok, kastélyok, kúriák, talpas ház stb.).

Mindezekre alapozva **sokrétű szolgáltatási rendszer** áll rendelkezésre, valamint van kialakulóban az Ormánságban, amelyek jelzik, hogy egyáltalán nem elhanyagolható jelentőségű a turizmus a térség fenntarthatósága szempontjából. Ezek között megemlíthetjük:

- a már meglévő túraútvonalakat,
- a kerékpárturizmust és a zöldúthálózatot,
- a vadászati lehetőségeket, a vadászturizmust,
- a víziturizmust (vízitúrák, horgászat),

- a termálfürdőt, strandot
- a működő szálláshelyeket,
- a rendezvényeket,
- az aktív, „helyi hősokeket”.

Mindezek mellett nem szabad szemelteni a hiányosságok felett. Különösen azért, mert meglátásunk szerint ezek pótlása kisebb tökebefektetést igényel csupán, valamint több hiányosság a helyi közösségek szorgalmán, összefogásán, önfejlesztésén múlik.

A meglévő **infrastruktúra mindenképpen bővítést** igényel, mind a vendéglátóhelyek, pihenőhelyek, mind pedig egy központi turisztikai iroda, információs pont tekintetében. Az előbbi esetén a szomszédos kadarkúti kistérség helyi gazdaságfejlesztési koordinátor ötletét követve a Budapesten oly népszerű romkocsmá vidéki megfelelőinek kialakítása nyújthat egy költséghatékony megoldási alternatívát, akár egyedi szolgáltatásokkal kiegészülve (pl. kerékpárjavítás, kézművesműhely). A **turisztikai információs központ** kialakítására szintén látunk térségen kívüli jó példát, amely az összefogás hiányát is részben pótolni képes. A hazai Turisztikai Desztinációs Menedzsment rendszere a térség turisztikai szolgáltatóit, önkormányzatait, egyéb attrakciótulajdonosait, civilszervezeteit összefogó szervezet létrehozására ad lehetőséget (pályázat útján forrást is), ami egy egységes ormánsági brand létrehozásának és koordinálásának, egyben a helyi szereplők bevonásának lehetőségét is magában hordozza.

A tapasztalataink és a helyi szereplők elmondása alapján nagy szükség van **az épített örökség nagyobb mértékű bevonására** a turisztikai attrakciók közé. A hatalmas értéket jelentő fakazettás templomok gyakran gondozatlanul állnak és zárva vannak, ugyanis vallási funkciójukat sok faluban elvesztették a hívők létszámának drasztikus csökkenésével. A megoldást a helyiek kezében látjuk. A templom kulcsát őrizheti egy helyi idős lakos, vagy a polgármesteri hivatal munkatársa, aki az odalátogatók számára ki tudja nyitni

az épületet. Az épület takarítása pedig közösségi összefogással évente kétszer, háromszor elegendő lehet. De hasonló a helyzet a sellyei Draskovich-kastély esetén is, ami ugyan kolégiumként működik, de az épület és annak udvara nem látogatható.

A vidék területi elszigeteltsége idegenforgalmi szempontból értékke kovácsolható, ha **virtuális felületeken** való megjelenéssel ezt kompenzálják. A tőke és infrastruktúra hiányát ellensúlyozhatná, ha különböző helyi szereplők együttműködve, egymás felé fordulva dolgoznának össze és alakítanának ki turisztikai programcsomagokat. Érdemes megfontolni a Horvátországgal közös határszakasz lehetőségeinek hatékonyabb kiaknázását, a **határon átvéelő együttműködések** kialakítását, erősítését. Utóbbi kapcsán lehetőség lenne elsősorban a **mezőgazdaságban és turizmusban tevékenykedőknek** kölcsönös együttműködésen alapuló közös munkára, akár az agroturizmus fejlesztésére. A bizalom erősítésén túl nagy hangsúlyt szükséges fektetni az **oktatásra, úgy az idegen nyelvre**, mint az egyéb szakképzésre, hiszen a térség nem csak munkalehetőség nélküli, de bizonyos tekintetben munkaerő nélküli is. Általánosan, minden gazdasági szektorra érvényesen megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb munka az emberek közösségi szükségleteinek kielégítése, anélkül sem együttműködésre, sem önálló tevékenységre nem képesek.

Végül meg kell jegyezni, hogy az Ős-Dráva Program komoly turizmusfejlesztési célkitűzései ellenére a helyiek nem érzékelik annak pozitív, fejlesztő hatását. Az egyetlen eredmény e téren a szaporcai Ős-Dráva Látogatóközpont megépülése volt, amely 2015 tavaszán nyitotta meg kapuit, ezért annak turizmusgeneráló hatásáról még nem beszélhetünk.

A helyi gazdaság szereplői

A térség településszerkezete **jellemzően aprófalvas**, azaz a falvak több mint három-

negyede 500 fő alatti lakosságszámmal bír. A két jelentősebb település a kistérségi központ, **Sellye** és a mikrotérségi központnak is tekinthető **Vajszló**. Az aprófalvak egy jelentős része csak rossz minőségű utakon érhető el, valamint sok a zsákfalú, a helyközi tömegközlekedési lehetőségek pedig korlátozottak. Ezek a körülmények rendkívül megnehezítik a környező településeken való munkavállalást. A térségben nincs gyorsforgalmi út, első- és másodrendű főút, így mentesül azok minden előnyétől, de egyben hátrányától is. Közutak tekintetében alsóbbrendű út szeli át a térséget, Harkánytól Sellyén át Szigetvárig, ez tekinthető a gerincnek. Két vasútvonal halad az Ormánságban, amelyből a Szentlőrinc–Sellyei vonal üzemel, a térséget átszelő Villány–Sellye–Barcs vonalon viszont 2006–2007 folyamán megszűnt a személyszállítás, a teherszállítás pedig az Ormánság szempontjából csak Sellyére, Vajszlóra és közvetlen környékükre korlátozódik. Vízi közlekedés szempontjából a Dráva csak mérsékelt jelentőséggel bír.

Az Ormánság gazdasága a mezőgazdaságra épült. A termelői szövetkezetek felbomlásával azonban jelentősen megnőtt a **munkanélküliek** aránya, akik számára szinte semmilyen munkalehetőség nem kínálkozik, hiszen a jellemző nagyüzemi természetű technológiák nem igényelnek munkaerőt. A térség legtöbb településén helyben szinte semmilyen munkalehetőség nincs, gyakran már bolt és kocsmá sem működik a falvakban, az előbb említett infrastrukturális problémák miatt pedig a nagyobb városokba történő ingázás szinte lehetetlen. Az **önkormányzatok** néhány embert tudnak foglalkoztatni a saját **intézményeikben**, vagy – ahol még működik – az iskolákban, de a legtöbbek számára kizárólag a **köz munkaprogram** nyújt némi lehetőséget a munkavállalásra. A **helyi vállalkozások** közül nagyon kevés tud alkalmazottat foglalkoztatni. A legtöbbben a **vendéglátásban és a kereskedelemben** te-

vékenykednek, ipari vállalkozás viszonylag kevés. Mindezek nagy része a két központi településre, Vajszlóra és Sellyére koncentrálódnak, a nagyobb üzemeket csak ezen a két településen találjuk meg. Sajnálatos esemény volt a térségben élők számára egy multinacionális cég pécsi elektronikai összeszerelő üzemének 2011. évi felszámolása. A nagyobb vállalkozások megtelepedését a megfelelő **szakértelem, képzettség hiányán túl infrastrukturális problémák** is hátráltatják, hiszen az Ormánság ilyen szempontból is egyike az ország legrosszabbul ellátott területeinek. Ezt a turisztika területén előnnyé is lehet kovácsolni, hiszen a falusi és szabadidős turizmusnak egyik feltétele a nyugalom és az érintetlen táj megléte, amit adott esetben háztáji gazdálkodás turisztikai attrakcióként való bemutatása is kiegészíthet.

A terület gazdaságára Szigetvár térsége, Siklós–Harkány–Villány térsége, valamint a pécsi agglomeráció gazdasága egyaránt hatással van. A tapasztalataink azt mutatják, hogy a helyiek csak igen kis hányada jár napi szinten az Ormánság szomszédságában fekvő városokba (pl. Szigetvárra) dolgozni. Ezeknek a központoknak azért van jelentős hatása az Ormánságra, mert olyan vállalkozások találhatók itt, amelyeknek beszállítói hálózatában a térségi termelők és cégek is megjelennek. Ilyen jelentős integrátori funkciót betöltő üzem Baranya megye egyetlen **malomüzeme és a konzervgyár Szigetváron**, valamint ilyen funkciót tölt be egy **mobil gyümölcsfeldolgozó is**.

Sellye, az Ormánság legnagyobb lélekszámú (közel 3000 fős) települése, 1997-ben emelték városi rangra. A környező 38 település **járási központja**, itt zajlik az államigazgatási ügyintézés jelentős része. A térség legnagyobb foglalkoztatói a különböző profilú **helyi iparvállalatok, több száz környékbelinek adnak munkát**. Korábban jelentősebb volt a munkaerőigényük, a válság óta csökkentett kapacitással működnek. Jelen vannak

50 panel alkotja hazánk legnagyobb naperóművét a sellyei ipari parkban

a **mezőgazdasági és kereskedelmi szektor** szereplői is. A **könnyűipar** is képviselteti magát, valamint jelentős munkaerő-felszívó képessége van a **helyi közigazgatásnak**, több tucat embernek biztosít állandó megélhetést az óvoda, az iskola, az önkormányzat.

A 2002-ben létrehozott **városi ipari park** kihasználtsága meglehetősen alacsony, nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, a vállalkozások kistérségbe csábítását. Ennek ellenére azért találni előremutató kezdeményezéseket, beruházásokat: az ipari parkban található **Magyarország legnagyobb naperóműve**. Az elkülönített 2,5 hektáros alapterületű és 499 kW-os erőmű világviszonylatban mégis a legkisebbek egyike. A számítások szerint éves szinten ez az erőmű 200-250 családnak a teljes villamosenergia-szükségletét fedezni tudja. A helyszínvizsgálás szempontjából alapvető volt a napsütöttség órák magas száma, mégis a település fogadókészsége volt a döntő.

Az Ormánság lakosságának egy jelentős része **közfoglalkoztatásban** dolgozik, a megkérdezettek véleménye meglehetősen eltérő a témáról. Tapasztalataink szerint több településen is folyik valódi értékteremtés, amely nem kizárólag a pénzben kifejezett értéket jelent számunkra, hanem a pénzen túlmutatóakat is: helyi identitás, helyi közösség, önállóság, önbizalom, felelősségtudat, együttműködő készség, rendezett életkörülmények, jövőképek stb. Az ilyen eseteknél szinte mindenhol a **mezőgazdaságra építenek**: az utolsó szab-

don maradt hektárokat vetik be, termelnek zöldséget-gyümölcsöt. Egyes településeken feldolgozással is kiegészült már a rendszer, aminek köszönhetően a közétkeztetés számára, vagy piaci értékesítésre is alkalmassá válnak a „köztermények”. Ilyen település Kémes, Bogádmindszent, de mezőgazdasági tevékenységet folytat Baranyahidvég, Besence, Drávasztára is, alkalmazkodó gyümölcsészettel foglalkozik Markóc valamint nemsokára Tésenfa közfoglalkoztatási programja is.

A gazdasági lehetőségek kapcsán ki kell térni a kormányzati támogatással elindított **Ős-Dráva Programra**, ami egy olyan **komplex területfejlesztési program**, amely a természeti, társadalmi, gazdasági szférát egyaránt érinti, és amely hosszú távon a fenntartható fejlődés kereteit kívánja az adott térségben megteremteni. Céljai szerint **minden egyes beavatkozása az eredeti tájszerkezet visszaállítására törekszik**, amelynek során a táji tagoltság erősödik, valamint a tájhoz leginkább alkalmazkodó gazdálkodási módok fejlődnek ki. A program alapcélkitűzései szerint a kisléptékű, egymásra épülő, egymást erősítő projektelemeket támogatja, amelyek válaszul szolgálhatnak a helyi gazdasági rendszer hiányosságaira.

Az Ős-Dráva Programmal kapcsolatban a hiánypótló célkitűzések ellenére számos kritika megfogalmazódott a helyi szereplők részéről. Sokan semmit nem tudnak a programról, a leggyakoribb vélemény mégis az, hogy a közmunkán túl nem érzékelik a program jelenlétét,

előrehaladását. Ennek okát többek között abban látjuk, hogy az elköltött összegekből nem történtek nagy előrelépések a térségben.

A program megvalósításának 2012-es kezdetétől 2015 elejére a program keretében nagyrészt a **fő infrastrukturális elemek** épültek ki. Ezek között a legnagyobb beruházás az Ős-Dráva Ökoturisztikai Látogatóközpont, amelyet azonban nagy csúszással adtak át, mivel az üzemeltetésének finanszírozását nem tudták megoldani, valamint a településen számos infrastrukturális hiányosság is nehezíti az odalátogató turisták minőségi kiszolgálását. Számos kritika illette ugyanakkor a program tervezési és végrehajtási időszakában a **helyiek bevonásának** szerepét. Az előkészítésbe számos helyi érintettet, tervezőt bevontak, azonban a konkrét intézkedések meghatározásánál ezeknek a véleményeknek nagy részét nem használták fel. Volt, aki meg is jegyezte, hogy *„idejöttek az öltönyösök, aztán az egészet valahogy jól elműanyagosították”*. A program előrehaladásával az egyeztetések intenzitása is csökkent. A megvalósult elemek között találunk néhány további infrastruktúra-beruházást (kerékpárút, Vajszló–Vejtői út felújítása), valamint a közmunkaprogramot. **A kerékpárút kapcsán is ellentmondásos** a program, ugyanis nem vette figyelembe a meglévő zöldúthálózatot, attól függetlenül épített ki újabb kerékpárútvonalakat. Összességében azt tapasztaltuk, hogy a helyi emberek úgy érzékelik, rendszerszinten nem állt össze az Ős-Dráva Program. Azt látják, hogy időről időre történnek beruházások és a közmunkásokat az Ős-Dráva Startmunka program keretében foglalkoztatják tereprendezési munkálatokra, de nincs képük a program kifutásáról.

Kihívások a szociális fejlesztőmunka útjában

Amint eddig is láttuk az Ormánságban számos társadalmi és gazdasági probléma

koncentrálódik, melyek jelentős mértékben összefüggnek egymással. A magas munkanélküliséghez a lakosság jellemzően **alacsony iskolai végzettsége** társul. A gyerekeknek sokszor már az általános iskolába való eljutás is gondot jelent, a középiskolák pedig még nehezebben érhetőek el, ami nem csak a közlekedési lehetőségek korlátozottságából ered. Sok családnál sajnos a szülők sem motiválják kellően gyermekeiket a középfokú végzettség megszerzésére, támogató közeg híján pedig nehéz motiválni a gyerekeket a tanulásra. Ennek ellenére egyre több gyerek jut el a középfokú oktatási intézményekig.

A lakosság **jövedelmi helyzetét** az általunk megkérdezettek egymásnak ellentmondóan ítélték meg. Voltak, akik szerint óriási a szegénység, a családok jelentős része a létminimum szintjén él, míg mások szerint a legnagyobb probléma azzal van, hogy a családok nem tudják szükség szerint beosztani jövedelmüket. A szegénységben élő családok nagy részénél alapvető problémát jelent a megfelelő szocializáció hiánya, ez pedig oka lehet a jelentős anyagi nehézségeknek. Van olyan civil szervezet, amely életvezetési tanácsadással párhuzamosan a családok adósságrendezési ügyeit is orvosolni próbálja.

A szociális ellátás kapcsán sokszor elhangzott, hogy **szakemberhiány van** a térségben, főként szociális munkásokra, pedagógusokra, pszichológusokra, fejlesztő szakemberekre lenne nagy szükség, illetve problémát jelent, hogy a családsegítő, valamint a gyermekjóléti szolgálat munkatársai túl vannak terhelve, túl nagy körzetet kell ellátniuk sokszor megfelelő anyagi és erkölcsi támogatás hiánya mellett, így általában nem tudják munkájukat hatékonyan végezni. Sok felnőtt küzd **személyiségi problémákkal**, sokan talajvesztetté váltak, nem beszélve arról, hogy nehezen tudnak újra beilleszkedni egy új munkakörnyezetbe és sajnos van olyan réteg is, amely már

egyáltalán nem motiválható. A **motiváció hiánya** sokszor sajnos már a fiataloknál is tetten érhető, nem mindig látják értelmét a tanulásnak, többen nem hisznek abban, hogy kitörhetnek nehéz helyzetükből, hiszen nem, vagy alig látnak erre pozitív kimenetelű mintát. Ezenkívül **nincs a térségben kellő számú bölcsőde, óvoda**. Az etnikai viszonyok kapcsán több általunk készített interjúban elhangzott, hogy az Ormánságban alapvetően nem cigány-magyar természetű problémákról van szó, hanem az **itt élő emberek problémáiról**.

Az Ormánság szociális problémái nagyon sokrétűek, gyakran erősítik egymást ezért egyszerű megoldás nincs a kezelésükre. Az általunk megismert kezdeményezések többféle módszerrel próbálnak megoldást találni a problémákra. Szociális szempontból a térségben zajló felzárkóztatási, fejlesztési törekvéseket az alábbi szempontok szerint vettük sorra:

- **a foglalkoztatási helyzet javítását célzó programok** (pl. Ormánság Szíve Alapítvány – DinnyEsély Program);
- **oktatási, nevelési, készségfejlesztő programok**, melyek elsősorban a kisgyermekeket, fiatalabb korosztályokat érintik (pl. Közös Kincs Program Magyarmeckén, tankert Dráfafokon, Biztos Kezdet Gyerekház Gilvánfán, tanoda Dencsházán);
- **valamint a családok mindennapi életét, életkörülményeik javítását célzó kezdeményezések** (pl. Szent Márton Caritas Alapítvány);
- Ezek mellett fontosnak tartottuk külön megvizsgálni a **Magyar Máltai Szeretetszolgálat** (továbbiakban Málta) térségben zajló vidékfejlesztési kezdeményezéseit. A Málta tevékenységét azért említjük külön, mert munkamódszerük sokkal komplexebb módon kezeli a térség szociális problémáit, mint az általunk megismert többi szervezet, intézmény. A térségben folyamatos

jelenléteket biztosít azokon a településeken, ahol erre a legnagyobb szükség van, többek között közösségi házat működtet, adósságrendezési programmal, Szimfónia Programmal, Mobil Játsszótér Programmal segíti a helyben élőket.

A szociális felzárkóztatást fent említetteken túl számos tényező nehezíti. Az egyik legfőbb nehézséget a **szülői felelősségvállalás** kapcsán tapasztaltuk. Ebben van nagy szerepe a gyerekházaknak, tanodáknak, valamint az iskolákban zajló fejlesztőprogramoknak. A kisgyerekek sokszor nem válnak alkalmasra a beiskolázásra 5-6 éves korukra, mert a szülők nem foglalkoztak velük eleget, nem figyeltek oda az alapvető készségek fejlesztésére. A betegségekre a szülők sokszor nem figyelnek fel időben, nem kezdik el elég korán gyermeküket kezelni, fejleszteni. A **gyerekek egészségi állapota** sem mindig kielégítő, előfordul, hogy a családok nem biztosítják az alapvető **higiéniai feltételeket**, nem tartják tisztán otthonaikat. A fiatal korosztály tagjai körében jellemző probléma az önismereti hiányból fakadó elhibázott vagy kényszerű **pályaválasztás**, melynek következtében viszonylag hamar kimaradnak az iskolából, vagy több intézményt is kipróbálnak, de sehol nem tudnak hosszabb ideig helytállni. A fentiek mellett alapprobléma a **szegénység**, ami nemegyszer nyomorban élést is jelent. Az emberek nem képesek az alapvető, a mindennapokhoz szükséges dolgok megvásárlására (élelmiszer, tüzelő, ruházat stb.). Ebben a helyzetben nem várható el az, hogy tervezzenek, takarékoskodjanak, felelősségteljesen döntsenek, hiszen nemritkán a mindennapi túlélésért küzdenek a családok.

Mindezen problémákat az általunk megismert kezdeményezések próbálják kezelni, akár készségfejlesztő, közösségfejlesztő programokkal, de a civilszervezetek, pedagógusok sokszor egyénileg is foglalkoznak az egyes

gyerekek, családok helyzetének javításával, rendkívüli esetben anyagi támogatással. Sok településen jöttek létre közösségi házak, ahol a szervezetek folyamatos jelenlétet biztosítanak, képzéseket, tanácsadásokat tartanak, közösségi programokat szerveznek. Az előzőek mellett fontos feladat a szakemberek érzékenyítése, szemléletmódjuk, eszközeik rugalmasabbá tétele. A Málta munkatársai munkájuk során kiemelt figyelmet fordítanak a gyerekek fejlesztésére, értékrendjük alakítására és arra, hogy a családok képessé váljanak a gyermekek felnevelésére. Csak legvégső esetben kezdeményezik a gyermekek otthonukból való kiemelését.

Összegzésként megállapítható, hogy azok a kezdeményezések tudnak a leghatékonyabban működni, amelyek adott településen/szegregátumban **folyamatos jelenlétet** biztosítanak, a problémákat **rugalmasan, komplexen kezelik**. Az előremutató kezdeményezések esetében kiemelt szempont az is,

hogy figyelembe vegyék a közösségen belüli konfliktusokat, helyi viszonyokat, így hatékonyabban tudják munkájukat végezni, az emberek könnyebben a bizalmukba fogadják őket. Eredmények csak nagyon lassan érhetőek el, illetve minden település más adottságokkal, másfajta közösséggel rendelkezik, a **problémákat nem lehet a térségben egységesen kezelni**. Továbbá a szociális felzárkóztatás szempontjából kulcsfontosságú a legfiatalabb korosztályok szemléletének, értékrendjének alakítása, a kisgyermekes esetében pedig készségeik, képességeik fejlesztése. Minél kisebb korban kezdünk foglalkozni a gyerekek fejlesztésével, annál nagyobb esély van a szociális háttérből adódó hátrányok leküzdésére.

Az általunk vizsgált kezdeményezések vezetői, munkatársai felhívták a figyelmet arra is, hogy mindenképpen szükséges a **szülők minél nagyobb mértékű bevonása**, hiszen csak úgy lehet tartós eredményt elérni. Hiába kap megfelelő útmutatást, segít-

séget a gyerekek a gyerekház, tanoda, iskola révén, ha az otthoni környezet nem igazodik ehhez. A kezdeményezéseket, programokat a szervezetek, intézmények jórészt **pályázati forrásokból** valósítják meg. A térség jövőjét illetően alapvető fontosságú az állami és civilszervezetek, valamint a települések egymás közti szorosabb együttműködésének megvalósulása.

A helyiek jövőképe

A megismert kezdeményezések fejlesztő hatásai és a helyi szereplők fejlesztési elképzelései igen sokszínűek. Ezeket hat típusba, modellbe soroltuk, amelyek mind eltérő forrátkönyvet jelenthetnek a térség számára.

A. Helyben egyéni érdekeket szolgáló törekvések

Az **egyéni küzdelmek** modelljének megfogalmazása során azt vettük figyelembe, hogy számos olyan szereplő van, akik elsősorban önmaguk érdekeik mentén, saját családjuk boldogulásáért dolgoznak. Többen próbáltak ugyan együttműködéseket kialakítani, elindultak a szövetkezés vagy hálózatos működés irányába, többen vállaltak civil vagy közszférában szerepet, azonban falakba ütköztek. A korlátok egyben kudarcot is jelentettek számukra, így maradtak az egyéni, családi léptékű kezdeményezéseknél, tevékenységeknél. Nagy veszteség, hogy az együttműködést nem sikerült életre hívniuk. Amennyiben ez a tendencia uralkodóvá válik, félő, hogy a jelenlegi hézagos társadalmi szövet tovább gyengül, a közösség tovább atomizálódik, az individualista gondolkodás felerősödik, a társadalmi rétegek közti szakadék tovább szélesedik. Azonban a láthatatlannak tűnő egyéni küzdelmük komoly erőt és értéket rejt magában a térség jövőjét illetően, amennyiben – akár egy külső szereplő segítségével – kinyitnak a térség szereplői felé.

B. Helyi, közösségi indíttatású együttműködésen alapuló törekvések

A jelenlegi helyzetkép azt mutatja, hogy az önkormányzatok a fő foglalkoztatók a településeken, így sokan úgy vélik, hogy ez a tendencia hosszú távon megmarad, amire építeni lehet. A „**közfoglalkoztatás modellje**” szerint tehát a térség legnagyobb gazdasági szerepvállalójává az önkormányzatok képesek válni. Jelenleg a közmunkának a leghátrányosabb térségekben a foglalkoztatásban betöltött szerepe megkérdőjelezhetetlen. Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy ez a gazdálkodás mindenképpen átmeneti jellegűnek tekinthető, amely egy megfelelő helyi gazdálkodási rendszer, egyben szövetkezni és vállalkozni képes közösség alapjait teremtheti meg.

A „**szövetkezés különböző módjainak modellje**” szerint a legnagyobb lehetőséget a térség társadalmi, gazdasági problémáira a helyi együttműködés, szövetkezés különböző szintjei jelenthetik és a jövőben az ilyen típusú szerveződések válhatnak a térség vezető gazdálkodási, társadalmi egységeivé. A szövetkezési képesség, hajlandóság megléte nem magától értetődő, rendkívül magas szintű, komplex társadalmi beilleszkedési, gondolkodási, integrációs forma. Meg kell jegyezni, hogy a munkavállalók közfoglalkoztatásban megszerzett rutinja, szakismerete a kezdetben állami támogatással induló, de később piaci módon szervezett, értéket előállító szociális szövetkezetekben hasznosítható. A piaccal nem rendelkező, értékesítési nehézségekkel küzdő kistermelők, kisebb vállalkozók, termelők különböző szinergiái, a szövetkezés bármilyen módját hordozó szervezet integrátorként tud működni a térségben. Ezt a véleményt a megkérdezett LEADER Helyi Akciócsoportok képviselői is kiemelték a velük folytatott interjúk alkalmával, de az együttműködésre hívták fel figyelmet a turisztikában érintett vállalkozók is, csakúgy, mint a szociális tevékenységet folytató szervezetek képviselői is.

*C. Külső szereplő(k) egyéni érdekezérelt
törekvései helyben*

A „külső beavatkozás modellje” szerint a külső befektetők képesek a helyi gazdaság fejlődését elősegíteni. Több vélemény szerint egy betelepülő nagyobb üzem tudna olyan fejlődést elindítani, amely a lakosság helyben maradását elősegítheti (ez pl. Sellye és Vajszó polgármesterének véleménye). Vejtí polgármestere érthetetlennek nevezte, hogy ekkora munkanélküliségre hogyhogy nem jönnek cégek munkáltatóként. Mások szerint a térség fenntartható fejlődése, belső koherenciáinak fennmaradása érdekében nem szerencsés, ha egy külső beruházó érkezik a térségbe (Markóc polgármestere szerint). Egy külső befektetőre jelentős mértékben építeni a helyi gazdaságot sérülékennyé teszi a munkaerőpiacot, ezáltal a térség társadalmát és gazdasági rendszerét is. Az esetek többségében a külső beruházó nem a lokalitás érdekeit, a helyben élők igényeit tartja szem előtt, hanem a piacképesség fokozása és a haszonszerzés motiválja. Ez a modell már bizonyította sérülékenységet.

Nem szabad megfeledkeznünk a pályázati forrásokról, a „pályázati projekt modelltől”. Több vélemény jelentős szerepet szán a térségbe érkező támogatásoknak, hiszen ennek köszönhetően eddig is sok mindenre nyílt lehetőség. A folyamat fennmaradásában segíthet a megyei önkormányzat által alkotott területfejlesztési stratégia és operatív program, valamint ha az Ős-Dráva Program forrásainak köszönhetően továbbra is kiemelt támogatások érkeznek a térségbe. A támogatásokra épített gazdasági rendszer azonban nem tud teljes lenni, mivel a fejlesztési eszközök sokszor nem a valós igényeket és szükségleteket orvosolják, a tapasztalatok szerint nem egyenlő eséllyel indulnak a helyi szereplők, és a bonyolult eljárási metódus miatt gyakran nem is jutnak el a leginkább rászoruló/rászolgáló csoportokhoz. Az ilyen módon felépített jövőképek iránya előre nehezen

kiszámítható, és rendkívül sérülékeny, valamint megkérdőjelezhető a fenntarthatósága (üzemeltetés kérdése), a helyi szereplők általi elfogadottsága.

*D. A külső és a helyi szereplők helyi igényeket
kiszolgáló összehangolt komplex
térségfejlesztése*

A helyi szereplőknél kevésbé fogalmazódott meg konkrétan ez a fajta megközelítés, azonban nem szeretnénk szemet hunyni a helyi kezdeményezések szerepén. A „CLLD modell” szerint a közösségvezérelt helyi fejlesztések lesznek a jövőben a lokális gazdaság legfontosabb húzóelemei. „A CLLD az állampolgárok helyi szintű bevonásának eszköze azokba a fejlesztésekbe, amelyek olyan társadalmi, környezeti és gazdasági kihívásokra adnak választ, amelyekkel napjainkban szembesülünk. A CLLD viszonylag kis pénzügyi befektetéssel jelentős hatást gyakorolhat az emberek életére, ugyanakkor ösztönzi az új ötleteket és a közös elkötelezettséget azok gyakorlatba való átültetésére”. (Az Európai Bizottság Közös Útmutatója a Közösségvezérelt Helyi Fejlesztésekről az Európai Strukturális és Beruházási Alapok vonatkozásában 2013.)

A CLLD-gyakorlat meghonosodásával a társadalmi, gazdasági kohézió egyszerre képes érvényesülni és a szövetkezés, a közfoglalkoztatás, pályázati projektek és az egyéni küzdelmek modelljei egyszerre válhatnak a gazdaság húzóerejévé. Úgy véljük, érdemes komolyan számolni a közösségvezérelt elvekkel, mivel a helyi szereplőket jól használó, előre mutató kezdeményezésről van szó, amely a legideálisabb forgatókönyvet adhatja.

Az elvégzett munkánknak – bár nem teljes körűen tárta fel az Ormánságban rejlő értékeket és kezdeményezéseket – azt mindenképp erősségének tekintjük, hogy nem ragadt le egy-egy szektor, tudományterület nézőpontjánál, hanem képes volt multidiszciplináris, egyben empirikus alapú következtetéseket

Irodalomjegyzék

levonni. Egy térség fenntarthatósági vizsgálata kapcsán nem kerülhettük meg mind ezt, ahogy a tájhoz kötődő hagyományok, a gazdaság különböző lábainak, a szociális szféra, a társadalmi adottságok és jó példák számbavételét sem. Úgy látjuk, hogy a komplex munkának köszönhetően nem alkottunk torz képet a térségről, a felsorolt kezdeményezések, mind-mind valós erőforrások, a megismert emberek, mind valós szereplők, a bemutatott problémák és lehetőségek egyike sem kitaláció.

Reményeink szerint a jövőben egyre inkább teret hódít majd ez, a helyi kezdeményezésekre fókuszáló szemlélet a fejlesztéspolitikában és az itt/országszerte élők körében is, aminek segítségével a vidék népességmegtartó képessége megszilárdul, a lokális gazdasági körforgás élénkül, a helyben maradó tőke hozzájárul a további közösségi célok megvalósulásához. A megismert helyi kezdeményezések bizonyítják, hogy vannak elhivatott emberek, akik e jövőkép felé terelik az Ormánságot, küzdenek a helyi humán, természeti és gazdasági erőforrások fenntartásáért, a táji és kulturális örökség megőrzéséért.

A kutatásban és a jelen cikk alapját jelentő kutatási összefoglaló megírásában közreműködtek:

Csoma Tamás, Gálóczi Balázs, Halász Gergely, Hogyor Veronika, Horváth Szilveszter, Koloh Gábor, Kelemen Szabolcs, Kelemen Örs, Kovács Kata, Lányi Kristóf, Makár Zsuzsa, Máté Klaudia, Meszesán Péter, Pécsi Zsófia, Révai Mátyás, Szabó Brigitta, Szalma Laura, Szuromi Orsolya, Taksz Lilla. A szakmai munkát segítették: Kükedi Zsolt, Németh Nándor, Pozsgai Péter, Schwarcz Gyöngyi.

DOMOKOS VERONIKA, TÓSZEGI MÓNIKA, TUROS LÁSZLÓNÉ (2012): Sellyei kistérségi tükrök – Helyzetfeltárás, Magyar Máltai Szeretetszolgálat.

KISS GÉZA (1986): Ormánság, *Gondolat Kiadó*, 563 p.

RAGADICS TAMÁS (2013): Hagyományos közösségek az ormánsági kistelepüléseken, *In: Acta Sociologica*, 2013 ősz/1. szám; Pécs. pp. 63–76.

RAGADICS TAMÁS (2010): Ormánsági értékek – a kistelepülési társadalmak konfliktusainak tükrében. *In: Acta Sociologica*, 2010. 3. évf./1. szám; Pécs. pp. 174–183.

Ős-Dráva Program tájgazdálkodási programterv (2007), *Ormánságfejlesztő Társulás Egyesület*, <http://www.osdrava.hu/download/tajgazdalkodasi.pdf>

Az Európai Bizottság közös útmutatója (2013) a közösségvezérelt helyi fejlesztésekről az Európai Strukturális és Beruházási Alapok vonatkozásában http://www.jnszm.hu/feltolt/File/tfi/Tervezes/clld_common_guidance_hu_final_20130725.pdf**Andrásfalvy Bertalan** előadása (Vajszló 2015. január)

Növekvő népességű majorsági területek Veszprém megyében

Horváth Csaba

A hazai településföldrajzi kutatásokban hosszú évtizedeken keresztül háttérbe szorultak a majorokkal kapcsolatos elemzések, annak ellenére, hogy fejlődéstörténetük, a hazai társadalmi-gazdasági életben betöltött szerepük, morfológiai jegyeik meglehetősen egyedivé teszik őket. A majorok alapvetően külterületi települési formák, hasonlóan a tanyákhoz. Közös vonásuk az is, hogy napjainkra formáikban és funkcióikban egyaránt sokszínűvé váltak, amellet, hogy népességfogyásuk – elsősorban a második világháború utáni időszakban – egyre inkább felgyorsult (Balogh A. 2012). Az 1945-ös földosztást követően megszűnt a nagybirtokrendszer és így a majorsági gazdálkodás is. A major üzemviteli, igazgatási központként, valamint földterületként elvesztette létjogosultságát, településformaként azonban ma is létező, ezáltal tanulmányozható, kutatható településföldrajzi kategória. Ha jelenlegi hasznosításukat, fizikai állapotukat, népesedési viszonyaikat, esetlegesen fennmaradt épületállományukat próbáljuk feltárni, alapvetően majorsági területeket vizsgálunk. Olyan területeket, amelyek egykor, a szó eredeti értelmezésében ekként funkcionáltak, s amelyek közül a legtöbb már nyomaiban sem hasonlít az adott területen egykor működő majorhoz.

Vizsgálatunk célterülete Veszprém megye, az ország egyik legtöbb majorral rendelkező mezei régiója. Ez a tanulmány az országos trendekhez nem illeszkedő, az elmúlt két népszámlálási ciklus közötti időszakban növekvő népességszámú majorok elemzését végzi el, azok társadalmi-gazdasági okait igyekszik feltárni, s összehasonlítani a szintén megyén belüli, de népességvesztő majorokkal. Ezért terepbejárás keretében felkerestünk összesen ötven, ezen belül pedig 25 gyarapodó és kontrollként 25 fogyó népességű majorsági területet, azokról fényképes és adattáras dokumentációt készítettünk. Ahol lehetőség volt rá, meghallgattuk és lejegyzeteltük a helyi lakosok tájékoztatását, tapasztalatait.

Úgy véljük, a majorok közül elsősorban azoknak van esélyük megtartani vagy növelni népességüket, amelyeknek földrajzi fekvése társaikéhoz képest kedvezőbb (központi belterülethez viszonyított közelség, város közeli fekvés, főútvonal közelsége). Például közvetlenül vagy rövid időtávolságon belül tudnak kapcsolódni a tömegközlekedési hálózatokhoz (buszmegálló, vasútállomás megléte), illetve lakónépességükön belül magas a roma kisebbség aránya. Szintén jelentős befolyásoló tényező lehet valamilyen helyi vonzó funkció, tevékenység is (pl. munkale-

hetőség, turisztikai hasznosítási lehetőség, biogazdálkodás stb.).

A major fogalma, főbb jellemzői

A majorra, mint fogalomra számos más kifejezést is használnak a különböző tudományok és tudományterületek. A vizsgált történelmi időszakról függően az allódiium, pusztá, uradalmi birtok, urbárium kivétel nélkül a major szinonimái. A majorról, annak településföldrajzi és történelmi földrajzi aspektusú megközelítése alapján, végeredményként az alábbi meghatározás adható: a major olyan, általában 10 – 50 fős népességszámmal és zárt településmaggal rendelkező, többnyire a városok és községek külterületein fekvő, mind genezisében, mind eredeti morfológiájában a hazai településrendszer többi elemétől elkülönülő térbeli egység, amely eredendően valamely nagybirtok üzemviteli, igazgatási központjaként, illetve az ott dolgozók lakóhelyeként funkcionált. Nagy részük napjainkra megsemmisült, kisebb részük pedig zömében lakó- és agrártevékenységnek otthont adó, sajátos, átmeneti településtípust alkot a hazai településrendszeren belül (Bajmócy P. – Balogh A. 2012).

A majorok prototípusai ugyan már a 13. századtól feltűntek, tömeges elterjedésükre csak a 16. századtól került sor, amikor a folyamatosan nőtt a földesurak saját kezelésében meghagyott földterületek száma (Frisnyák S. 1990). Igaz, ekkor még nem annyira korszakformálóak, hiszen ekkor még nem a jobbágytelkek kárára terjeszkedtek, hanem elhagyott, pusztán maradt vagy irtásföldeken jöttek létre, s a jobbágyi robotmunka és technológia átvétele is lassította a fejlődésüket. Fénykoruk a jobbágyfelszabadítás után, a bér munka általánossá válásával, nagyjából a 19. századtól indul és tart a 20. század közepéig (Balogh A. 2015). Ekkor alakultak ki sajátos morfológiai jegyeik, épületállományuk. A majorok – összehasonlítva őket hazánk másikkal – jellegzetes külterületi településformájával, a

tanyákkal – legtöbbször jóval nagyobb épületcsoportot foglaltak magukba, úgymint például kastély vagy kúria, a gazdatisztek (tisztartó, jószágigazgató, számtartó, kasznár, intéző stb.) otthonai, nagyméretű istállók, magtárak, több családot is befogadó cselédházak (Illyés Gy. 1936, Balogh A – Csapó T. 2013). A nagyobb népességű pusztákon volt iskola, templom vagy legalább kápolna, amely nem ritkán a kastély egyik szárnyához volt hozzáépítve. A gazdasági épületek többnyire szabálytalan elrendezésűek voltak, de előfordult, hogy párhuzamosan vagy egymásra merőlegesen feküdtek, kerítetlenül szabad térben álltak (Makkai L. 1957, Maksay F. 1958, Mendöl T. 1963). A nagyobb méretű majorokban summásokat alkalmaztak, akiket az időnként fennálló munkaerőhiány miatt, egy-hat hónapra vettek fel. Általában a környező falvak kisiparos, vagy kisparaszti rétegeiből toborozták őket. Férfiak és nők egyaránt állhattak summásnak (Kozári M. 1999).

Alkalmazott módszerek, elemzési szempontok

A Veszprém megyei majorsági területek társadalmi-gazdasági sajátosságainak feltárásához kvantitatív és empirikus módszereket egyaránt felhasználtunk. Célunk egyrészt az volt, hogy a mintát alkotó, az elmúlt két népszámlálási ciklus között növekvő, valamint csökkenő lélekszámú majorokat összehasonlítsuk egymással, s a főbb különbségekre rávilágítsunk. Másrészt, csak a növekvő népességű majorokra koncentrálna, azokat földrajzi helyzetük, népességszámuk, funkcióik, épületeik jellege stb. szerint megpróbáljuk tipizálni.

Első lépésben népszámlálási adatok, valamint helységnévtárak felhasználásával kiválasztottunk 50 majorot. A kiválasztás a 2001-es és a 2011-es népességszámok figyelembevételével történt. 25 olyan major került a mintába, amely e 10 év alatt növelte népességét, s mellőlük, ellenpéldaként 25 csökkenő területet

is bevontunk a vizsgálatba. Az 1, illetve 2 fő által lakott pusztáktól eltekintettünk, mivel ezek még nem mutatnak jelentős tendenciát. A kiválasztás során a területi diszperzitásra próbáltunk figyelemmel lenni: lehetőség szerint – a majorok sűrűségét figyelembe véve arányosan – minden járásból választottunk egy növekvő és egy csökkenő népességszámú majorsági területet, majd interneten megtalálható térképes szoftverek felhasználásával (Google Earth, Google Maps, Mapygon,

Wikimapia) térben pontosan lehatároltuk azokat. Cégjegyzékek, önkormányzati honlapok is segítették a beazonosítást. Mindezek után terepbejárás alkalmával felkerestük az 50 kiválasztott majorot, s az előzetesen meghatározott elemzési szempontok szerint próbáltuk a köztük lévő hasonlóságokat, illetve különbségeket feltárni, tipizálási szisztémákat felállítani. A mintát az alábbi 50 major alkotta (1. táblázat):

Mivel egykori uradalmi birtokok elsősorban

1. táblázat

A terepbejárás során felkeresett növekvő és csökkenő lélekszámú majorok népességszámai 2001-ben és 2011-ben

Növekvő majorok	népesség 2001	népesség 2011	Csökkenő majorok	népesség 2001	népesség 2011
Szigetpuszta	59	97	Aklimajor	117	109
Székpuszta	43	88	Ötvös	110	73
Felsőpere	62	63	Hathalompuszta	80	71
Hódoskamajor	33	58	Csószpuszta	76	59
Kiskovácsipuszta	38	52	Sándormajor	55	53
Gombáspuszta	35	37	Bánhalmapuszta	47	43
Pálmajor	34	35	Sebron	35	33
Cíframajor	25	30	Járföld	37	30
Páliháláspuszta	20	23	Máriamajor	42	24
Sátormapuszta	13	21	Mátyusháza	38	21
Attyapuszta	8	21	Kerekimajor	24	21
Meggyespuszta	17	21	Újmajor	33	19
Hosszúberek	5	18	Gyümölcsösmajor	18	17
Huszárokélopuszta	9	12	Bántapuszta	15	13
Cservölgypuszta	6	11	Járóháza	45	10
Rudermajor	4	9	Franciavágás	18	9
Paptelep	0	8	Réhpuszta	10	8
Halastópuszta	0	7	Miklós-major	20	6
Ilonamajor	5	6	Ötház	9	6
Gézházapuszta	1	6	Bánóczymajor	25	5
Klárapuszta	4	5	Gyulapuszta	15	5
Imremajor	0	5	Szépalmapuszta	9	5
Bántapuszta	0	4	Tsz-major	5	4
Remigpuszta	0	3	Hajmáspuszta	16	3
Mámapuszta	2	3	Szentimrepuszta	13	3

Forrás: Helységnevtárak alapján saját szerk.

a megye középső, északi felében fordultak elő, így a vizsgálatba bevont majorsági területek nagyobbik hányada is e térségekből került ki. Ugyanakkor e majorsok zöme népességvesztő, míg a déli, Balatonhoz közeli járások volt allódiiumai népességnövelők. Lélekszámuk tekintetében többnyire – még – az „északiak” vezetnek (1. ábra).

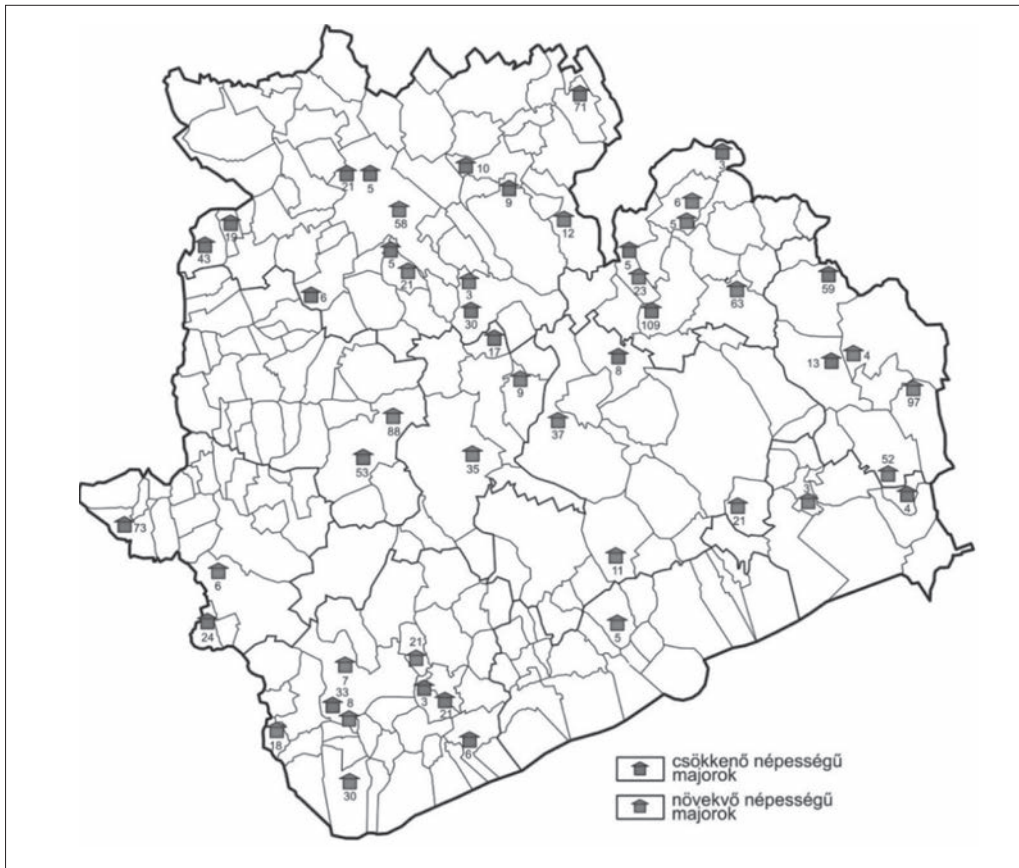
alábbi szempontok szerinti differenciálódást tartottuk előzetesen determináló jellegűnek: földrajzi fekvés, úgymint központi belterülettől való távolság, közlekedés-földrajzi helyzet, Balaton vagy nagyobb város közeli elhelyezkedés; gazdasági funkciók, különös tekintettel a turizmusra és a biogazdálkodásra; fennmaradt eredeti majorsági épületek aránya; illetve nagyszámú cigány etnikai kisebbség jelenléte.

Csökkenő és növekvő népességszámú majorsok összehasonlító elemzése

Földrajzi fekvés

A kiválasztott 25 növekvő és 25 csökkenő népességszámú major között elsősorban az

Úgy véltük, a városok, falvak központi belterületeitől való távolság fontos szerepet ját

1. ábra

A felkeresett majorsok térbeli elhelyezkedése Veszprém megyében

Forrás: Saját szerkesztés

szik abban, hogy vizsgált térbeli egységeink népességszámukat tekintve növekvő vagy csökkenő pályára állnak-e, azonban ez nem igazolódott be. A mintát alkotó, csökkenő népességű egykori puszták átlagos távolsága a központi belterülettől 3,2 km, míg a növekvő népességűeké 2,9 km. Meglehetősen nagy szórás mutatkozik ugyanakkor az átlagok mögött. A növekvő népességűeknek 0,9 km-től (Szigliget-Ciframajor) 10,5 km-ig (Porva-Pálháláspuszta) terjed a skála, a csökkenők esetében pedig 0,5 km-től (Tapolca-Sebron) 8 km-ig (Bakonyszentkirály-Hajmáspuszta).

A főútvonal melletti majorok esetében azt feltételeztük, hogy a főút jelentősen befolyásolja azok népességmegtartó, illetve –növelő képességét. Az 50 egykori uradalmi birtok közül 12 fekszik Veszprém megye főútvonalainak 1 km-es körzetében, s közülük kilencben 2001 és 2011 között emelkedett is a népességszám, azaz hipotézisünk helyesnek bizonyult. Ilyenek pl. Pápa-Hódoskamajor, Bakonyjákó-Remigpuszta, Devecser-Székpuszta, Szentgál-Gombápuszta, Sümeg-Ilonamajor stb. Előzetes várakozásainkkal szemben azonban, a főút közeli fekvés nem jelentette automatikusan azt, hogy e majorok területén vagy annak közelében létesüljön autóbuzsmegálló. (A kilenc főút melletti és növekvő lélekszámú majorból hat rendelkezik buszmegállóval.) Azok előfordulási aránya ugyanis kedvezőtlenebb közlekedés-földrajzi fekvésű, de népesebb majorokban sem alacsonyabb. Vizsgálatunk ezt igazolta, hiszen összességében a buszmegállóval rendelkező majorjaink 50%-ában csökken, 50%-ában pedig nő a népesség, ugyanakkor nagy részük relatíve népesnek számít. (A tíz legnépesebb majorunk mindegyikében van buszmegálló.)

A Balaton, mint turisztikai desztináció közelsége szintén megmentheti a majorokat az elnéptelenedéstől, sőt, megújulási térségekké is válhatnak általa. Ezeknek a majoroknak ugyanis jó esélye van arra, hogy valamilyen

gazdasági funkció is megtelepedjen bennük, mint például a turizmus. A Balaton figyelembe vett 20 km-es körzetében fekvő 17 majorból 11 a növekvő népességű kategóriába tartozik. Közülük 5 majorban van turisztikai szolgáltatás (szálláshely, lovas turizmus stb.), kihasználva a tó és a könnyű megközelíthetőség adta lehetőségeket. A többiben vagy más jellegű helyi munkahely (Tapolca-Halastópusztán egy műanyag ablakokat és redőnyöket gyártó vállalkozás működik), vagy közeli főút (Szigliget-Ciframajor), vagy pedig roma betelepülők (Tapolca-Paptelep) járul hozzá a tényleges szaporodáshoz.

A nagyobb város közeli fekvés kapcsán arra voltunk kíváncsiak, hogy találunk-e szuburbanizálódó majorsági területeket. „Nagyobb városnak” ezért a 15 ezer fős lélekszámnál népesebb településeket tekintettük. Mindössze két majort találtunk, ahol a folyamatnak egyértelműen kimutatható jelei vannak: a Pápakovácsihoz tartozó Attyapusztán, illetve az Ósihez tartozó Szigetpusztán. Mindkettő dinamikusan növekvő egykori majorsági terület, sok új építésű családi házzal. Előbbinél Pápa, utóbbinál Várpalota az a központi város, ahonnan megfigyelhető a kiköltözés.

Gazdasági funkciók

Különböző gazdasági tevékenység megtelepedése nem kiváltó oka, hanem sokkal inkább következménye a magasabb népességszámnak. Vagyis különböző gazdasági funkciók akkor jelenhetnek meg egy adott területen, ha ott relatíve magas a népességszám. Ez alól kivételt képezhetnek azok az egykori uradalmi területek, amelyek egy-egy módosabb tulajdonos birtokába kerülnek, s az ő befektetések nyomán honosodik meg valamiféle funkció. A terület népességszáma ilyen esetekben kifejezetten alacsony is lehet, míg a funkciót igénybevevő látogatók száma magas. A népességváltozás iránya

ugyanakkor jelezheti az esélyét új funkció kiépülésének, vagy – fordított esetben – éppen a meglévők megszűnésének. Alapvetően azt mondhatjuk, hogy a csökkenő népességű majorok kevesebb gazdasági funkciónak adnak otthont Veszprém megyében, ráadásul az esetek többségében ez a funkció kizárólagosan az agrárfunkciót jelenti. Néhány esetben megjelenik az ipar is, mint helyi munkalehetőség, de ezekben a majorokban a népesség korösszetétele kivétel nélkül idős.

Azokban a majorokban, ahol jelen van a turizmus, nagy rá az esély, hogy növekvő népességszámmal találkozzunk. Összesen 11 turisztikai hasznosítású majorunk volt az 50-ből, ebből 8 növeli népességét: Tótvázsony-Cservölgypuszta, Pécsely-Klárpuszta, Porva-Páliháláspuszta, Pápakovácsi-Attyapuszta, Lesencefalu-Hosszúberék, Városlőd-Rudermajor, Hegyesd-Sátormapuszta és Csesznek-Gézaházpuszta.

Biogazdaság kialakítása 3 majornál figyelhető meg. Két esetben (Aklimajor, Hajmáspuszta, mindkettő fogyó major) még csak kezdetleges formában van jelen, Hegyesd-Sátormapusztán azonban – elsősorban a jó megközelíthetőség, frekvenciáltabb fekvés következtében – már hosszú ideje foglalkoznak bio-állattartással, növénytermesztéssel. Termékeiket pedig a helyben megrendezett piacon értékesítik, ahol egyéb biomódszerrel készült termékek is megtalálhatóak. Sőt, évente országos „bionapot” is rendeznek. A major népességszáma 25 éve emelkedik.

Eredeti majorsági épületek jelenléte

A nagyarányú eredeti majorsági épülettel rendelkező majorok és a csökkenő népességszám között szoros korreláció áll fenn. Összesen 20 egykori uradalmi birtokon találunk autentikus épületeket vagy azok maradványait, s 17-ben évről évre kevesebben laknak. Ez annak köszönhető, hogy a régi – nem ritkán 150 éves – lakó- és gazdasági épületek

között elenyésző mennyiségű van felújítva, többségük romos, vagy éppen hogy lakható állapotú. Ezért az alacsony státuszú társadalmi réteg telepszik itt meg, akiket sok esetben faluról vagy városról telepítenek ki. Ennek oka, hogy nem tudják fizetni a lakásbérletet, vagy annyira életveszélyes állapotú lakásban éltek, hogy a helyi önkormányzat, vagy a major tulajdonosa ingyen felajánlja nekik a lakást a majorban, több esetben azzal a kitételrel, hogy rendben tartják a lakást és környékét. Esetleg ahol állattartás jellemző, munkalehetőséget is kapnak (terepbejárás alkalmával nem egyszer találkoztunk ilyen esettel). A sok régi épülettel rendelkező majorok velejárója, hogy a közművesítés aránya nagyon alacsony, ez is népességtaszító hatású.

Cigány etnikum jelenléte

A vizsgálatba bevont majorok közül nyolc olyat találtunk, ahol a cigányság magas arányban van jelen, ebből hét növelte is lélekszámát 2001 óta (Devecser-Székpuszta, Tapolca-Paptelep, Ajka-Pálmajor, Pápa-Hódoskamajor, Bakonyszücs-Huszárokélpuszta, Olaszfalu-Felsőperpuszta, Szentgál-Gombáspuszta). Hódoskamajor színtiszta cigány lakossággal rendelkező majorsági terület Pápa külterületén, épületei többségében eredeti majorsági épületek. Dinamikusan növekvő major (2001: 33 fő, 2011: 58 fő). A lakhatási körülmények rendkívül rosszak, amihez a lakóépületek elhanyagolt állapota, valamint a kb. 10 fő/lakás egyaránt hozzájárul.

A csökkenő és növekvő népességű majorok összehasonlító elemzését összefoglalva megállapítható, hogy a legtöbb esetben egyetlen tényező jelenléte önmagában nem elegendő ahhoz, hogy gyarapodó majorsági területekről beszélhessük. Ehhez az esetek nagy részében több tényező együttes, kumulatív hatása szükséges. Ezek alapján válnak lehátárolhatóvá a növekvő népességű majorok különböző típusai.

Növekvő népességű majorok tipizálása

A 25 növekvő népességszámú majort megkíséreltük különböző szempontok alapján osztályozni. A figyelembe vett kategóriák természetesen nem kizárólagosak, elméletileg előfordulhat, hogy egy majorra akár valamennyi igaz legyen vagy akár egyetlen megállapítás se teljesüljön rá. Az alábbi hat tipizálási szempont alapján végeztük el a majorok besorolását:

1. eredeti majorsági épületek magas aránya: az eredeti majorsági épületek aránya legalább az 50%-ot eléri az épületállományon belül. Ennek megállapítása csak terepi szemlével volt lehetséges.

2. viszonylag magas népességszámú majorok: a 2011-es Népszámlálás adatai alapján a 30 főnél népesebb majorok csoportja.

3. népességüket dinamikusán növelő majorok: a 2001 és 2011 közötti népességnövekedés üteme legalább 50 százalékos, a major lélekszáma pedig minimum 10 fő. A kevesebb lakossal rendelkező majoroktól eltekintünk, hiszen esetükben akár 1-2 fő beköltözése is azt sugallná, hogy arányaiban látványos növekedéssel állunk szemben.

4. nagyarányú helyben élő roma lakosság: a lakónépesség legalább fele roma. Ennek megállapítását helyben, szükség esetén a helyiek megkérdezésével végeztük el.

5. kedvező fekvésű major: főútvonaltól legfeljebb 1 km távolságra fekvő vagy a Balaton 20 km-es körzetében fekvő majorok csoportja. Beazonosításuk térképek, útvonaltervező programok felhasználásával történt.

6. turisztikailag (is) hasznosított major: a terepbejárás során helyi turisztikai szolgáltatást tapasztaltunk.

A 25 majorból 17-re (68%) legalább két megállapítás igaznak bizonyult. Két majornak (Hódoskamajor, Sátormapusztá) négy-négy, egy majornak (Székpusztá) pedig öt jellemző tulajdonsága is akadt. Ha kategóriánként nézzük: csupán négy gyarapodó pusztán ma-

gas az autentikus majorsági épületek aránya, nyolcban a lakosságszám meghaladja a 30 főt, hét növeli dinamikusán a népességét, s szintén hétben nagyarányú roma kisebbség él, nyolcban foglalkoznak turizmussal. Nyilvánvaló azonban, hogy a sokasodó népességű majorok legjellemzőbb vonásának a kedvező földrajzi fekvés bizonyult: a 25-ből 20 (80%) major térbeli helyzete előnyösnek mondható.

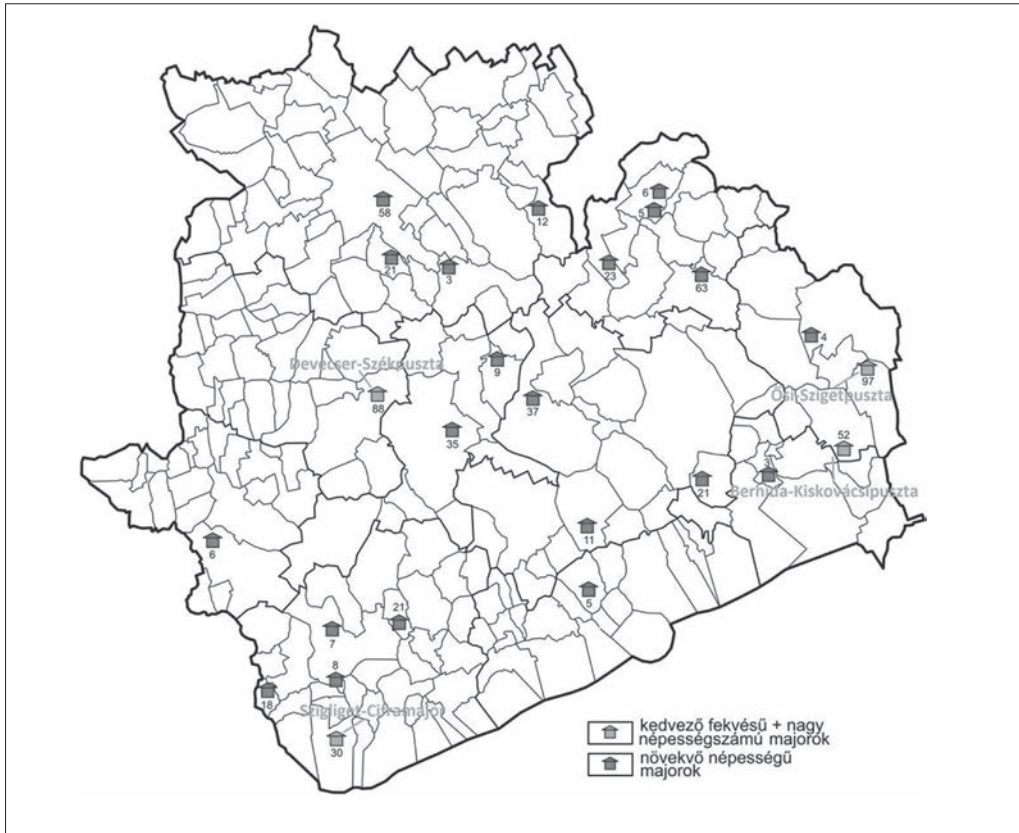
Az egyes tipizálási szempontok csoportosításával, összevonásával próbáltuk a növekvő népességű majorokat olyan, több meghatározó jellemzővel rendelkező típusokba sorolni, amelyek a jövőben a potenciálisan gyarapodó népességűvé váló puszták számára kritériumként megfogalmazódhatnak. Az önmagukban legtöbb majort magukban foglaló főbb kategóriák különböző kombinációival a Veszprém megyei, lakónépességük számában gyarapodó majorok alábbi típusait különböztethetjük meg:

1. kedvező fekvésű, nagy népességszámú majorok
2. kedvező fekvésű majorok turizmus funkcióval
3. nagy népességszámú, lakónépességében cigány többségű majorok

Kedvező fekvésű, nagy népességszámú majorok

Devecser – Székpusztá kivételével a megye déli részén fekvő majorok tartoznak ide (2. ábra).

A Balatonhoz való közelség ellenére azonban turizmussal egyik területen sem foglalkoznak. Székpusztá és Szigetpusztá számítanak közülük a legnépesebbnek, míg Ciframajor lakóinak száma éppen eléri a 30 főt. Ha külterületek esetében beszélhetünk kedvező fekvésről, akkor Ciframajor rá a legjobb példa. Szigliget központi belterületétől mindössze 0,9 km-re fekszik, a 71-es főút halad el mellette és látótávolságon belül van a Balaton-part. Buszmegállója van, ami a hely-

2. ábra

Kedvező fekvésű, nagy népességű majorok Veszprém megyében

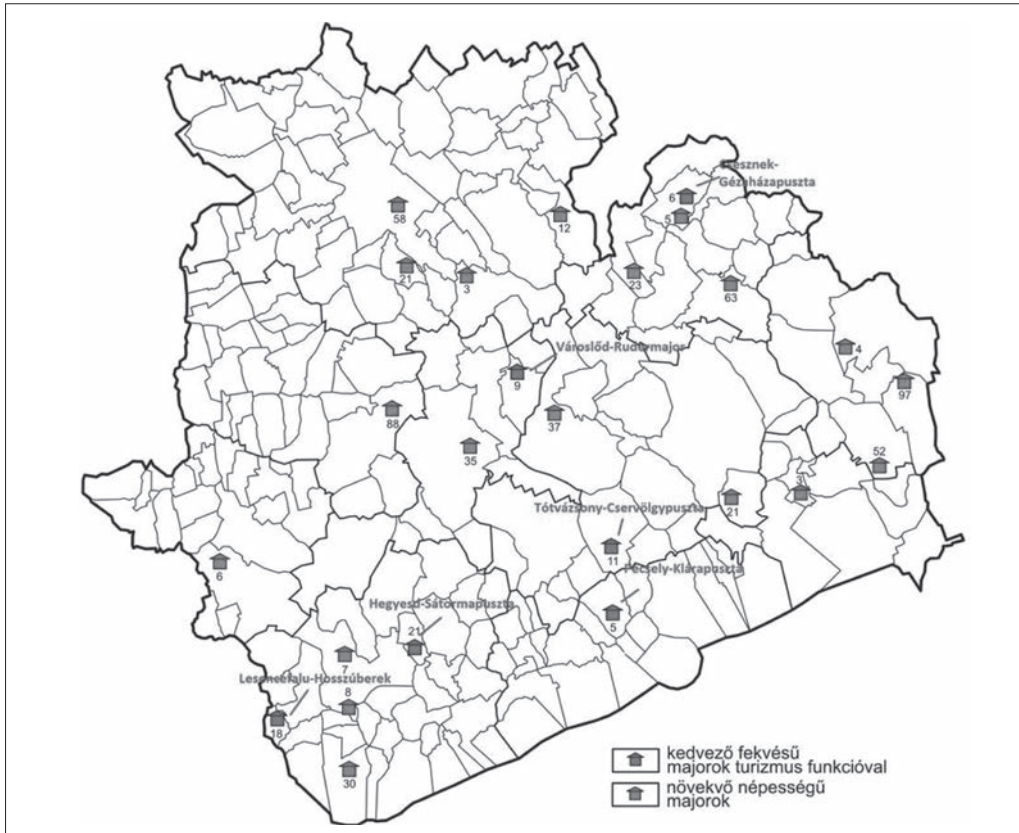
Forrás: Saját szerkesztés

ben üzemelő Paprika Vendéglőnek is fontos. Agrár- és ipari funkció is kiépült.

Kedvező fekvésű majorok turizmus funkcióval

Kedvező fekvésű, turizmussal foglalkozó pusztáink közül négy fekszik a Balaton közelében (Hosszúberek, Sátormapuszta, Klárapuszta és Cservölgypuszta), kettő pedig északabbra: Cservölgypuszta a Balaton-felvidék egyik legszebb medencéjében, a Vázsonyi-medence keleti felében, Gézaházapuszta pedig a megyehatár közelében, a Bakonyban (3. ábra).

Alacsony népességszám jellemzi őket. Az 1970-től eltelt időszak alatt zömében legalább egyszer teljesen elnéptelenedtek. Nyilvánvaló, hogy esetükben a szocializmus megszűnése, a terület, illetve az épületállomány privatizálása jelentette a mentsvárat. Ezt követően épülhetett ki, sajátos szolgáltatásokkal és igényeknek megfelelő vendéglátás, szállásadás és elsősorban lovasturizmus. Az elnéptelenedési folyamat ugyanis nem csak lakónépesség csökkenésével járt, hanem a lakóépületek megsemmisülésével, vagy fizikai állapotuk erőteljes hanyatlásával is. Ez történt például Gézaházapusztával és Cservölgypusztával is, ahol a rekonstrukciós munkálatok, új épüle-

3. ábra

Kedvező fekvésű majorok turizmus funkcióval Veszprém megyében

Forrás: Saját szerkesztés

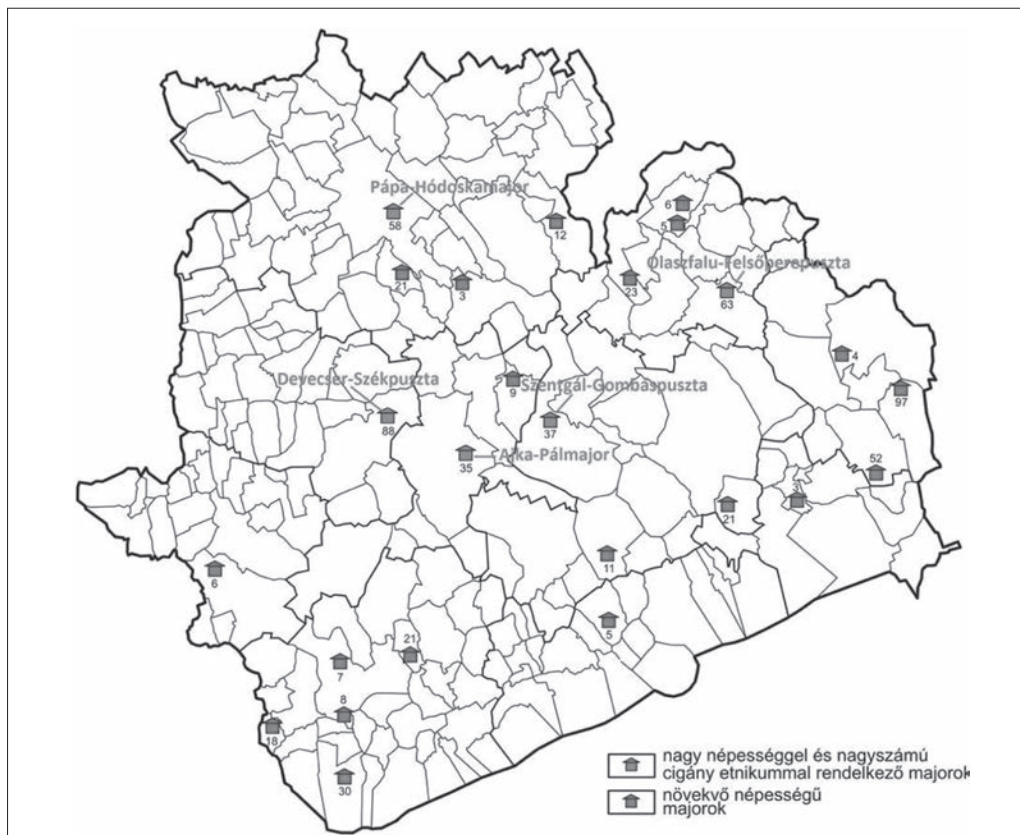
tek emelése az 1990-es években indulhatott meg.

Nagy népességszámú, lakónépességében cigány többségű majorok

Olyan, legalább 50 százalékban cigányok által lakott puszták alkotják ezt a típust, amelyek 2011-ben már relatíve a nagy népességű majorok közé tartoztak. A megye centrális elhelyezkedésű jársaiban fordulnak elő (4. ábra).

Legkisebbek közülük Pálmajor (35 fő) és Gombáspuszta, s nem is jellemző rájuk a dinamikus növekedés. Az Ajka egyik külterületi

lakott helyét jelentő, rossz lakhatási körülményekkel rendelkező Pálmajor az 1970-es évek óta tartja 30 fő körüli lakosságát, Gombáspuszta pedig az elmúlt 40 évben lassan, de folyamatosan gyarapodott. A 8-as főút mellett fekszik, a munkaképes korú férfiak helyben dolgoznak: egy egyszerűbb fém alkatrészeket gyártó cég működik az egykori gabonátárolóban. Felsőpereszta ugyan jóval népesebb Pálmajornál és Gombáspusztánál (2011: 63 lakos), ám kedvezőtlen fekvése miatt (megyehatár közelsége, hegyvidéki fekvés, a járás egyetlen városától, Zircről való nagy távolság, rosszul járható utakon közelíthető meg) népességszáma alig nő. Funkciói alapján

4. ábra

Nagy népségszámú, lakónépségében cigány többségű majorok Veszprém megyében

Forrás: Saját szerkesztés

mégis az egyik legszínesebb egykori major, ugyanis a lakó- és agrárfunkción kívül megjelenik az ipari, valamint a szociális funkció. Előbbi káposztasavanyító üzem formájában, ami az egykori „birkahodályban” működik, utóbbi pedig szociális otthonként a néhány évtizeddel ezelőtt még tisztai lakként funkcionáló épületben.

Összegzés

Megítélésünk szerint elsősorban azoknak a majoroknak van esélye megmenekülni az elnéptelenedéstől, sőt, növekedési pályára állnia, amelyek fő közlekedési útvonalak kö-

zelében vagy a Balaton 20 km-es körzetében helyezkednek el, közvetlenül tudnak kapcsolódni tömegközlekedési hálózatokhoz, a lakófunkción kívül egyéb, gazdasági jellegű helyi munkalehetőséggel is rendelkeznek. E feltételek közül jobb, ha minél több teljesül, de természetesen akár egyetlen társadalmi sajátosság, folyamat jelenléte is elegendő lehet. Erre példa az egyre több, mind magasabb roma lakosságú major megjelenése, amely az esetek egy részében a depriváció térbeli megnyilvánulás formája azzal, hogy a kiköltöző szegény családok a lerobbant állapotú, eredeti majorsági épületeket, mindennek előtt a cselédházakat, -lakásokat foglalják el és

hasznosítják, másrészt azonban van példa arra is, hogy a helyi roma közösség dolgozik és gazdálkodik lakókörnyezetében, biztosítva önmaga számára a megélhetést. Nincs tehát egyetlen út, egyetlen igazság. A majorok megújulása, újraneépítése, gyarapodása sokféle módon lefolyhat. Van út, amely társadalmi-gazdasági szempontból előnyösebb, s van, amely inkább hátrányosabbnak mondható. A szerző témavezetője Dr. Balogh András, a Nyugat-magyarországi Egyetem egyetemi docense volt.

Irodalomjegyzék

- BALOGH A. – BAJMÓCY P. (2011):** Majorok a Nyugat-Dunántúlon. Savaria University Press, Szombathely, 126 p.
- BALOGH A. (2012):** A külterületek településföldrajzi vonatkozásai. In: A Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Tudományos Közleményei 13, NYME Kiadó, Szombathely, pp. 127-138.
- BALOGH A. – CSAPÓ T. (2013):** Manors and scattered farms: special settlement forms of outskirt areas in Hungary. In: *Revija za geografijo – Journal for Geography*, 8-2, 2013, pp. 81-94.
- BALOGH A. (2015):** Aprófalvak és majorok: településföldrajzi hasonlóságok és különbségek. In: *Településföldrajzi Tanulmányok*, 2015/2, Nyugat-magyarországi Egyetem, Szombathely (megjelenés alatt).
- BAJMÓCY P. – BALOGH A. (2012):** Egykori majorok tipizálása Vas megyei példákon. In: *Földrajzi Közlemények*, 2012. 136/2. pp. 165-181.
- FRISNYÁK S. (1990):** Magyarország történeti földrajza. Tankönyvkiadó, Budapest, 213 p.
- ILLYÉS GY. (1936):** Puszták népe. Reprint, 2003, Osiris Kiadó, Budapest, 294p.
- KOZÁRI M. (1999):** Adatok az uradalmi majorok életéhez (Somogy megye, 1930-40-es évek). In: *Ethnographia*, 110/1, pp. 91-96.
- MAKKAI L. (1957):** Paraszti és majorsági mezőgazdasági termelés a XVII. században. Mezőgazdasági Kiadó, Gödöllő, 31p.
- MAKSAY F. (1958):** Parasztság és majorgazdálkodás a XVI. századi Magyarországon. Akadémiai Kiadó, Budapest, 116p.
- MENDÖL T. (1963):** Általános településföldrajz. Akadémiai Kiadó, Budapest, 568p.

A közfoglalkoztatás fejlesztése a Közép-Tisza-vidéki belső periferián: Egyek

Fazekas Anett

Egyek nagyközség a Közép-Tisza-vidéki belső periferia részeként, a Hortobágy nyugati szélén, Hajdú-Bihar megyében, a Jász-Nagykun-Szolnok és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékkel határos területen fekszik. A belső periferia jellemzőit magában hordozva a településen magas a munkanélküliek aránya, melyet a közfoglalkoztatás keretein belül az Önkormányzat különböző mintaprojektek alkalmazásával kíván csökkenteni. Növelve ezáltal a foglalkoztatottságot, valamint a programokkal értékteremtés útján kívánnak bekerülni a térség gazdasági folyamataiba.

A közfoglalkoztatás megítélése érzékeny és korántsem egyértelmű kérdéskörnek tekinthető – ugyanis szociológiai vizsgálatok figyelmeztettek arra, hogy az általa adódó lehetőségeken kívül veszélyei is lehetnek mind gazdasági, mind szociális tényezőket figyelembe véve. Ugyanakkor, a hozadékait mindenképpen érdemes kiemelni, amelyek különösen a periférikus térségek esetében jelentős előrelépést jelentenek a megelőző időszakhoz képest.

Az Önkormányzat projektjei közül kiemelendő a kertészeti növények termesztése, az ennek kapcsán folyó biomassa- és megújuló energiahasznosítás projekt, va-

lamint a betonelemgyártó projekt, melyek által megtakarítása, illetve a keletkező termékfelesleg értékesítése révén már bevétele is származik a településnek. Egyek adottságait figyelembe véve, vizsgáltunk olyan foglalkoztatásfejlesztési kezdeményezéseket, melyek sikeresen adaptálhatóak lennének a nagyközségben, melyhez a tisztatarjáni biomassa-modellt vettük alapul.

Anyag és módszer

A kutatás során igyekeztünk széleskörűen használni szakirodalmi forrásokat, szakmai folyóiratokat, tanulmányokat, fejlesztési koncepciókat, valamint internetes cikkeket, melyeket terepi felméréssel egészítettünk ki. Egyek település gazdasági és demográfiai jellemzői kapcsán az adatok fő forrásait a Központi Statisztikai Hivatal Tájékoztatási Adatbázisa és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) nyilvános és regisztrációhoz kötött térinformatikai alkalmazásai jelentették. A települést érintő munkanélküliséggel összefüggésben mélyinterjút készítettünk az illetékes személyekkel – így többek között Dr. Miluczky Attila polgármester úrral, va-

lamint Bóta Barbara aljegyzőasszonnyal – a megvalósult és tervezett intézkedésekkel kapcsolatban. A naprakész adatok, információk érdekében igyekeztünk folyamatosan tartani a kapcsolatot az illetékesekkel. Segítségükkel hozzájuthattunk a projektek kapcsán készített önkormányzati beszámolókhöz is.

A Közép-Tisza-vidéki belső periféria

A belső perifériák azok a jelentékenyebb kiterjedésű térségek, amelyek az ország belső területein elhelyezkedve az átlagosnál koncentráltabban viselik magukon a hátrányos helyzet következményeit. Ezeket a „sziget-szerűen” elhelyezkedő válságterületeket általában tartós gazdasági recesszió, akut foglalkoztatási problémák, magas munkanélküliség, rossz infrastrukturális ellátottság, valamint a centrumtelepülésektől és az egyéb decentrumoktól való nagy távolság, ezáltal nehéz megközelíthetőség, elvándorlás, elnéptelenedés, szegénység, a roma népesség koncentrációja jellemzi. Ilyen belső perifériák előfordulását tapasztalhatjuk hazánk különböző területein, például a Dunántúl déli felében, de leggyakrabban és legkiterjedtebb előfordulásukban általában az Alföld nagyrégióban találhatóak (Baranyi B. 2004).

A Közép-Tisza-vidéki „periféria-helyzet hosszú múltra tekint vissza” (Beluszky P. 1981, 141. oldal), a belső periféria tünetjelenségei mozaikokban jelen voltak már a rendszerváltást megelőzően is (Beluszky P. 1981). A Közép-Tisza-vidéki belső periféria kialakulásának hátterében is az úgynevezett „Alföld-tünetcsoport” főbb összetevői állnak (Csatári B. 1993). A tradicionális mezőgazdasági társadalomból öröklött jellegzetességek, a tanyarendszerek, az ingázás, vagy a szelektív vándorlás is azon tényezők közé tartoznak, melyek rendkívüli mértékben befolyásolták a társadalmi folyamatokat (Csatári B. – Papp A. 1984). A területrész kiváltságokat élvező és jobb társadalmi-gazdasági helyzettel bíró

mezővárosok perifériáját alkotta korábban. A feudális kötöttségek utóhatásai, a fennmaradt kedvezőtlen birtokmegosztás, a mezőgazdaságon kívüli – így az ipari – munkalehetőségek hiánya eltorzult társadalomszerkezetet hozott létre. Az agrártársadalmat jórészt idény- és vándormunkás, valamint napszámos alkotta – tehát elterjedté vált az ingázás jelensége. Az általánosnak mondható szegénység, az alacsony iskolázottsági szint, a gazdasági tapasztalatok hiánya jellemezte a Közép-Tiszavidéket. A „kizsákmányolás” folyamata – melynek mai ismereteink szerint a periférikus területek fő elszenvedői – általánossá kezdett válni. A természeti adottságok ezen kedvezőtlen összetevőket tovább erősítették: így a talajminőség, vagy az árvízveszély az ármentesítésig. Fontos továbbá, hogy a vidéket a Budapest–Hatvan–(Eger)–Miskolc és a Budapest–Szolnok–Debrecen alkotta társadalmi-gazdasági erővonalak fogják közre. Kedvezőtlen, hogy a terület az érintett megyék peremterületein fekszik, így feltételezhető, hogy problémakörüket a megyei tanácsi irányítás nem tekintette számottevőnek (Beluszky P. 1981).

A városi funkciókat, szolgáltatásokat a terület számára környékbeli kisebb-nagyobb városok biztosították, a városi szerepkörök hiánya volt jellemző. Ugyanis, a XIX. századi polgárosodás során a városfejlődés csak kis helyi központokat és járási székhelyeket hozott létre; továbbá a tőke-akkumuláció hiánya, valamint a már említett kedvezőtlen társadalmi szerkezet tovább rontotta a terület esélyeit a felzárkózásra. A térségben jelentkezett az aprófalvas településszerkezet problémaköre is, többek között az intézményhálózati alapellátottság hiányos mivolta. A műszaki infrastruktúra, a lakás- és közműellátottság tekintetében is alapvetően egyértelmű volt a hátrány megléte (Beluszky P. 1981).

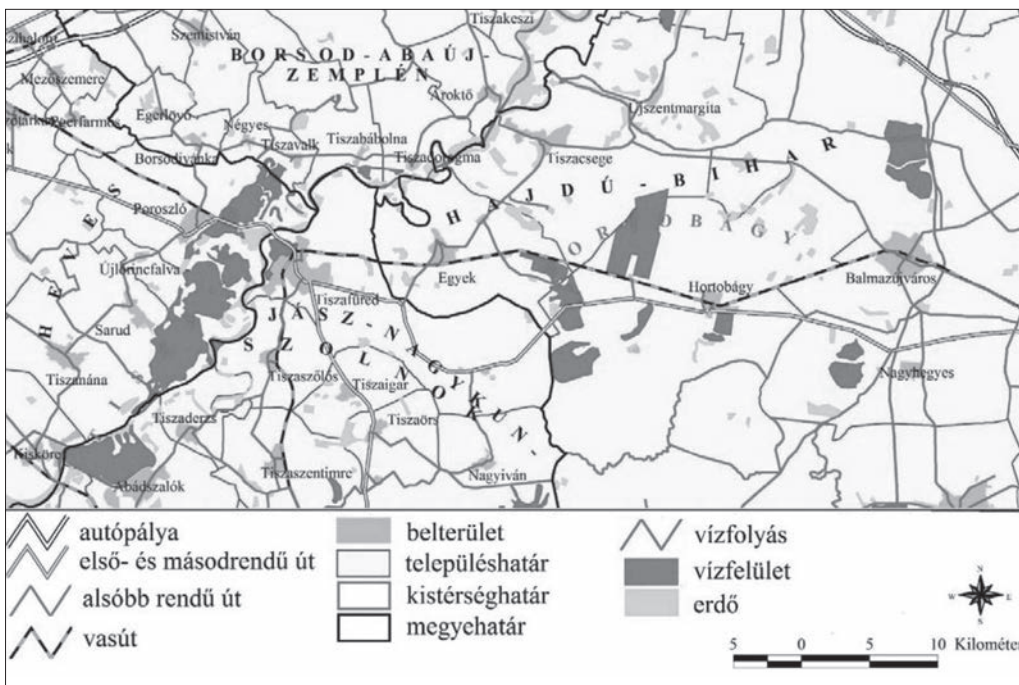
A vizsgált terület lakosságának jövedelmi viszonyai tükrében elmondható volt, hogy közvetlenül az agrárjelleg nem feltétlenül

jelentett hátrányt. A közvetett fogyasztási mutatók azonban már arra utaltak, hogy a bérek és fizetések színvonala, a gazdasági aktivitás mellett a nyugdíjasok aránya, valamint ellátásuk összege is alulmaradt az országos színvonallal szemben. A demográfiai folyamatok, így az elvándorlás nagysága – melynek értéke alapján 1960-1976 között 23,8%-kal csökkent a Közép-Tiszavidék népessége – is hozzátartozik a kedvezőtlen folyamatokhoz, a kismértékű gazdasági aktivitással egyetemben már a hátrányos helyzet részeit is felfoghatók (Beluszky P. 1981).

Összességében elmondható, hogy ezeket a területeket túlnyomóan az agrár-túlsúly, az általános jellegű ingázás és „szegénység”, valamint a kedvezőtlen társadalmi-gazdasági fejlődés jellemezték – melyek mindmáig gátolják a fejlődést (Beluszky P. 1993; Süli-Zakar I. (szerk.) 1996).

A rendszerváltás volt az az esemény, mely az igazi „áttörést jelentette” a folyamat beteljesedésében. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a rendszerváltás után a területi egyenlőtlenségek növekedése által az alföldi települések nagy része vesztesként kerül ki. Az átmenet ugyanis súlyos gazdasági válság sújtotta időben ment végbe (a magyar GDP 20%-kal csökkent 1989 és 1992 között). Az efféle recessziók általában emelik a differenciálódás veszélyét, a gyengébb gazdaságú térségeket érintik leggyorsabban és legnagyobb mértékben. Az Alföld fejlettségi szintje 1989-ben is jóval az országos átlag alatt volt. Ezen kívül, az ország áttért a piacgazdaságra, így a „térbe visszakerült” gazdasági folyamatok váltak a területi különbségek fő mozgatórugójává (Nemes Nagy J. 1998). Világossá vált, hogy a korábbi, viszonylag kiegyenlített térszerkezet mesterséges gazdasági alapokon nyugodott.

Egyek település elhelyezkedése
(Forrás: saját szerkesztés)

1. ábra

Azok az államilag dotált, és általában külső (jelentős részben budapesti) vállalatközpon-
tokból irányított ipari üzemek többsége tönk-
rement, melyeket az elmaradott térségekbe
telepítettek (Molnár E. 2008). A vállalatok
először az ingázó munkásokat bocsátották
el, így ez tovább erősítette a válság hatását
(Nemes Nagy J. 1996; Kiss J. P. 2004).

Beluszky Pál és Sikos T. Tamás 1982-
ben elvégzett egy vizsgálatot faktor- és
klaszteranalízis segítségével, melyben a ma-
gyarországi falvakat tipizálták. Azonban a
rendszerátalakítás alapján véve változtatta
meg a falusi településeket formáló folyama-
tokat, így az elemzést megismételték. 2007-
ben ugyanazon statisztikai módszerekkel,
27 mutató segítségével 7 fő falutípust, vala-
mint összesen 12 altípust állapítottak meg.
A mutatók alapján Egyek település azon 379
község közé tartozik (főtípus szerint), melyek
*közepes méretű, kedvezőtlen munkaerő-piaci hely-
zetű esetleg jelentős agrárszerepkörrel, valamint
külsőterületi lakossal rendelkező falvak*. Továbbá,
altípus szerint jellemző rá a *rossz munkaerő-
piaci helyzet, a stagnáló népesség, valamint a sok
kiingázó* (Beluszky P. – Sikos T. T. 2007), mely
tényezők igazolják, hogy a település (1. ábra)
szerves részét képezi a közép-tiszavidéki bel-
ső perifériának. A legutóbbi vizsgálatok is
igazolták ezt kedvezőtlen helyzetet (Pénzes
J. 2015; 105/2015. (IV.23.) korm.rendelet).

Egyek nagyközség demográfiai jellemzői

Egyek *állandó népességszámának* – 2014-ben
5485 fő lakta a települést – alakulása követi a
hazai tendenciát, **népességfogyás** figyelhető
meg. Ennek oka egyrészt az élveszületések
számát meghaladó halálozások száma (-19 fő)
a KSH 2013. évi adatai alapján, másrészt az
odavándorlások számát is jelentősen megha-
ladta az elvándorlások száma 2000-től 2013-
ig több évben, így állandó népességének
8,7%-át veszítette el az ezredforduló után.
Összességében talán még szemléletesebb adat,

hogy az 1960-as 8678 fős állandó népesség a
2011-es népszámlálás idejére mintegy harma-
dával csökkent. A népesség *korcsoportonkénti
megoszlásának* tekintetében elmondható, hogy
mérsékelt előregedés jellemzi a települést.
2013. évi adatok alapján a település öregedési
indexe 89,92%, mely azt jelenti, hogy még
viszonylag fiatalos népességszerkezetről be-
szélhetünk, mivel 100 alatti értékről van szó.
A mutató azt jelzi, hogy 100 fő 14 év alattira
hány fő 65 éven felüli jut.

A lakosság *etnikai megoszlása* kapcsán el-
mondható, hogy napjainkra, minimálisra
csökkent a nemzeti kisebbségek száma a
településen. A legnagyobb etnikumnak a
cigány népesség tekinthető, mely a térség
más települései esetén is megfigyelhető.
Egyek tekintetében *becsült adat* alapján, az
állandó népesség mintegy *16,3%-a* tekinthető
cigány származásúnak, mely kb. 900 főt ta-
kar. Az önbevalláson alapuló népszámlálási
adatok (2011. évi) körülbelül harmadennyi
cigány lakost tartanak számon a településen.
A cigányság térségi szintű szegregálódása és
leszakadása egyre nagyobb súllyal szerepel
a foglalkoztatási és jövedelmi viszonyokban
a gazdasági-piaci és demográfiai folyama-
tok következtében (Pásztor I. Z. – Pénzes J.
2012).

Egyek nagyközség infrastrukturális el- látottsága

A települést közúton a 33. számú főútról
letérve erősen leromlott állapotú mellékuta-
kon lehet megközelíteni. Emellett vasúton a
Füzesabony-Debrecen, 108. számú, egyvág-
ányú, nem villamosított, mellékvonalon is
elérhető. Debrecenbe munkanapokon 12, míg
vissza a nagyközség felé 11 vonatjárat indul,
az utóbbi évben lezajlott járatszám-növelés-
nek köszönhetően. Autóbuszsal a megyeszék-
hely csak napi egy (késő délutáni) járattal
közelíthető meg átszállás nélkül, a visszaút
pedig nem is lehetséges, csak átszállással.

A többi napközbeni járat esetén általában tiszafüredi átszállással lehet Debrecenbe utazni. A település rendelkezik napközi otthonos óvodával, általános iskolával, könyvtárral és művelődési házzal, részben önálló intézményekként – melyek működése töretlen, valamint Európai Unió forrásából felújításra is kerültek. Napjainkban az általános iskola és az óvoda a Római Katolikus Egyház fenntartása alatt üzemel. A szociális-egészségügyi szolgáltatások széles körűek: rendelkezésre áll az egészségház, védőnői- és gyermekjóléti szolgálat, idősek napközi otthona, valamint gyógyszertár is. A településen saját mentőállomás és kihelyezett rendőrőrs, valamint önkéntes tűzoltóság is található.

Önkormányzati adatok alapján a lakások száma 2700 darab, melynek 99%-a vezetékes ivóvízzel ellátott (a vezetékhálózat kiépítettsége 100%-os), valamint a szennyvízcsatorna-hálózat kiépítettsége 75%-os. Továbbá a településen a vezetékes gázhálózat kiépítettsége 100%-os, a lakások 65%-a van rákötve. Egyeken a burkolt utak aránya – az összes belterületi úthálózatban – 51,3%-os.

Egyek gazdasági szerkezete, foglalkoztatottsági helyzete

A település területén a *mezőgazdasági termelés* változó minőségű talajon folyik, melyek művelési ágai az adott termőföld minőségéhez alkalmazkodnak. Viszonylag magas a közigazgatási területén lévő halastavak és nádasok aránya, valamint Egyek mezőgazdaságának fontos tényezője a baromfi-tenyésztés. A nádfeldolgozás termékei is folyamatos keresletre számíthatnak, mely a stabil külföldi piac miatt a betakarítási időszakban az egyéni vállalkozóknak magas jövedelmet nyújt.

A legjelentősebb – ám így is a munkaképes korosztály csekély százalékát érintő – *munkalehetőségek* a nagyköztségben az Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet (ÁFÉSZ), valamint a MEDICOR Kéziműszer

Zrt., a Tisza-tó Uszodatechnika Kft., a DEBMUT Rt., a Szigethát Kft. továbbá a REÁL élelmiszerüzlet. A foglalkoztatottak számát tekintve kiemelkedő az Önkormányzat és az Egyeki Szöghatár Nonprofit Kft., valamint a nádfeldolgozásban történő foglalkoztatás. A Mozgáskorlátozottak PIREMON Kisvállalata révén a csökkent munkaképességűeknek is van lehetősége munkát vállalni.

A Munkaügyi Központ Balmazújvárosi Kirendeltségének beszámolója alapján a nyilvántartott álláskereső aránya a munkavállalási korú népességhez viszonyítva 2011-ben 17,27%, 2012-ben 16,6%, míg 2013-ban több mint 18%-os értéket vett fel Egyeken (Internet4).

A településen a *közfoglalkoztatáson* – melyet a későbbiekben fogunk részletesebben taglalni – belül 2013-ban több mintaprojekt megtervezésére, megvalósítására sor került az Önkormányzat által készített és menedzselte pályázatok keretében, melyekben több mint 400 fő foglalkoztatása valósult meg. Fontos azonban felhívni a figyelmet arra, hogy a közmunka-program átütő gazdasági hatást még nem fejt ki a településen.

Az egyeki önkormányzat által szervezett közmunkaprogram

A település foglalkoztatásának fejlesztésére irányuló kezdeményezések között szinte csak az Önkormányzat által szervezett közmunkaprogramként nyilvántartott foglalkoztatási elképzelések sorolhatók fel. A közfoglalkoztatás megszervezése **mintaprojektek** megvalósításán keresztül zajlik. Ezek jellemzően nagy élömlenke igényű, alacsony iskolai végzettségű igénylő feladatok köré csoportosulnak. A programba főként tartósan munkanélküli, alacsony iskolai végzettséggel rendelkező személyeket vonnak be. Az önkormányzati vezetés arra törekszik, hogy minél több közfoglalkoztatottnak érdemi munkát tudjon biztosítani, tudásának és tapasztalatának

megfelelően. A mintaprojektek széles spektrumúak, több embert képesek foglalkoztatni, mint a hagyományos projektek. A 2013. évben hat *közfoglalkoztatási Start mintaprojekt* indult az alábbi területeken összesen 444 fő bevonásával:

- belvíz elvezetése (100 fő),
- belterületi közúthálózat javítása (50 fő),
- bio- és megújuló energia felhasználás (23 fő),
- illegális hulladéklerakó helyek felszámolása (100 fő),
- kertészeti növények termesztése (71 fő),
- téli és egyéb értékteremtő foglalkoztatás: betonelem gyártás, drótfonás, kosárfonás, csipkekészítés (100 fő) (Internet2).

A legfontosabb cél, hogy ezt a változatos közfoglalkoztatási palettát megtartsa a települési önkormányzat, illetve hogy további mintaprojektet dolgozzon ki. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a közfoglalkoztatás is lehet sikeres, abban az esetben, ha a foglalkoztatottak érdemi, a tudásuknak és képességeinek megfelelő munkát végeznek. Az „egyediség” továbbá abban rejlik, hogy a projektek méretüknél fogva tűnnek ki a hasonló közfoglalkoztatási programok közül (a térségben sehol máshol nem foglalkoztatnak ennyi álláskeresőt). Az egyéki „**projektszemléletű közfoglalkoztatás**” után már számos település érdeklődését fejezte ki. Kiemelhető, hogy az önálló jellegén túl, törekednek termékfelesleg előállítására, ezáltal bekerülve a térségi gazdasági vérkeringésbe. A szociális földprogram alkalmazásán túl az Önkormányzat tervezi több szociális szövetkezet létrehozását is, külön-külön a mezőgazdasági és betonelemgyártó-projektre, valamint a folyamatban lévő gypmesteri telep kialakítására – mely utóbbit egy nyertes pályázat finanszírozásával kívánják megvalósítani. Ezen szövetkezetek létrehozása jelenleg előkészítő fázisban van. Elmondható, hogy az értékteremtő közmunkaprogramok sikeressé-

gét egy szakmai tudással rendelkező, tapasztalt vezetés garantálja a település esetében. Ennek kapcsán fontos megemlíteni, hogy a 2014-es önkormányzati választások alkalmával újra bizalmat szavaztak az egyékiek a már egy ciklust sikeresen teljesített vezetésnek, így vélhetően a lakosság érzékeli a pozitív változásokat. Ezáltal a településnek további lehetősége nyílik a fejlődésre, felzárkózásra – mely folyamatok élénkítő hatással bírhatnak a térség gazdaságára vonatkozóan is.

A mintaprojektteken túl a Munkaügyi Központ által támogatott hagyományos közfoglalkoztatási programok is indulnak, zömében az önkormányzati intézmények feladatellátását segítve (portás, kézbesítő, takarító stb.). Az utóbbi években a településen a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal támogatásával, az Önkormányzat szervezésében 3 képzés is indult, ebből 2 sikeresen be is fejeződött: 2012-ben 11 fő megszerezte a hulladékgyűjtő- és szállító szakmát, 2013-ban pedig 10 fő szerezte meg az ebrendész képesítést. Valamint a csipkekészítő tanfolyamba 22 főt sikerült bevonni. Ezen kívül 2013 őszén sikeres pályázat által lehetővé vált újabb képzések szervezése (alapkompentencia fejlesztése, betanított parkgondozó, kisteljesítő, kőműves, kazánfűtő, motorfűrészes kezelő, lakott területi fakitermelő, település karbantartó), illetve a Hivatal részére vásárolt biomassza kazán fűtőjének foglalkoztatás-meghosszabbítása is (Internet2).

A mintaprojektek 2013. évi eredményei

A mintaprojektek eredményessége változó képet mutat ebben az évben. A *mezőgazdasági projekt* rendkívül csekély terméshozama egyértelműen a legnagyobb kudarcnak számít, amelynek okai meglehetősen összetettek (elhúzóódó beszerzés, kései vetés, csapadékhiány, öntözés hiánya, nem megfelelő irányítás, stb.). Korábban nem hasznosított területeken, leromlott állapotú ingatlanok helyén – a telek

rendezésével – vagy csak egyszerűen kihasználatlan, parlag területeken történik a termelés, ezzel jelentősen javítva a település esztétikai szempontú megítélését. A kiskertekben kezdetben csak lucernát termesztettek.

A téli- és egyéb értékkeremtő közfoglalkoztatás keretén belül a betonelem gyártás megvalósítása egyrészt az elhúzódo eszközbeszerzés miatt, másrészt a megfelelő telephely hiánya miatt szintén kudarcot vallott, ezt rövidesen a gyártócsarnok megépítésével korrigálták – mint utólag kiderült sikertelenül, a rossz telephely-választás miatt (Internet2).

Több projekt viszont kiváló eredményeket hozott. A közúthálózat karbantartása projekt során útstabilizálásra, ill. kátyúzásra került 10 utca aszfaltja, valamint 8 utcában a járda felújítása, javítása is lezajlott. A belvív elvezetése című projektben 16 utcán kerültek helyreállításra, kitakarításra teljesen vagy szakaszosan a belvízelvezető árkok. Az illegális hulladéklerakó helyek felszámolása projekt során több tonna illegális hulladék és 27 db romos ingatlanhoz tartozó építési hulladék került elszállításra. A bio- és megújuló energiafelhasználás című projekt során sikerült előállítani kb. 60 mázsa faaprítékot és 2000 db fűbálát, valamint 3715 db nádbálát (Internet2).

A mintaprojektek által nyújtott segítség lehetőséget teremtett egy 8 személyes kisteherautó beszerzésére, a Polgármesteri Hivatal udvarán található tároló megépítésére, egy hűtőkamra kialakítására a régi Piacsarnok épületében. A biomassa kazán projekt megvalósításával éves szinten több, mint 4 millió forinttal csökkent a hivatal rezsiköltségeinek összege, a gázfogyasztás kiváltása miatt (Internet2).

Összességében elmondható, hogy a közfoglalkoztatási programok beindulását követően a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban (FHT) részesülők száma – melynek csúcsa 545 főben teljesedett ki – jelentősen lecsökkent, 2013 decemberére 117 főre mérséklődött (Internet2, Internet4).

A mintaprojektek 2014. évi eredményei

2014-ben, a *mezőgazdasági projekt* előző évi rossz eredményeit látva, az irányítást már egy szakemberre bízta. Egyre több területet vontak művelés alá, így az Egyek külterületén fekvő Attila-telepet is hasznosították, a zöldségtermesztés főként ezen a térrészen folyt. Ebben az esztendőben a megtermelt javak már ellátták az Egyek Szöghatár Nonprofit Kft. konyhájának – mely a közétkeztetésért felelős – alapanyag szükségletét. Körülbelül 700 adag melegétel zöldség-alapanyagát biztosítja azóta is naponta a mezőgazdasági projekt. A Piacsarnok ebben az évben már nem csak tárolásra szolgált, de – a termék-többlet miatt – az értékesítés helyszínévé is vált, valamint hűtőház gyanánt napjainkban is szolgáltatot teljesít. Leromlott állaga miatt az Önkormányzat szeretné modernizálni. Továbbiakban sikerült egy gréder, egy dobos és egy rézsús fűkasza, egy bálázó beszerzése is. Kiemelendő, hogy a mezőgazdasági program végleges bevétele 5.318.598.- Ft volt 2014 folyamán, a készleten lévő áruk értéke pedig 3.120.424.- Ft volt (2014. december 16-án). A projektnek már szerves részét képezi a növényi hulladék biomassa alapú hasznosítása is. Fontos megemlíteni, hogy a program során, a helyben zajló értékesítés komoly versenyt jelent a korábbi termelők számára.

A *betonelemgyártó üzem* projektjével kapcsolatban megemlíthető, hogy a kezdeti nehézségek és kudarcok után sikerrel járt a betonelemgyártó gépsor, valamint különböző drótfonó gépek megvásárlása is, illetve az Önkormányzat egy teleszkópos homlokrakodó géppel kívánja bővíteni az eszközparkot. Minimális bevétel már itt is realizálódott kerítésoszlopok eladásából. Az értékesítés helyszínei Debrecen, Hajdúnánás és Hajdúszoboszló voltak – akárcsak a mezőgazdasági projekt során megtermelt zöldségfélék eladása során – valamint helyben is zajlott árusítás.

Továbbá sikerült megvalósítani egy máso-

dik betonelemgyártó üzem létesítését, egy korábban illegális hulladéklerakóként szolgáló területen. 2014-ben kezdeményezték a betonelemgyártó üzemcsarnokba nagyobb foglalkoztatottságot eredményező gyártási-összeszerelési tevékenységek betelepítését (például elektronikai összeszerelő üzemet), melyről jelenleg is tárgyalások folynak. E projekt hasonló formájú adaptációja iránt számos környéki település is érdeklődött.

A mintaprojektek alakulása 2015-ben, valamint további fejlesztési törekvések

2015-ben indított projektek:

- mezőgazdasági projekt (110 fő)
- helyi sajátosságokra épülő projekt (135 fő)
- belvív elvezetése projekt (60 fő)
- belterületi közúthálózat javítása projekt (135 fő)
- bio- és megújuló energiaszolgáltatás projekt (50 fő).

Idén a *mezőgazdasági projekt* kapcsán elmondható, hogy megháromszorozták a terület nagyságát, 34 ha területen gazdálkodnak, a kertészeti növények mellett pedig kukoricát, árpat és napraforgót is termesztnek. Tervezik egy brikettáló építését is, a zöldhulladék nagyobb léptékű hasznosítására. Információink szerint tervben van egy konzerváló- és savanyító üzem létrehozása 2015 folyamán. Továbbá, ha a feltételek adottak lesznek, összes sertések nevelését is vállalják a projekthez kapcsolódóan.

Az idei évben a tavalyihoz képest új program a belvív elvezetése című projekt (e projektben lehetőség van a Válykos-tó kikotrására is (lévén, hogy a tó az Újtelep vízgyűjtőjeként funkcionál), ugyanis a volt anyagnyerő hely rehabilitációja fontos lépés lenne. További új programnak tekinthető a helyi sajátosságokra épülő program, amely a korábbi téli-és egyéb értékteremtő projekt folytatása. E projektben folytatják a betonelem gyártást,

a drótfonást, a csipkekészítést és most új tevékenységként jelentkezik az „alkotóház”. Ennek során az ott dolgozó festők, grafikus és bődíszműves munkái fogják gazdagítani az Önkormányzatot. Új tevékenységként továbbá megjelenik majd a gyepmesteri telep működtetése is, valamint az utcabútorok gyártása, melynek során padok, virágosládák, hulladékgyűjtők, hirdetőtáblák készítését és kihelyezését tervezik a településen – kialakuló termékfelesleg esetén pedig értékesíteni szeretnének.

Nem mintaprojektként, hanem hosszabb időtartamú közfoglalkoztatásként indul az illegális hulladék lerakóhelyek felszámolása című projekt, 30 fővel.

A közfoglalkoztatási mutató a közfoglalkoztatás, mint aktív munkaerő-piaci eszköz súlyát mutatja meg, a közfoglalkoztatásban részt vevők havi átlagos létszámának aránya a munkavállaló korú népességhez viszonyítva. Ennek alakulása 2013. és 2014. év, valamint 2015 1. és 3. havában a 2. ábrán látható módon változott.

Hosszabb távon, fontos pár szót ejteni a programok kapcsán a **fenntarthatóság** kérdéséről is, melyre példaként a mezőgazdasági projekt által keletkezett mintegy 8 millió Ft-nyi bevételt említenénk meg. Ehhez, ha hozzávesszük azt, hogy a program a közétkeztetés alapanyagának ellátását biztosítja, akkor is csak egy részét tudták a mintegy 70 millió forintos támogatási összegnek megtermelni. Azonban az idei évben az Önkormányzat további saját eszközök beszerzésével igyekszik kiváltani a bér munkát, ezáltal is csökkentve az igénybevett támogatások nagyságát.

A tiszatarjáni biomassza-modell adaptációjának vizsgálata Gyek településen

Tiszatarján a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Mezőcsáti járásban fekszik, amely a Közép-Tiszavidékhez tartozó Borsodi-Mezőség peremén, a Sajó-Hernád-sík és

a Tisza árterének találkozásánál kerül el. A XX. századi intenzívnek mondható terület-hasznosítás során az erdőterületek eltűntek, azonban a gazdálkodás megszűnése után **invazív fajok** jelentek meg az ártéri területeken. Ennek súlyosságához hozzájárult az állattartás szerepének jelentős mérséklődése, így gazdaságilag is kevésbé hasznosítható területek jöttek létre az ártéri térszíneken. Az invazív fajok között a gyalogakác jelentette a legnagyobb gondot, melynek kivágásával és az akkor még üzemelő AES tiszapalkonyai hőerőműnek történő eladásával egyfajta rehabilitációs folyamat is kezdetét vette az ártéren, a környezet állapotának javulásával. A WWF (Természetvédelmi Világalap) közreműködésével olyan koncepciót dolgoztak ki – mely egyben tanúsítvány is volt – amely tartalmazta, hogy a megtisztított földterület egy részén csak hazai fajokból álló energiaültetvényt kell létrehozni, a másik területrészt természetközeli állapotának biztosításáról pedig egy bivalycsapat és egy szürkemarha-gulya gondoskodott. A területen kialakítottak egy **tanösvényt**, így a folyamat során lehetőség nyílt a civil szféra betekintésére (Internet1). Mi sem bizonyítja jobban a program sikerességét, hogy idén a WWF Magyarországot településfejlesztés kategóriában kitüntették a Tiszatarjánban működő fenntartható földhasználati mintaprojektjéért. Továbbá elmondható, hogy nemcsak a természet született újjá, de a település **energiakiadásai is csökkentek, nőtt a foglalkoztatottság** és beindulóban van a **helyi ökoturizmus** (Internet5).

Fontos megemlíteni azt is, hogy a nagyon sűrű gyalogakác rengeteg nem csak ökológiai, illetve esztétikai problémát jelent. Árvíz idején lelassítja a víz levonulását a hullámtérben és hozzájárul a szállított hordalék kiülepedéséhez, mely egyúttal az ártér feltöltődését is okozza, növelve a magas árvízszintek kockázatát. A gyalogakác helyére, folyásiránnyal

párhuzamosan telepített energiaültetvény csökkenti ezt a hatást. Ily módon tehát komplex hatása van az ilyen típusú ártér-rehabilitációnak.

Az előbbieken bemutatott projekt egy **jól működő mintát** jelenthet a gyengébb gazdasági teljesítményt nyújtó Tisza-parti települések számára, így Egyeknek is. Egyeken is fennáll az invazív fajokkal való fertőzöttség problémája. Az invazív fajokkal fertőzött területrészek megtisztítása, valamint az ültetvények telepítése és ápolása során a településnek lehetősége nyílna a közmunkások bevonására (ahogyan Tiszatarjánban is történt), mely így egyfajta ideiglenes munkahelyteremtésként szolgálna. A megtermelt biomassa – gyalogakác, energiaültetvények egyaránt – eladásával bevételhez jutna a lakosság, az Önkormányzat; a helyben való hasznosításával pedig energiát, ezáltal pénzt takarítana meg.

Az egyeki önkormányzat már rendelkezik egy biomassa kazánnal, továbbiak vásárlásával a helyi közintézmények még több költséget takarítanának meg. Továbbá, a tiszatarjáni-modell tanösvénye Egyek esetében beépíthető lenne egy, a Tisza folyó, a Tisza-tó és a Hortobágy közelségéből fakadó tematikus túraútvonalba. Ugyanis, a XXI. század turisztikai és idegenforgalmi kínálatában egyre jelentősebb szerepet játszanak a *tematikus túraútvonalak*. Sokoldalú előnyük, hogy az ipari fejlesztésből kimaradt, hátrányos helyzetű vidéki területeken a kitörés egyik lehetséges útja a helyi természeti értékekre és a folklórra alapozó turizmus. Mivel a vonzerők nem egy településen koncentrálnak, ezért a tematikus utak jó módszernek bizonyultak foglalkoztatás- és gazdaságfejlesztés szempontjából is (Internet3).

Abból fakadóan, hogy a környék hasonló orientációjú turisztikai jellemzőkkel bír, ezért egy tematikus turisztikai útvonal megter-

vezése és kivitelezése fejlődési lehetőséget jelenthet. A túraútvonal tematikáját elsősorban a hasonló védett, kiemelt oltalom alatt álló természeti képződmények, a sokszínű növény- és állatvilág alkotná. Mivel a környező települések önkormányzatai már kiépítették az ehhez szükséges műszaki- és humáninfrastruktúrát, ezért az egyeki önkormányzat pályázati támogatással elindíthatja a saját turisztikai célú beruházásait.

Összegzés

Hazánkban 1990 előtt is felismerhető volt a perifériák körvonalazódása, azonban a rendszerváltás utáni szerzteágazó és összetett társadalmi-gazdasági folyamatoknak köszönhetően ezen területek hátránya fokozódott. A magyarországi **belső perifériák** egyik jellegzetes példája a Közép-Tiszavidék területe.

Egyek nagyközség mind gazdasági szerkezetben, mind demográfiai sajátosságok tükrében magában hordozza a belső periféria sajátos jegyeit. Ezen sajátosságok között szerepel a magas munkanélküliségi ráta, melyet a település vezetése igyekszik kontrollálni.

A település **foglalkoztatásfejlesztési kezdeményezései** közül a közmunkaprogram emelhető ki, hiszen ennek keretén belül a közfoglalkoztatás megszervezése mintaprojekteken keresztül zajlik – melyek közül egyrészt kitűnik a mezőgazdasági projekt, mivel az önellátáson túl a település igyekszik bekerülni a térség gazdasági folyamataiba is, a kialakult termékefelesleg értékesítésével. Továbbá említést érdemel a biomassza projekt, melynek során a földgáz kiváltásával a rezsicsökkentés gyakorlatát kezdte elsajátítani a település, valamint a betonelemgyártó projekt – mely után már más foglalkoztatási gondokkal küzdő települések is érdeklődtek.

Fontos felismerni a programokban rejlő lehetőségeket, hiszen az „Egyeki példa” is jól mintázza azt a tényt, hogy megfelelő szervezettséggel rendkívül hasznos és pél-

daértékű eredmények érhetőek el. A sikeres mintaprojektek hatékonyságát egyértelműen bizonyítják az ismertetett 2013. és 2014. évi eredmények adatai is. Ugyanis a mintaértékű projektek fontos mérföldkövet jelenthetnek, olyan szempontból, hogy a település kevesebb állami támogatással, vagy akár anélkül is képes legyen működtetni programokat.

Igyekeztünk olyan, már megvalósult és sikeres egyedi **modellek adaptálására** javaslatot tenni, mint a tiszatarjáni biomassza modell, mely a kisebb Tisza-parti települések problémájára megoldást jelenthetne, azok rendezetlen partszakasza és hullámtere miatt.

Természetesen, a projektek esetében kiemelten fontos szempontként kell érvényesülnie a **fenntarthatóságnak**, amely biztosíthatja azt, hogy a megkezdett projektek a piaci viszonyok között is életképesek lehessenek. Sajnos ezek a projektek és elképzelések nem lehetnek képesek a település periférikus helyzetének gyökeres visszafordítására és általános fejlődésének beindítására, mint ahogyan az is egyértelmű, hogy jelen állapotukban a közfoglalkoztatás állami finanszírozása nélkül ezek a kezdeményezések elhalnának. Mégis kisebb lépésekkel hozzájárulhatnak a **társadalmi-gazdasági degradálódás lefékezéséhez**, esetleges megállításhoz és az ott élők életkörülményeinek javításához.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton is szeretnénk köszönetünket kifejezni az Egyeki Polgármesteri Hivatal dolgozóinak, főként Dr. Miluczky Attila polgármester úrnak, valamint Bóta Barbara aljegyzőasszonynak, akik szakmai segítségükkel hozzájárultak a kutatás sikerességéhez.

Irodalom

BARANYI B. (2004): Gondolatok a periféria-képződés történeti előzményeiről és következményeiről. – Tér és társadalom, 18. évf., 2004/2. pp. 1-21.

BELUSZKY P. (1981): Két hátrányos helyzetű

- terület az Alföldön: a Közép-Tiszavidék és a Berettyó-Körösvidék. – Alföldi Tanulmányok, V. pp. 131-160.
- BELUSZKY P. (1993):** "Tradicionális" területi hátrányok és terápiájuk Magyarországon (1948-1992). In: Kovács K (szerk.): Település, gazdaság, igazgatás a térben. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs. pp. 49-64.
- BELUSZKY P. – SIKOS T. T. (2007):** A falutípusok vázlatos ismertetése. In: Beluszky P. – Sikos T. T. (szerk.): Változó falvaink (Tizenkét falurajz Kercaszomortól Nyírkarászig). Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 27-30.
- CSATÁRI B. (1993):** Az Alföld tünetcsoport újraélédeése 1990-1994. – Tér és Társadalom, 7. évf., 1993/3-4. pp. 1-12.
- CSATÁRI B. – PAPP A. (1984):** A falvak településföldrajzi problémái a Tiszántúl középső részén. – Földrajzi Közlemények, 2. pp. 114-132.
- KISS J. P. (2004):** Az Alföld fejlődési esélyeiről – egy évtized kutatásai tükrében. In: Nemes Nagy J. (szerk.): Térségi és települési növekedési pályák Magyarországon. (Regionális tudományi tanulmányok 9.), ELTE Regionális Földrajzi Tanszék – MTA-ELTE Regionális Tudományi Kutatócsoport, Budapest. pp. 91-106.
- MOLNÁR E. (2008):** Megújulás vagy csendes vegetálás? Az észak-alföldi kisvárosok feldolgozóipara az ezredfordulón. – PhD disszertáció, DE TTK, Debrecen, 211 p.
- NEMES NAGY J. (1996):** Centrumok és perifériák a piacgazdasági átmenetben. – Földrajzi Közlemények, 1. szám, pp. 31-48.
- NEMES NAGY J. (1998):** Vesztesek, nyertesek, stagnálók. – Társadalmi Szemle, 8-9. pp. 5-18.
- PÁSZTORI.-PÉNZESJ. (2012):** Foglalkoztatási krízis és jövedelmi periferezálódás Észak-Kelet- Magyarországon a roma népesség arányainak tükrében. – Területi Statisztika, 15. (52.) évf. 4. szám pp. 353-371.
- PÉNZES J. (2014):** Periférikus térségek lehatárolása – dilemmák és lehetőségek. Didakt Kiadó, Debrecen. 139 p.
- SÜLI-ZAKARI. (szerk.) (1996):** A Tiszamente kistérség terület- és településfejlesztésének stratégiai alapjai (A Tiszamente társadalmi és gazdasági helyzete). Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzatok Közgyűlése, Debrecen. 257 p.
- 105/2015. (IV.23.) kormányrendelet – a kedvezményezett települések besorolásáról és a besorolás feltételrendszeréről

Internetes források

(Internet1): *Ártéri tájrehabilitáció Tiszatarjánban*. (Elérhetőség: -http://www.dble.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=236:arteri-tajrehabilitacio-tiszatarjanban&catid=9&Itemid=72) Letöltés dátuma: 2014.09.10

Településfejlődési problémák a közép-zalai belső periférián

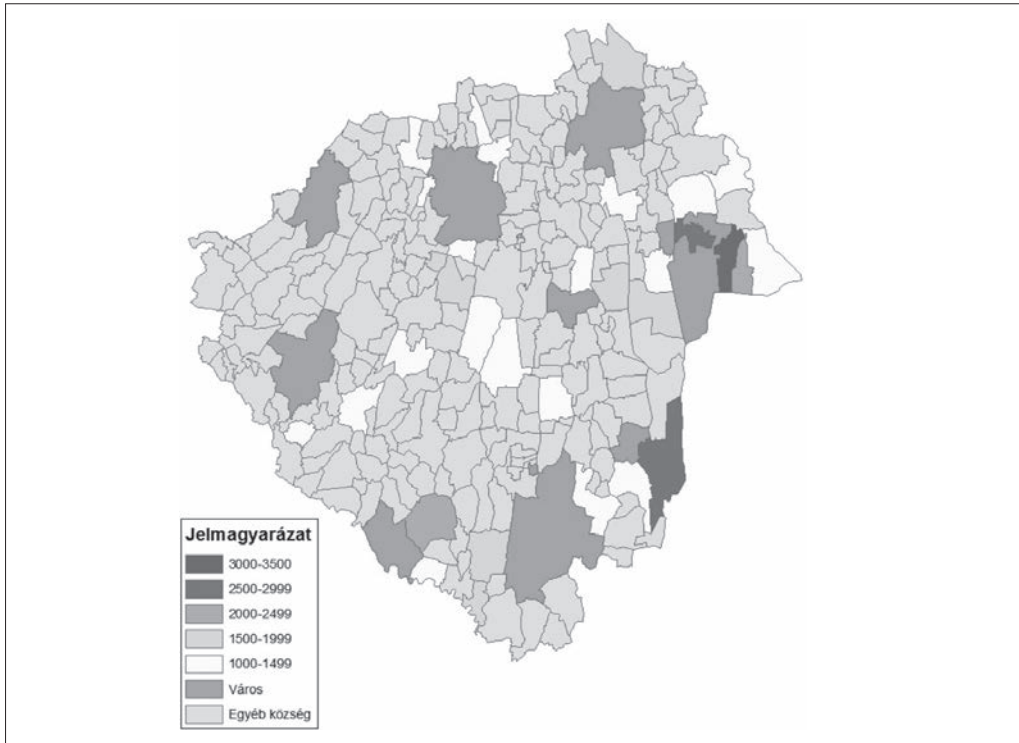
Simon Bertalan

Munkám témája olyan fehér foltot fed le, mint a közép-zalai belső periféria vizsgálata. Aktualitását a 21. századra körvonalazhatóan megjelenő és kiformalódó helyzeti, gazdasági és kulturális periféria probléma-együttese adja. Az elemzés során törekedtem a problémás terület pozicionálására, mélységének láthatóvá tételére. A megyei szintű analízisen belül egy olyan térszeletet emeltem tanulmányomba, ahol sorozatos közigazgatási egységváltozások gátolták a közös fejlődést (a térképeken piros határvonalal jelölve). A kutatás kulcsfontosságú eleme, hogy vizsgálati eredményeim által a települések vezetői megfelelő lépéseket tudjanak hozni és képesek legyenek a zuhanó spirálból kiszabadulni. A települési tervezés napjainkra egyre népszerűbbé válik, mely során létfontosságú településeink adottságainak ismerete, ezáltal megfelelő tervezési folyamatokat indíthatunk el. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a településeink hol helyezkednek el a nemzetközi és országos infrastruktúrában, mennyire állnak függésben a zalai megyei jogú városoktól, hova helyezhetők a települési típusok között. Ennek keretében a tanulmány során képet kapunk az utóbbi évtizedek tendenciáiról, becsléseket tehetünk a jövőben várható népesedési, gazdasági és infrastrukturális folyamatokra.

Belső perifériák Zala megyében

Rechnitzer J. értelmezésében a belső periféria egy átmeneti térség, olyan egyoldalú gazdasági bázissal, ahol a nagy gazdasági-ipari centrumok jelentős befolyást képviselnek. (Rechnitzer J. 1993) Esetünkben kiválóan kirajzolódik Zalaegerszeg és Nagykanizsa gravitációs ereje, illetve ellentétes irányú vonzása. A perifériális fekvés létrejöttében lényeges szerepe volt a városhiányosságnak, ugyanis a történelmi időkben csak funkcióhiányos központok (Bánokszentgyörgy, Pacsa, Söjtör, Bak) emelkedtek ki a településhálózatból. A városok a megyehatár mentén helyezkednek el, esetleg a szomszédos településük határmenti fekvésű (kivételként meg kell említeni a csekély, 1700 fős Pacsát). A közöttük lévő térben, a népességszám viszonylatában napjainkban nem realizálható várossá nyilvánítható község (1. ábra). A városias funkciók csak mérsékelten érzékelhetők, illetve ezek is szétszórtan, egy-egy település sajátjaként mutatkoznak meg. Ebből egyenes úton következik az elérhetőség hiánya, a politikai és a gazdasági viszonyok elégtelen mivolta a centrumtérségekhez képest (Gren, J. 2003).

Zala megye népességdinamikáját szemügyre véve egy demográfiailag hanyatló térség képe vetül elénk. A negatív szaldójú (kék színnel jelölt) településeken az előregedő tár-

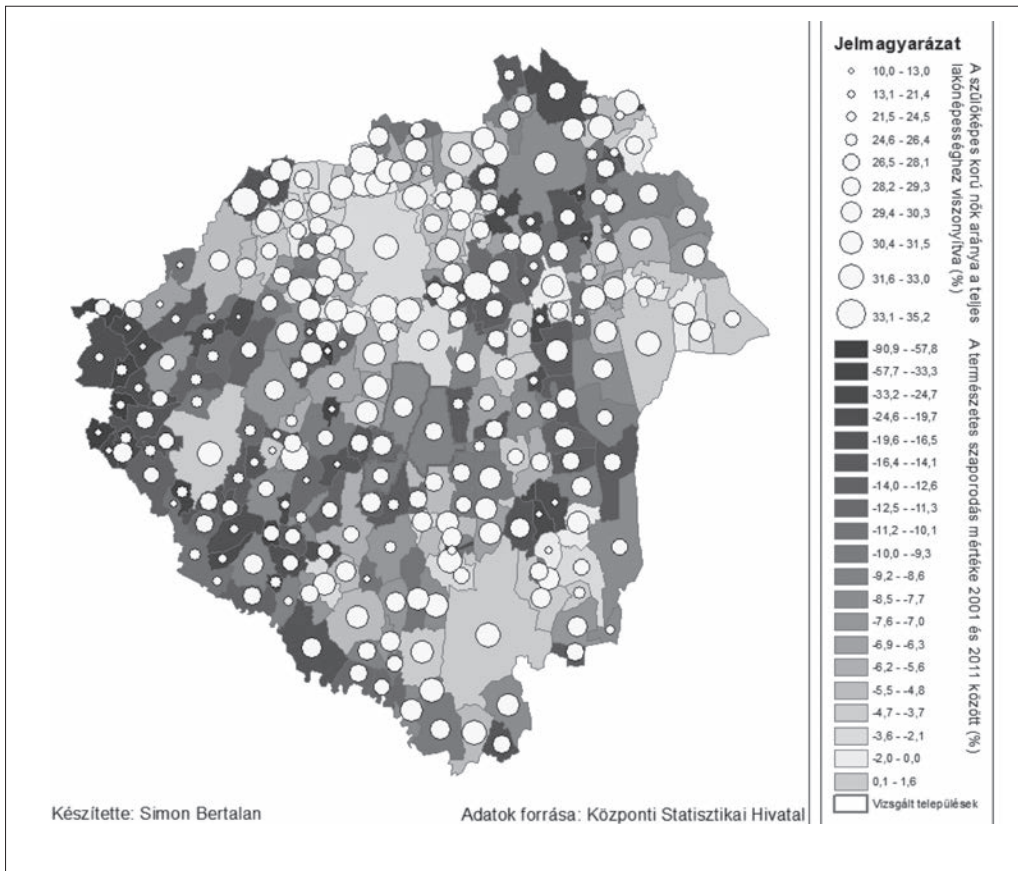

1. ábra

Az 1000 főnél nagyobb települések és a városok elhelyezkedése a 2011-es népszámlálási adatok alapján Zala megyében (Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján szerk. Simon B.)

sadalom következményeként ok-okozatilag több lesz a halálozás is. A másik oldalon a születések számának kedvezőtlen alakulása áll. Térképem is erre fókuszál, mert ahhoz, hogy több gyerek születhesen, tekintélyes méretű, szülőképes korú női társadalmi rétegnek kell helyben lenni (2. ábra). A természetes fogyás a délnyugati határ menti külső periférián (10 év alatt egyes településeken -60- -90%-os a természetes fogyás!), illetve Zalaszentgrót térségében a legkiterjedtebb, de a közép zalai periféria is tekintélyes -15- -7%-os fogyásnak volt kitéve. Ugyanezen területeken 25% alá csökkent a szülőképes korban lévő nők száma, így a születések száma nem lesz képes követni a halálozásokét. A népesség újratermelődsének hiánya hosszútávon könnyen a falvak elnéptelenedését okozhatja.

De a helyzet árnyaltabb ennél. A közép-zalai belső periférián az alapszintű oktatási funkció megléte határozottan kiemel egyes településeket a sorból (Bak, Tófej, Söjtör, Felsőrajk, Pusztamagyaród, Bánokszentgyörgy, Zalaszentbalázs). A felsorolt települések sajátossága a mérsékelt elvándorlás. Amely falvak nem kerültek be ebbe az osztályozásba, azoknál a vándorlási egyenleg már az évi -3%-tól egészen a -15% alá kúszik. Általánosságban a belső perifériák gyengeségei között az ESPON (*European Observation Network for Territorial Development and Cohesion*) SWOT-análízisében a fiatal elvándorlásán kívül megjelenik még a munkanélküliek magas száma, az egyoldalú gazdaság, a funkciók hiánya és nem utolsósorban az átlagnál gyengébb infrastrukturális hálózatok megléte (Pérez-Soba, M. 2013).

2. ábra

A természetes szaporodás mértékének és a szülőképes korú nők lakónépességhez viszonyított arányának összefüggései Zala megye településeinél a 2001-2011 közötti időszakban (Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján szerk. Simon B.)

A 2000-es évekbeli elvándorlás okai között egy diffúz folyamat a felelős: a modernizálatlan területektől a modernizáltak felé áramlás. A vándorlásban a fiatalabb, aktív korú népesség vesz részt számottevően, akik igénylik a legújabb technológiákat, amelyek a legmagasabb színvonalú infrastrukturális helyzetben biztosíthatók. Ezt többnyire a megye városai és azok közvetlen környezetében fekvő településeken találják meg. A migrációban részt vevő fiatal rétegeknek a szociális infrastrukturális igényei legalább olyan elemi jelentőségűek, mint a műszaki oldalé. Így

olyan falvakból is magas az elvándorlás rátája, ahol eltűntek a szociális, oktatási, egészségügyi és kulturális intézmények.

A népesség minőségi összetételében ott tükröződik a hátrányos jelleg, ahol már így is mennyiségi problémák halmozódtak fel. A helyben maradt népesség alulqualifikált és csak akkor van lehetősége tartósan dolgozni, ha a tömegközlekedés megoldott a városokba. A társadalmi perifériára kerülés nagy részben köszönhető a földrajzi perifériahelyzetnek (Nemes Nagy J. 2009). Sajnos a közlekedési elzártság és a hiányos hálózat szintén sajátja

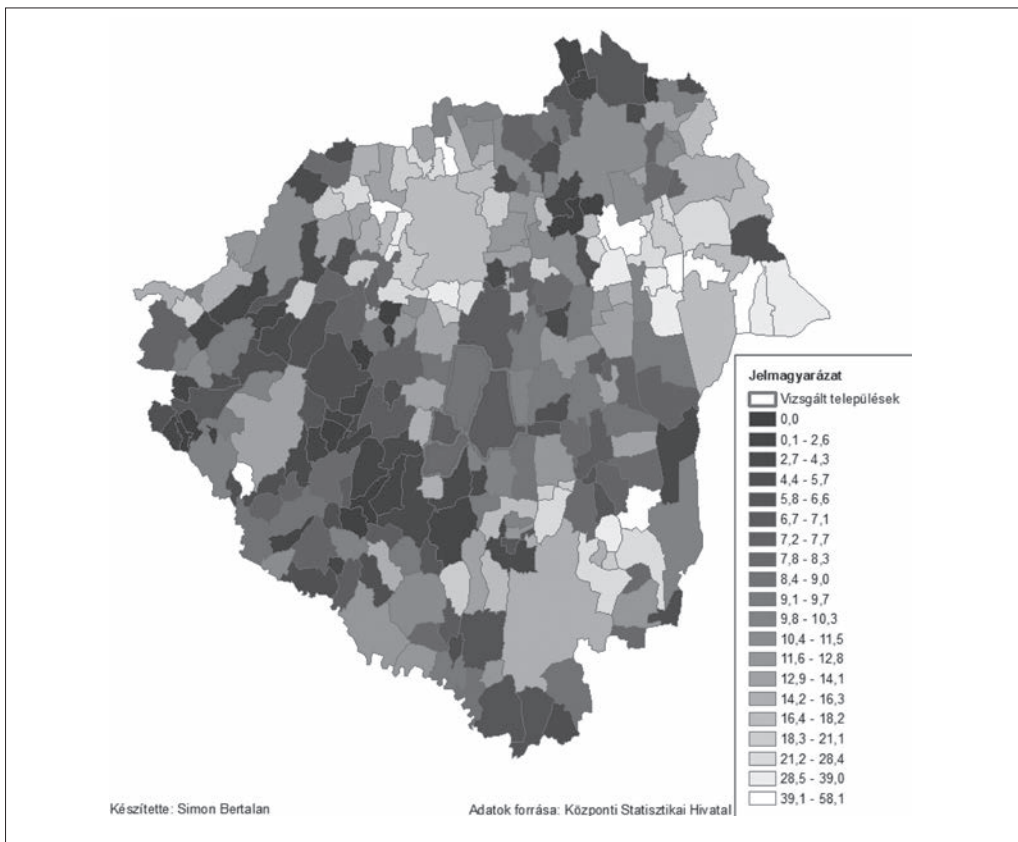

a perifériának, gyakran zsáktelepülésekről van szó, ezáltal a helyieknek többnyire csak szezonális munkákra adódik lehetőségük.

A vándorlási statisztikai összefüggéseket egyértelműen bizonyítják a lakások infrastrukturális ellátottságbeli hiányai. A fejlődési irányból leginkább kimaradt terület a Söjtör-Oltárc-Letenye-Lenti négyszög, ahol a problémát még a vezetékes víz minden háztartásba való bevezetése jelenti. Ezáltal nem ritka a települések sorában a 60% alatti komfortosság sem. A komfortossági színvonal zuhanása egyenes következménye annak, hogy a területen nincs elegendő magántőke a lakások felújításához vagy újak építéséhez

(3. ábra). Gyakran igény sem jelentkezik a modernizálásra, a helyiek megelégednek az addigi szerény életkörülményekkel, amelyben előtte éltek. A magántulajdoni modernizálást a belső és külső periférián a közműhálózat kiépítetlensége szintén akadályozza, amely gátat szab a komoly gazdasági szereplők, innovatív cégek és a fiatalok letelepedése előtt.

A belső periféria jellemvonása még, hogy a Zalaegerszeg-Nagykanizsa vonalban infrastrukturálisan kevésbé fejletlen, mint a tőle keletre és nyugatra fekvő része. A nyugati egység határos a Letenye és Lenti közti külső perifériával. Ez a határvonal precízebben

3. ábra

Az 1990 és 2011 között épült lakások aránya az összes lakáshoz képest 2011-ben Zala megyében (Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján szerk. Simon B.)

kifejezve egy sávnak nevezhető, ahol a települések részben a határmentiség miatt kerültek hátrányos helyzetbe és közben a gyenge belső kapcsolatrendszerük is hátráltatja fejlődésüket.

Most tekintsük át szűkebb vizsgálat keretében egy olyan területet, amely az idők folyamán permanensen közigazgatási járáshatáron helyezkedett el. Három település: Söjtör, Pusztaszentlászló és Pusztamagyaród egy kapcsolati háló tagjai, míg a negyedik, Hahót csak szomszédos velük, de már egy másik vonzáskörzet tagja. Ez lesz a kontroll-településünk, amellyel bizonyítható, hogy a településeknél jelentkező problémák nem külön-külön utat jártak be, hanem egy rendszer egészeként formálódtak ki.

Kedvezőtlen történelmi-közigazgatási folyamatok

Az oszmán támadások határa itt húzódott, amelyet Pusztamagyaród teljes elnéptelenedése is bizonyít. A hódítások következményeként Zala vármegyét egyesítették Somoggal. Ez az állapot 1596-tól egészen 1715-ig állt fenn (Jeney A.-Tóth Á. 1996).

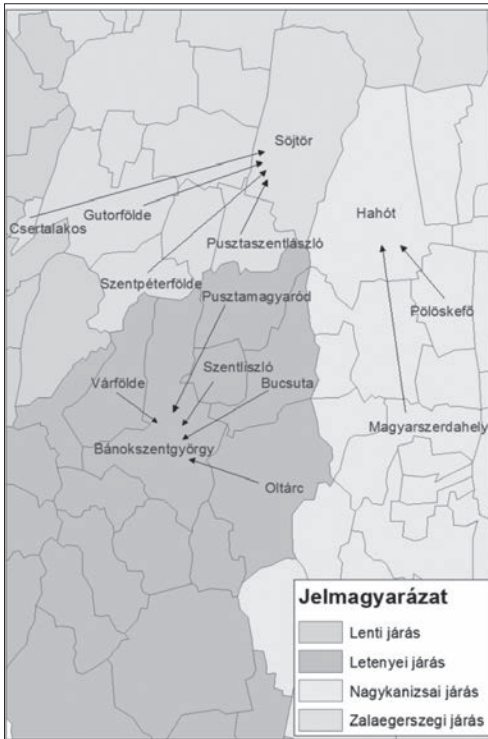
Ferenczy Gábor meglátása szerint a területbeosztás közigazgatási alapon jelentős hatást gyakorol a társadalmi és gazdasági térstruktúrára, amely akár eszközként is funkcionálhat a mindenkori hatalom javára (Ferenczy G. 2002). II. József intézkedése gátat szabott a fokozatos fejlődésnek, megszüntette a nemesi vármegyék autonómiáját, ezzel a központi hatalom érdekeit helyezte az ésszerűség elé (Hajdú Z. 2001). A megyei szintek alá pozícionált járási rendszer irracionális szerkezte a fejlődő településrendszer és területi munkamegosztás akadályozójává lépett elő (Mohos M. 2002). A járási szinten való átszervezések később településeink életében is meghatározóvá váltak, hisz a korban alakult meg a nagykanizsai járás, amely megtörte az észak-déli járásstruktúrát. Az 1854-es át-

szervezéskor felállították a vizsgálatunkban releváns, optimálisabb vonzáskörzetű, de gyengébb központú Bánokszentgyörgyi és Pacsai járást. A kiegyezést követően a járások továbbra sem vonzáskörzeti elvek alapján kerültek megállapításra, szükség volt a megreformálásukra (Ferenczy G. 2002). A járásbeosztás pontosan tükrözte a mai viszonyokat, Söjtört és Pusztaszentlászlót a Zalaegerszegi járáshoz, Hahót a Nagykanizsai járáshoz és Pusztamagyaródot a Letenyei járáshoz rendelték. A korábbi rendszerekhez képest ésszerű vonzáskörzeti felosztás készült, mivel sem Hahótnak, sem Söjtörnek nem volt soha gravitációs központja Pacsa.

A második világháború lezárását követő koalíciós időszak a helyreállítás jegyében telt, már nem tradíciókon alapuló térformátumokra építették, hanem a népesség szükségleteinek, a gazdasági piacok megközelíthetőségének, a földrajzi és közlekedési szempontok figyelembe vételével (Mohos M. 2002). Kiváló példa erre Hahót Nagykanizsa alá kerülése 1950-től. A járások területszervező hatása csak időlegesen állt fenn, funkcióik elsorvadtak és maga után vonták a legkevésbé fenntartható járások megszűnését. Ilyen körülmények között szűnt meg a letenyei járás, amely ennek ellenére a rendszerváltás után újra legitimálta magát.

A rendszerváltást követően az önkormányzati törvény lehetőséget adott a települések közötti társulások létesülésére, az alulról jövő szerveződésekre. A közös önkormányzatok központjai az utóbbi évtizedben egyre több település feladatait kapják a kezükbe, ezzel is erősítve azok mikrocentrum jellegét (4. ábra).

Összességében a járáshatár menti fekvés kedvezőtlen kiéleződése szinte falként jelenik meg a Söjtöri-hát vonalában. A határ kialakulásában az orográfiai tényező mellett a történelmi hagyományok, az infrastruktúra, gazdasági és társadalmi kapcsolatrendszer hiánya éppúgy szerepet játszik, mint az elmentés irányú vonzáskörzeti hatás.

4. ábra

Söjtör, Hahót és Bánokszentgyörgy központú közös hivatalokban részt vevő települések elhelyezkedése a Zala megyei járási beosztásban 2013-ban (szerk. Simon B.)

Potenciál nélküli demográfia

A népességszám alakulását markánsan befolyásolta az 1942-ben megtelepedett kőolajbányászat, amely nem kizárólag kvalitatív módon lendített Pusztaszentlászló és Söjtör demográfiai helyzetén, hanem kvantitatív értékeiben is. Az 1960-as évektől bekövetkező népességfogyás alapvetően az emigráció miatt következett be. Az 1951-es településhálózat-fejlesztési koncepcióban a településeink egyértelműen a III/A kategóriába tartoztak, tehát helyi szükségleteiket önállóan láthatták el és fejleszthették voltak (Beluszky P. 2003). A városokba irányuló migráció, továbbá a kor tömegközlekedési hiányosságai és az

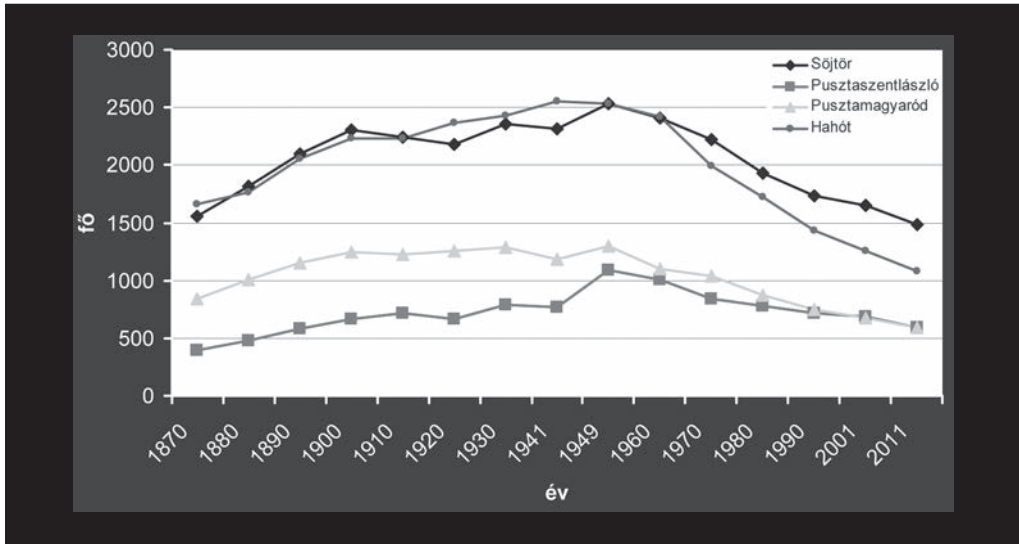
említett megyei jogú városoktól való nagy távolság (25-35km) sem segítette a munkakerő helyben maradását. Az ezzel párosuló városhiányosság a terület elnéptelenedését még inkább növelte. Ilyen előzmények után a települések népességük 6-15%-át veszítették el évtizedenként (5. ábra). Az elvándorlás mérséklődését az öregedési index növekedése, az idősek össznépességbeli arányának emelkedése magyarázza.

A népesség folyamatos redukálódása mégis változatlan maradt a 90-es és 2000-es években. A probléma forrása a szenilis korstruktúrájúvá alakuló népességben keresendő, hisz a tekintélyes arányú öregkorú réteg nagyobb halálozási rátát okozott. Ezáltal a halálozási ráta az 1980-as évektől folyamatos emelkedésbe kezdett és az 1990-es évekig 15-17%-a halálozott el a falvaknak, ellenben a születési arányszám ugyanebben az intervallumban mindössze 9-12%-os volt.

Gazdasági árnyék helyzet

Az első világháború előtt a települések gazdasága, ha gyengén is, de felfelé araszolt, a szövetkezeti élet fejlődött. Pusztaszentlászlón és Söjtörön a feltárt szénhidrogénekre települt kitermelőbázis okozta ipari részesedés 30%-kal nagyobb volt a foglalkoztatottak körében, mint Pusztamagyaródon és Hahóton. Az 1970-es években a nehézipari potenciállal nem kecsegtető településeken csak a mezőgazdaság jelentette a fennmaradási lehetőséget, amely szövetkezeti formában zajlott a sík, belvízveszélyes, alacsony reliefenergiával bíró területeken.

A 90-es években a foglalkoztatottak ártétegződése hirtelen ment végbe az ipar és a szolgáltatás szektora felé, ebből kifolyólag számottevővé vált a napi ingázás a megyei jogú városokba. Az ingázókon túl a helyi iparban dolgozók nagy cégek hiányában egyéni vállalkozásokba kezdtek, vagy kö-

5. ábra

**A népesség alakulása 1870 és 2011 között a vizsgált településeken
(KSH adatok alapján szerk. Simon B.)**

zösen betéti és korlátolt felelősségű társaságokat alapítottak. Profiljaik a mezőgazdasági szektor (főként erdőgazdálkodás), a feldolgozás, a kereskedelem és az építőipar területére helyezhetők, tehát többnyire helyi és megyei szükségleteket láttak el. Mivel rurális, városhiányos térségről van szó, ezért alapvető cél a szolgáltatási szektor fejlesztése, támogatása és a vidéki turizmus beindítása. Előnytelen, hogy ilyen típusú, történelmi hely és –építményműködtetéssel foglalkozó cégre csak Hahóton akadhatunk, ahol ezen kívül vendégházak és szálláshelyek is fellelhetők. Utóbbiakat Pusztaszentlászlón is igénybe veszik a termálfürdőben üdülni vágyók és a horgásztohoz látogatók.

Korlátozott természeti tényezők által determinált úthálózat

Kifejezetten tagolt domborzat jellemzi a tájat a feltöltött patak völgyek sík térszínét leszámítva, ahol a települések együtcsés jelleggel, rövid mellékutcákkal fejlődtek ki.

Belterületeik és az azokat összekötő infrastrukturális úthálózat a völgytalpakon jött létre. A nemzetközi viszonylatú TEN (Transzeurópai Közlekedési Hálózat) korridorok közül a települések az Adriai főfolyosóhoz kapcsolódnak szervesen (Dövényi Z. 2012). Az ország centrumtérképéhez vezető M7-es gyorsforgalmi út 20 perces puffer zónáján kívül esnek, következésképp kizáródnak a nemzetközi kapcsolatokról és ez könnyedén eltántorítja a külföldi beruházókat a megtelepedéstől. A meglévő úthálózat nem nevezhető hálózati struktúrának, mindössze települések fűzészerű összekapcsolódásáról van szó, melyben nagy szerepe van az észak-déli irányú meridionális völgyhálózatnak. Ennek okát Erdősi F. gondolatmenete vázolja fel: Az összefüggés a domborzat és az utak közti hierarchiában egyértelmű, mivel a nagyobb reliefenergiájú területeket kerülnek az úthálózati elemek (Erdősi F. 2005). A kelet-nyugati összekötő utak hiányoznak vagy minőségükben elmaradnak az észak-délektől.

Az örökölt „kockaházak”

A komfortosságot illetően számos elmaradottságot tapasztalhatunk, amely visszavezethető az előregedő korstruktúrára, a gazdasági aktivitás csökkenő tendenciájára és a reálbérek folyamatos gyengülésére. Még a legösszkomfortosabb Hahót a maga 45 százalékaival sem éri el az 50%-os Zala megyei szintet. Az előnyét többek között a szennyvízelvezetési rendszer és tisztítómű korábbi, 1996-os bevezetésének köszönheti (genea.hu). Söjtör és Pusztaszentlászló hasonló fejlesztési munkálatai 2009-ben fejeződtek be: az összkomfortos és komfortos lakások aránya együttesen 80-85%-ig kúszott fel 2011-ig. Pusztamagyaródon még házi szennyvíz-ülepítő aknákba érkezik a szennyvíz, így a minimum komforttal rendelkező lakások aránya a megyei 90%-hoz képest már 20%-kal alacsonyabb. Ki kell emelni, hogy Hahót és Söjtör külterületi lakott helyei lényegesen gyengítik településük infrastrukturális adata-

it. A Hahóhoz tartozó Felső-Fakospusztá területén a lakások többsége félkomfortos vagy komfort nélküli. Sok az elhagyatott, romos lakóépület is. Söjtörön ennél is aggasztóbb a helyzet: Szénásvölgypusztán az alapvető vízhálózat sincs kiépítve, a villanyellátás részleges, mert a helyben lakók nagy hányada nem fizeti közüzemi számláit.

Az 1960 és 1980 közötti ciklusban épült a négy település lakásainak 60%-a, melyek alapterülete jellemzően 50-80 m² közé esett. Ez a megyére is általánosnak mondható trend, mert ekkoriban az építkezéseknél a nagy tömegű, házgyári technológia alkalmazása volt a jellemző (Vukovich G. 2013) (6. ábra). Harminc évvel később a méretkategóriába már csak a lakásoknak 35-40%-a esett az épületbővítéseknek és -lebontásoknak köszönhetően.

A népességszám csökkenésével a nem lakott lakások aránya egyre jobban növekedett, a holtpontra egyértelműen átfordult az amorti-

6. ábra

Szocialista „kockaházak” újépítésű emeletes lakást fognak közre Pusztaszentlászlón
(forrás: saját fotó)

zációnak kedvezve. Mivel a hahóti népesség fogyatkozott a legnagyobb ütemben, így a legmarkánsabb 20%-os aránybeli lakásredukálódás őket sújtotta az utóbbi 40 évben. A probléma gyökere ismételen az elvándorlásra vezethető vissza: a nyugdíjas tulajdonosok egyedül élnek lakásaikban, a korábbi nagycsaládos életmód felborult, a fiatalság a közeli városokba költözött és a munkahelyéhez közel telepedett le. Az örökölt, már modernizálatlanok tartott ingatlanoktól akár áron alul is meg akarnak szabadulni, a településekre nem akarnak visszaköltözni. Az üres lakóházak helyi önkormányzati problémákat vetnek fel, rontják a településképet, gyakran rendezetlen a környezetük, omladoznak.

Bezáró iskolák, épülő mentőállomás

Az iskolahelyzet kardinális kérdés, mert meggyőződésem szerint a helyi alapfokú képzési intézmény felszínén maradása egy település létkérdése lehet. A két általános iskola (hahóti és pusztaszentlászlói) bezárása, illetve más célú felhasználása időszerrév vált, miután az iskoláskorú, 6-13 éves népességcsoport az 1990-es 150, illetve 75 főről húsz év alatt a harmadára csökkent, ezáltal az intézmények önkormányzatilag fenntarthatatlanná váltak.

A jelenlegi fejlesztések között szerepel kiemelt uniós program keretében egy mentőállomás létesítése Söjtörön. A projekt jelentőségét mutatja, hogy a terület belső perifériális elhelyezkedése okán kívül esett azon a zónán, ahová a sürgősségi mentő 15 percen belül kiér.

Eredmények összefoglalása, konklúziók

A konzisztens módon állított feltételezés, miszerint a belső perifériális állapot fennáll, ugyan beigazolódott, de ennek kiterjedése és volumene korábban nem állt tanulmányozás alatt. Amíg a népességváltozás összetevői homogénebb, összefüggő depressziós területet jelölnek ki, addig az infrastrukturális és

lakhatási vizsgálatok nem tapadnak szorosan ehhez a trendhez. Az általánosan igazolható, rohamosan előregedő korstruktúra mérsékeltebb innovációs hajlandósága tovább növeli az infrastrukturális szakadékot. A felsőoktatási arány 10% alá szorulása és további visszaesése borítékolható, már a bezáró alsóoktatási intézmények és összevont hivatalok sem fogják helyben tartani a diplomásokat. A további népességcsökkenés gazdaságtalanná fogja tenni a további beruházásokat, a gazdasági szereplők a fejlődő centrumok felé tolnak el. Úgy vélem, a periféria nyugati és keleti részeit már erős beavatkozásokkal sem lehet felzárkóztatni, mert a térség már zuhanó spirálba került. A köztük húzóadó észak-déli sáv összeköti Zalaegerszeget Nagykanizsával, infrastrukturálisan fejlettebb, de ez a folyosó inkább erősíti az elvándorlást.

Településeink problémáinak halmozódása variábilis eredetű, de ezek egymással kapcsolatban állnak, negatív visszacsatolások jöhetnek létre. A természeti erőforrások kimerültek (kőolaj, földgáz), a domborzati viszonyok korlátozzák a kelet-nyugati kapcsolatok létrejöttét. A településeink külső kapcsolatrendszerét a zalai megyei jogú városok uralják, főként munkaerő-piaci szempontból. A négy falu belső kohéziójának létrejöttét a közigazgatási rendszer helyenként évtizedenkénti változása lehetetlenítette el. A folyamatos közigazgatási változások és a járáshatári, illetve kistérség-határi helyzet a társadalmi-gazdasági fejlődésre is rányomta a bélyegét. Emiatt és a Zala megyei városok megyehatár melletti elhelyezkedése következtében a belső perifériába sodródtak. Ennek mérséklésére szolgálna a funkciógazdag falusi központok felemelése városi státuszba, amelyek közül Söjtör egy esetleges lehetőséget képviselhet, ha további városias funkciókkal tudna gazdagodni.

A tetemes népességfogyás (kifejezetten Hahóton és Pusztaszentlászlón) számos intézmény bezárását hozta magával. A népesség

minőségbeli összetétele a periféria belseje felé egyre gyengébb, az analfabetizmus növekedése a 21. században elfogadhatatlan méreteket ölt (Pusztamagyaród 5%-os aránya), a külterületek szabályozatlan társadalmi problémái pedig elszívják az önkormányzati büdzsét. A potenciálok között azonban ott vannak a permanens fejlesztések (iskola-felújítás, IKSZT-k és Gondozási Központok megépülése, szennyvíz-elvezető hálózatba kapcsolódás), amelyek miatt a településeink nem süllyedtek olyan mélyre, mint környezetük.

Kutatási módszerek

A számomra releváns KSH adatsorok összegyűjtését és rendszerezését Microsoft Excel táblázatkezelővel végeztem el. Az adattáblákat saját készítésű zalai településpoligon-vázhoz importáltam a Pécsi Tudományegyetem informatika-laborjában az Arc GIS 10.2 verziószámú térinformatikai szoftverrel, majd a megjelenítés Jenks-féle természetes intervallumok megadásával történt. Ekkor könnyedén elemezhető, a kutatás fő vonalát kijelölő térképekhez jutottam.

A dinamikus népszámlálási grafikon formázása szintén Microsoft Excel programmal történt. A KSH mellett az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer szabadszöveges metaadatkereső funkciójával jutottam települési és megyei szintű statisztikákhoz.

Az elemzést megelőző terepbejárás során feltérképeztem a szűkebben kiválasztott négy település gazdasági-, fejlettségi- és településképi viszonyait, segítséget kértem munkámhoz a helyi önkormányzatoktól (információk kérése, fotók készítése). A gazdasági viszonyok áttekintését internetes kutatás is megelőzte a feltárandó területekre való könnyebb fókuszálás érdekében. Ezen felül a könyvtári kutatás során településmonográfiai munkák és számos történelmi helységnévtár információival gazdagodtam.

A térképek, grafikonok, képek és információk összegyűjtését, illetve elkészítését követően komplex módon, minden tényezőt figyelembe véve könnyedén teljesíthetővé vált a társadalomföldrajzi folyamatok és fejlettségbeli helyzetek elemzése, valamint az egyes részegységek problémaelemeinek kohéziójából egy összetett nagy kép kirajzolása.

Irodalomjegyzék

- BELUSZKY P.** 2003. Magyarország településföldrajza – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs p. 220, 224, 248, 252.
- DÖVÉNYI Z.** 2012. (szerk.) A Kárpát-medence földrajza – Akadémiai Kiadó, Budapest p. 672-673.
- ERDŐSI F.** 2005. Magyarország közlekedési és távközlési földrajza – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs p. 17, 19.
- FERENCZY G.** 2002. Zala megye közigazgatási térszerkezetének változásai 1989-ig – In: Mohos M. (szerk.) A határ, amely elválaszt és összeköt – Egyetemi Kiadó, Pécs pp. 45-76.
- HAJDÚ Z.** 2001. Magyarország közigazgatási földrajza – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs p. 115.
- JENEY A. - TÓTH Á.** (szerk.) 1996. Magyarország történeti statisztikai helységnévtára 7. Zala megye – Központi Statisztikai Hivatal, Budapest
- MOHOS M.** (szerk.) 2002. A határ, amely elválaszt és összeköt – Egyetemi Kiadó, Pécs p. 48, 58, 61.
- NEMES NAGY J.** 2009. Terek, helyek, régiók – Akadémiai Kiadó, Budapest p. 210
- RECHNITZER J.** 1993. Innovációs pontok és zónák, választási irányok a térszerkezetben – In: Enyedi Gy. (szerk.) Társadalmi-területi egyenlőtlenségek Magyarországon – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest p. 99

- VUKOVICH G.** (szerk) 2013. 2011. évi népszámlálás 3. területi adatok 3.20. Zala megye – Központi Statisztikai Hivatal, Győr
- GREN, J.** 2003. Reaching the peripheral regional growth centres – <http://www.nordregio.se/Global/EJSD/Refereed%20articles/refereed3.pdf> (Utolsó letöltés: 2015.02.10.)
- PÉREZ SOBA, M.** et al. 2013. Inner Peripheries: a socio-economic territorial specificity – http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/AppliedResearch/GEOSPECS/FR/GEOSPECS_Final_Report_inner_peripheries_v14.pdf (Utolsó letöltés: 2015.02.09.)
- http://genea.hu/pannonhat/index.php?option=com_content&view=article&id=56:hahot-toer-tenete&catid=7:hahot&Itemid=19 (Utolsó letöltés: 2014-03-10)

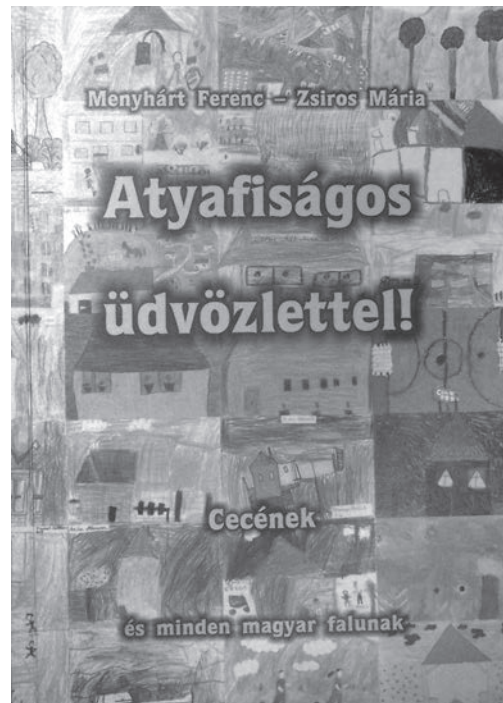
Cecének és minden magyar falunak

Menyhárt Ferenc, Zsiros Mária

Atyafiságos üdvözlettel! – Cecének és minden magyar falunak címmel jelent meg tavaly a karácsony előtt Menyhárt Ferenc és Zsiros Mária szociográfiai kötete. A könyvet a szerzők ünnepi műsor keretében mutatták be a falunak. Azóta több Fejér megyei településen is bemutatót tartottak, mert azt vallják: aki ezt a könyvet olvassa, bárhol éljen is Magyarországon, magára ismer, megérti a helyzetet és a problémák okát, ami sokat segít a jó megoldás megtalálásában. A borítót közel száz helybeli gyerek rajza díszíti.

A kötet többféle műfaj jegyeit egyesíti magában. Röviden összefoglalja a falu történetének főbb, meghatározó elemeit, de nem erről szól, túlmegy a település helytörténetének leírásán. Található benne szociológiai, statisztikai pontosságú adatelemzés, de nem a közösség társadalmi szerkezetének meghatározására, hanem belső viszonyainak feltárására vállalkozik. A terület természeti adottságainak köszönhetően tartósan stabil megélhetést évszázadokon keresztül a föld adott, lakói szinte mindig agrárfoglalkozásúak voltak.

Döntően az elmúlt 30 év megélésének feltárása, leírása a célja, amihez a település lakosságával készített interjúkat veszi alapul, és bőséges társadalomismereti anyaggal kiegészítve magyarázza el a korszak gazdaságitársadalmi problémáinak eredetét, azok okait. E mélyebb társadalmi beágyazottsága alapján az ország többi településének is érdekes önismereti adalékokkal szolgál.

Az adatgyűjtés több mint egy évig tartott. Közel 90 család szolgált forrásként. A múltbéli események közül csak azokkal a kevésbé ismertekkel foglalkozik, amik hozzájárulnak a falu mai állapotának megértéséhez. Így történelmi hivatalos összeírások nyomán kiderül, hogy a jobbágyok száma Cecén mindig jelentéktelen volt, és a környező településektől eltérően rendkívül alacsony volt a cselédek, szolgák és a házas zsellérek száma is.

Utánajár az Illyés által rájuk ragasztott „fagöröcs fejűek” jelző keletkezési körülményeinek és tartalmának. Vizsgálja, miből fakad a puszták népe és a cecei nép közötti nagy társadalmi különbség: az uradalmi cselédek és a kismemesi ivadékok, alig néhány kilométerre egymástól, és mégis két külön világban éltek. Vagyoni helyzetük, a munkával keresett megélhetés talán sokuk sorsában azonos volt, de társadalmi státuszuk: ég és föld! Az egyik a maga ura, „nemzetes uram, ha úgy tetszik, míg a másik szolgál, a birtok urának kiszolgáltatott cseléd volt.”

E különleges múltú falu sok híres embert adott: mások mellett, itt született, és hosszabb távollét után, haláláig itt élt a közeli Sáregresről származó Csók István, és anyai nagyszülei révén itt gyerekeskedett Illyés Gyula. 1853-ban Cecén született a nemzetközi tudományos életben a hazainál lényegese ismertebb Strausz Adolf néprajztudós, a magyar balkanisztika jelentős alakja.

A könyv több oldalon tárgyalja a település korábbi századokban jelentős zsidó lakosságának múltját. 1657-ből ismert olyan zsidó okirat, amelyben említik a falut. A helységben 1774-ben még csak 16 zsidó család lakott, majd hetven év múlva már közel 280 zsidó lakos volt, s mint ilyen, abban az időben az ortodox zsidók egyik jelentős településének számított. A szabadságharc utáni időkben kezdett visszaesni a zsidó lakosság száma, és mivel a csökkenés nem állt meg: 1930-ban mindössze 60 zsidót számoltak össze. Még áll, a kissé elhanyagolt, felújításra szoruló zsidó temető, 60-70 vegyes állapotú sírral, amelyek közül több mint tízet a közel-távol élő leszármazottak felújítottak az elmúlt évtizedben.

A kötetből megismerhetjük Cece és a környező települések korábbi gazdasági kapcsolattrendszerét, így a Vajtával, Sáregressel együtt működtetett termelőszövetkezet prosperálását, bukásának következményeit, illetve a simontornyai piac szerepét a háztájiból kiemelkedő, vállalkozó-termelővé váló cecei

emberek biztos megélhetésében, majd, a börtömgár bezárását követő nehézségeiket.

Érdekfeszítő leírást kapunk a híres cecei paprikakultúra fejlődéséről és a dinnyetermelésről, mint a ceceiek megélhetését biztosító másik fontos termékről.

A könyv részletesen kitér a rendszerváltás első évtizedeinek a falusi lakosság sorsát formáló főbb mozzanataira: hogyan szűnt meg a téesz, milyen veszteségeket szenvedett el a falu, mit jelentett, hogy megszűntek, eltűntek a korábbi intézmények, módszerek, továbbá, hogy az addig, 40 éven át, a készen kapott módszerekkel kormányzott ország előtt nem voltak követendő példák, modellek. Hogyan alakultak ki az új rendszerek, milyen nehézségekkel kellett szembe nézniük a vállalkozói létformát választó gazdálkodóknak. Hogyan formálódott az új termelői-vállalkozói réteg egy olyan országban, ahol a mezőgazdaságban a nagyüzemi gazdálkodással megjelenő tudás nem a paraszti hagyományokon alapuló, szervesen kiérlelt tapasztalatokra épülő, nem abból kifejlődött termelési mód volt. Mit jelentett a téesz szétesése utáni megváltozott bizonytalan élethelyzet, a munkanélküliség megjelenése, miként állított többeket választút elé a munkahely megszűnésének kényszere: vagy munkanélküliként várja a jó szerencsét, esetleg máshol keresi a megélhetést, vagy kényszerből nekivág otthon, a félig ismert, félig ismeretlen önálló gazdálkodásnak. A könyv a falu életképességét a Csatári Bálint által meghatározott négy változó: a biológiai reprodukációs képesség, a gazdasági eltartó képesség, az ellátó képesség, és a ragaszkodás mentén vizsgálva mutatja be.

Külön fejezetben foglalja össze, hogy milyen helyzetet idézett elő 1996 táján az első kárpótláson szerzett földek legális adásvételi lehetőségének megjelenése, a földárak felverése, hogyan alakult ki a máig tartó, földért folyó küzdelem, az erőforrások elposcsékolásának elkeserítő formái, hogyan függ ez össze a magyar gazda, a magyar termék

versenyhátrányával, a kapacitások gyenge kihasználásával, a pazarló ráfordításokkal és a szerény kihozatali mutatókkal.

Országos jelenség, hogy a rövid ideig tartó vidéki polgárosodás az 1990-es évek közepén megállt. A vidékiek ekkorra élték fel az addig felhalmozott anyagi, kapcsolati és tudástőkéjüket. A nagy átalakulás során ekkor veszítették el azt a képességüket, hogy valamilyen módon ellenálljanak a gazdasági, politikai vagy társadalmi nyomásnak és kényszereknek.

A kötet részletesen foglalkozik a falusi kisipar, kiskereskedelem átalakulásával, jelenlegi helyzetével. A tömegtermelés, a külföldről bejövő import, a világmárkák egy pár évtized alatt elhódították még az igényesebb vásárlókat is a kisipari termékektől, csak javításból pedig nem lehet fenntartani egy üzletet. Ráadásul a rövid élettartamúnak tervezett használati tárgyak nagy része nem javítható, egyszer használatos. Alkarész utánpótlás nincs, ami elromlik, ki kell dobni, és újjal kell pótolni. Erre serkenti a falun élők is a marketing, az olcsó tömegáru mindenki számára elérhető volta, az újabb és újabb modellek megjelenése.

Az idős emberek helyzetének vizsgálata alapján kiderül, hogy az együtt élő nagy családok megszűnését követően ez mind inkább megoldatlan problémává kezd válni. A társadalomban való részvétel helyett a kirekesztettség, a szükségtelenség, a perifériára szorulás tendenciája bontakozott ki. Össztársadalmi szinten sem sikerült használható, a mai viszonyokhoz illeszkedő rendszereket létrehozni. Az idősök közösségi integrálása helyett a fizikai ellátás, az ápolás megszervezése került előtérbe.

A cigányok sorsát szintén országos problémaként járja körbe a könyv egyik fejezet. A cigányok a rendszerváltás talán legnagyobb vesztesei voltak: őket bocsátották el legelőször a munkahelyekről, elsősorban azok a munka-

helyek kerültek megszüntetésre, amelyekben az alacsony képzettségű, segéd-és betanított munkás cigányok dolgoztak, számukra nem volt munka a „jól szervezett”, gazdaságosan működő még megmaradt vállalatoknál. A változással a munkához jutás esélyei is lecsökkentek a cigányok számára. A 2000-es évek elejére megfordult a korábbi 80:20-as arány: a 80 helyett már csak 20 százalékuknak volt legális jövedelme, keresetet biztosító munkahelye. A pénztelenség miatt a cigányok kiszorultak a lakásaikból, kisebb települések olcsó házaiba költöztek, vagy cigánytelepekre, putriba. Bekerültek a lecsúszás spiráljába: nem dolgoztak, segélyre szorultak, elszegényedtek, a gyerekeik előtt sem volt, és ma sincs perspektíva a felemelkedésre. A rendszerváltás szinte kettévágta a cigány családokat: a nagyobb gyerekek még tanultak, a kisebbek, az apák munkahelyvesztése miatt viszont már nem.

A könyv külön fejezetekben, hasonló mélységű társadalmi beágyazottságban tárgyalja az egyházak rendszerváltás utáni helyzetét, a kulturális identitás, a hagyományok őrzésének újszerű útkereséseit és a falun élő értelmiségiek sorsát.

Mostanában nemigen készült ilyen átfogó, multidiszciplináris elemzés, ami ráadásul közérthetően, olvasmányosan, szívhez szóló kedvességgel van megírva. Meg-megcspkeddi ugyan cecei atyafiai fülét, de a másik kezével meg is simogatja az üstöküket igazi testvéri, atyafiúi szeretettel. Szerencsés az a falu, amelyikről ilyen könyv születik, és szerencsés, amelyiknek ilyen szülőttei vannak - írja ajánlásában Dr. Horváth János professzor, a parlament korábbi korelnöke.

A könyv a kiadónál megrendelhető 2500 Ft-os áron. Elérhetőség: Bogárd és Vidéke Hírház - hetilap, TV, nyomda; 7000 Sárbogárd, Hősök tere 12. Tel.: +36 30 34 83 320 Email: bogardesvideke@gmail.com>

Biomassza, alternatív vidékfejlesztés Kovászna megyében

Tihamér Tibor Sebestyén

Kutatásom Kovászna megyére terjed ki, amely földrajzilag Románia közepén helyezkedik el, a Székelyföldet alkotó három megye egyike. Munkám során teljes körű biomassza energetikai potenciálbecslést folytattam a megye közigazgatási egységek szintjén. A módszertan a budapesti ELTE TTK megújuló energiákat kutató metodikáját követte, viszont a kezdetben pár forrást vizsgáló potenciálbecslést az aktuális önálló kutatás és adatgyűjtés bővítette ki. Így a módszertani lépések a helyi sajátosságokhoz, az elérhető adatbázisokhoz a leghatékonyabban tudnak illeszkedni, ezáltal biztosítva a reális energetikai vizsgálat sikerét. Az erdélyi tudományos kutatásokban ehhez hasonló környezet energetikai potenciálvizsgálat még alig alkalmazott, tehát új kutatásnak számít. A tanulmány modern kvantitatív módszereket alkalmazott. A tanulmány a földrajzi teret, vagyis Kovászna megye közigazgatási egységeit az energetikai erőforrás kutatás legújabb irányzatait követve, mint konstruktumot értelmezi. Minden forráselemzést térinformatikai program segítségével tematikus térképen ábrázoltam, ezek mint a vizsgált terület egymásra épülő rétegei értelmezhetőek. A biomassza források eredményeit egymásra helyezve, egy úgynevezett integrált biomassza potenciált összegeztünk. A biomassza energia területi és mennyiségi eredményekre az aktuális helyi humán

fejlettségi indexet megjelenítő térkép kerül, így összevethető a helyi biomassza energia adottság és a helyi fejlettségi állapot.

A kutatás fő kérdései: milyen biomassza adottságokkal rendelkeznek Kovászna megye közigazgatási egységei, és ezen adottságok alkalmazása milyen mértékben lehet katalizátora egy elmaradott, elszigetelt, vagy a fejlődési folyamatból inkább leszakadó község fellendülésének. Továbbá, a vidékfejlesztésre nézve, mekkora munkahelyképző ereje van, valamint az adottság kiaknázása hogyan tudná a helyi humánfejlettségi index növekedését befolyásolni.

A kutatási terület bemutatása

A megyét, a Keleti-Kárpátokhoz tartozó hegyeknek köszönhetően, 44%-ban erdő borítja, ezzel arányában véve a második legnagyobb erdős területtel rendelkező romániai megye. A Kárpát-kanyar belső ívében elhelyezkedő megyében összesen négy belső, hegyközi medence található; a legnagyobb, a Háromszéki-medence, délnyugat-északkelet irányban az egész megyét átlósan átfogja. A megye 3705 km² összterületével Románia második legkisebb megyéje. A medencékben, főképp hegylábi elhelyezkedésű a megye 128 települése, amiből 5 városi ranggal rendelkezik 45 önkormányzatba tömörülve. Lakosságának száma

csökkenő trendet ír, az utolsó népszámlálási adatokat (2011) tekintve 206 ezer lakos él itt. Sepsiszentgyörgy a megyeközpont (59 ezer lakos), Kézdivásárhely (18 ezer lakos) szintén megyei jogú város. További városok: Kovászna (10 ezer lakosú) mely fürdővárosnak számít, továbbá az erdővidéki Barót, és Bodzaforduló. A közigazgatási egységek jelenlegi száma és nagysága 2005-ben véglegesedett, az ezredforduló táján ugyanis több új község létesült a régebbi, nagyobb községekből kiválva. A községek átlagban 2-3 ezer lakossal rendelkeznek és 2-4 falut foglalnak magukba. 15 község lakossága 4-5 ezer fő, ezzel szembe Kommandó és Dálnok községek, közel ezer lakosukkal a legkisebbek.

Kovászna megyében a népsűrűség 55,59 fő/km², mely jóval elmarad a romániai átlag 84,4 fő/km²-től. Az OECD és az EU-s kritériumok alapján a teljes megye vidéki térségnek számít. A nemzeti meghatározás alapján Kovászna megye összlakosságának 52,4%-a (INS, 2011) vidéki településeken él. Ha a vidékiség fogalmának területi vetületét vizsgáljuk, akkor a megye városaihoz tartozó terület a megye területének csupán 12,72%-ára (472,18 km²-re) terjed ki, miközben a vidéki települések a hozzájuk tartozó területekkel a megye 87,27%-át (3237,62 km²-át) foglalják el (2011-es Népszámlálás). A megye vidéki térségének népsűrűsége 33,33 fő/ km², miközben a városi népsűrűség 207,77 fő/ km².

Kovászna megye gazdasági erejét tekintve 2013-ban 1,2 mrd. eurós gazdasági forgalmat produkált, ezzel a 38. helyen áll a 42 megyéből. A munkanélküliség 7,2%-os, meghaladva a romániai 7%-os átlagot. A népesség egyharmada dolgozik mezőgazdaságban, de számos esetben a mezőgazdaság kiegészítő foglalkozásként jelenik meg, így a mezőgazdaságban dolgozók reális értéke elérheti az 50%-ot is. 2013-ban az egy főre eső GDP 5009 euró volt, 34%-kal kevesebb, mint az országos átlag. A rendszerváltást követően, a főleg az ipari munkahelyek leépülése miatt, a me-

gyében hangsúlyosan érvényesült a lakosság városokból vidékre való kiköltözése, ezzel egy időben az önellátó háztáji gazdaságok gyarapodása. Az utóbbi évek gazdasági kihívásai a megye területén felélénkülő kivándorlást keltett, főképp Nyugat-Európa irányába.

A fent megfogalmazottakból kiindulva elmondható, hogy a vidéki települések szoros kapcsolatban állnak a mezőgazdasággal, a falvak nagy része rendkívüli erdős területekkel rendelkeznek, és további más helyi, energetikai szempontból fontosnak tekinthető adottságokkal. A helyi biomassza adottságok hasznosítása egy figyelemreméltó *alternatívát* jelenthet a vidéki települések fejlesztési lehetőségeit tekintve.

Módszertani áttekintés, adatforrások

A kutatás községszinten történt, ugyanis ez legkisebb közigazgatási szint, ahol a vizsgálatához szükséges adatok elérhetőek. Első lépésben a Környezetvédelmi Minisztérium adatbázisából térinformatikai módszerekkel kizártam a természetvédelmi területeket, a számításokban ezek nem szerepelnek. A következő lépésben fontosnak tartottam kiszámolni, hogy mekkora szántóterületre van szükség a közigazgatási egységek élelmiszerral való ellátására. Ugyanis a földművelés elsődleges prioritása a lakosság élelmiszerellátása. Tény és való, hogy főleg városban a lakosság élelmiszerral való ellátása más forrásokból is történik, azonban csak az élelmiszerellátáson kívül fennmaradó területeken lehet fenntartható energetikai célú földművelésben gondolkodni (Gyulai 2009).

A földművelés melléktermékeinek vizsgálata az Országos Statisztikai Intézet (Institutul Național de Statistică, továbbiakban INS) és a Kovászna megyei Mezőgazdasági Szaktanácsadó Ügynökség 2007-2013 közötti hozamadataira alapozottak. Az eredmények a települések állatállományának ellátásán felüli gyepterületek takarmányhozamainak

energiatartalmát, gyümölcsösök nyessedékéből származó energiahozamot és a cukorrépa biogáz-hozamára számolt energiahozamait tartalmazták. A különböző gabonakultúrák (búza, rozs, árpa, tritikálé, zab, kukorica) helyi termésátlagaiból és a beültetett területekből számolt szalmamennyiségből, növényi szárból származó energiahozamokat szintén a helyi állatállomány eltartására szükséges mennyiségek kivonása után lehetett össze-síteni.

A szakemberekkel folytatott interjúk¹ alapján kijelölésre kerültek azok a területek, amelyek energiafűz telepítésre alkalmasak lehetnek. Így készült el az energianövények technikai potenciál becslése, ugyanis az energiafűz (*salix viminalis*) hozamadatai alapján a várható energiahozamuk is megbecsülhető.

Az állatállományáról szóló 2006-2014-es nyilvántartás a megye Állategészségügyi és Élelmiszerbiztonsági Igazgatóság adatbázisából származik. Kezdetben a megye településeinek elméleti biogáz-hozama készült el, majd a technikai szempontból biogáz-termelésre alkalmas farmok feltérképezése után, a farmok potenciális energiahozama is.

A 2000-2012 közötti fakitermelési adatokra (INS) alapozva, valamint a községekhez tartozó erdők nagyságával súlyozva, az erdőgazdálkodási hulladék (vágástéri apadék, fűrésztelepek hulladéka) energiahozama is számszerűsíthető volt.

A 2010-2013 közötti szemétyűjtési nyilvántartások alapján (Öko-Sepsi Hulladékgazdálkodási Társaság, TEGA Kft., Gosp Com Kft., Salubritate IBSV Kft.) felbecslésre került a hulladékegetésből származó energiahozam. A szennyvíztisztító állomásokon (Kovászna Megyei Regionális Szolgáltató Közüzemek Rt.) keletkező szennyvíziszap fermentálásából származó energiahozamok is hasonlóan lettek számszerűsítve.

Végül az *integrált biomassza-potenciál* összefoglalja és értékeli az eredményeket területi és mennyiségi szempontból. Ezt követi a *biomassza menedzsmentre* szóló javaslat tétel és egy helyi *best practice* bemutatása. Az eredményeket az ArcGIS 10.1-es térinformatikai programmal tematikus térképeken ábrázoltam. A fenti adatbázisok mellett agrármérnökkel, energiafűz ültetvényeket létrehozó befektetővel, az ErPék biomassza kazánokat gyártó vállalat vezetőjével és a Green Energy Biomassza Klaszter elnökével készült interjúk.

Biomassza potenciál eredmények

Fölművelési hulladékok, mint energetikai erőforrások

A Kovászna megyei mezőgazdasági területek nagysága 186 067 ha, ennek 44%-a szántóterület, a többi gyepes terület (legelő és kaszáló). A megye szántóterületeiből (84 853 ha) a lakosság ellátásához csupán 61,15 %-ra van szükség. A tanulmány eredményeit tekintve fontos hangsúlyozni, hogy a lakosság étel- és ital-ellátásán felüli területekre ajánlott csak energianövények telepítése. Az adott helyi lakosság éves étel- és ital-igényét összevetettük a helyben található szántóterületek nagyságával, amin előállítható az igényelt étel- és ital. Sepsiszentgyörgy, Kovászna, Kézdivásárhely, Szitabodza, Bodzaforduló, Zágonbárkány és Bereck község esetében a helyi étel- és ital-igény előállításához sem elégségesek a helyi szántóterületek, így a felsorolt területeken nem ajánlott az energianövények telepítése. A Háromszéki-medencében a lakosság ellátására a területek egynegyedére van szükség (Dálnok, Barátos, Csernáton, Szentkatolna, Kőkös, stb.).

Egyik számottevő energetikai erőforrás a

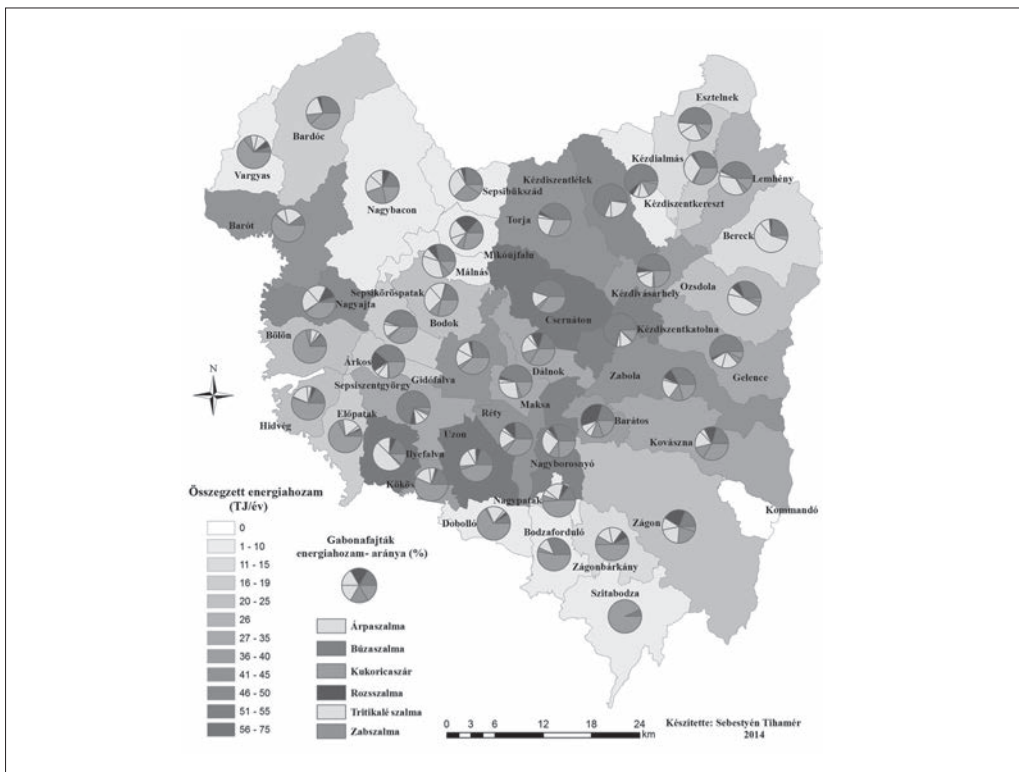
¹ Green Energy Klaszter elnöke, ErPék Kft. vezetője, energiafűz ültetvények tulajdonosaival és a Kovászna megyei Mezőgazdasági Szaktanácsadó Hivatal agrármérnökével folytatott interjú alapján.

szalma, mely a gabonatermelés jelentős mellékterméke. A szalma mint *szilárd biomassza*, az állattenyésztés számára szükséges mennyiség felhasználása után is sok esetben hasztalanul a földeken marad. Az agrármérnöki kutatások alapján a búzának, kukoricának, rozsnak, árpának, tritikálénak és a zabnak is eltérő szárazanyag hozama van, így ezek a kultúrák mind külön-külön kerültek elemzésre. A vizsgált időszakban (2007-2013) átlagosan 3,13 t/ha termett búzából, 1,59 t/ha rozsból, 2,66 t/ha tritikáléből, 2,29 t/ha árpából, 2,08 t/ha zabból és 4,3 t/ha kukoricából. Azért fontos a szemhozamot is pontosan tudni, mert a szalmáhozam ezzel arányosan növekszik. A búzaszalma 40%-át az állattenyésztés használja fel, míg a talajerő reprodukció érdekében további 10%-ot kell levonni (Sáring-

Kenyeres, 2001). A gabonaszalma hozamait összegezve elmondható, hogy a Háromszéki-medencében lévő községek, mint Ilyefalva, Maksa, Kökös, Szentkatolna, Szentlélek, Barátos és Csernátton községben termelődik a legtöbb felhasználható szalma (1. ábra). A kukoricaszár energiahozamát tekintve 3,5-5,5 t/ha-os értéket kapunk, fűtőértéke 12-15,5 MJ/kg között alakul (Kocsis, 1992).

A kaszálók és legelők, további jelentős száraz biomassza források, területi kiterjedésük a megye 27%-át teszik ki (INS, 2014). A megye 102 224 hektár gyepterülettel rendelkezik, amelyből 60 928 ha legelő (ebben az esetben alacsonyabb hozamértékkel számolunk), valamint 41 296 ha kaszáló. Ha a takarmány zölden kerül a biogáz-termelő egységbe az alapanyag 4 MJ/kg átlagos energiatar-

1. ábra

Gabonatermelés melléktermékeinek energiahozama Kovászna megyében, saját számítások

talmat hordoz. A megszáradt alapanyag a kiszáradás folyamán akár 16,75 MJ/kg-os energiatartalomra fokozódik, miközben súlyának 3/4-ét elveszíti (1st World Conference on Biomass for Energy and Industry, 2000). A szántóföldekre alkalmazott elv alapján, itt is kizárjuk a településeken élő állatállomány takarmányigényre szükséges legelőket/kaszálókat. Csak a településekhez tartozó és fennmaradó gyepterületekre számolhatunk biomassza-potenciált. A gyepterületek hozamvizsgálatát csak 31 esetben hajtottam végre, ugyanis a többi 14 közigazgatási egységben az állattenyésztés feléli az ottani begyűjthető takarmány mennyiségét. A számítások alapján kiderült, hogy gyepterületekről származó takarmány, az állatállomány ellátásán túl, évente több mint 1 PJ energiát jelent megye szinten. A nagykiterjedésű kaszálók, legelők a dombos, hegyes Erdővidéken és a Háromszéki-havasok lábánál lévő településeken található. Hozamuk csökkenő sorrendben a következő képen alakul: Nagybacon, Bardóc, Kézdiszentkereszt, Zágón, Zabola, Torja, Bodzaforduló, stb.

Fontos energetikai erőforrásként ismerték fel a cukorrépat is. A biogáztermelés energianövényekből vagy más növények hulladékaiból viszonylag új szakterülete a megújuló energiakutatásnak. 1 m³ biogáz 55%-os CH₄ tartalommal bír. Egy kilogramm illékony szilárd anyagból származó biogáznak 21 MJ energia értéke van (Salter, 2006). Ezt, ha átlagosan egy hektáron termelt cukorrépára vetítjük, akkor 142 GJ/ha-os elméleti energia értékkel számolhatunk (Amon et al., 2007). Kovászna megyében a cukorrépa, mint ipari növény termesztése az 1889-ben alapított botfalusi cukorgyár beindításával kezdődött. Az utóbbi 10 évben Kovászna megye átlagos cukorrépatermése 30-33 t/ha, melyet átlagban összesen 2 900 ha-on értek el. A hozamokban

azonban nagy eltérések figyelhetők meg a települések között: míg Uzonban, Szentkatolnán 40 t/ha fölötti termések voltak, a leggyengébb termések a bodzafordulói-medencében és az erdővidéki településeken, 8-10 t/ha-t értek el, mindezt agro-pedo-klimatikai okokkal magyarázható. Figyelembe véve a termelt cukorrépa mennyiségeket legnagyobb energiahozam Kézdivásárhelyen, Csernatonban, Szentkatolnán, Maksán és Nagyborosnyón várható.

Energiafűz a (lát)határban

Az energiafűz fajtát elsősorban energetikai célokra nemesítették. A növény magas szalicilalkohol és sav tartalma miatt igen magas fűtőértékkel rendelkezik (20,52 MJ/kg). A fontos fűtőértéken kívül, további előnye, hogy gyenge minőségű és nedves talajban is megterem. A gazdálkodó szakemberek és befektetők legalább 2000 hektárra teszik a megyében az energiafűz telepítésére alkalmas területet. Kovászna megyében a túlzottan nedves talajok terjedelme igen jelentős: az INS 2971 hektár árteret tart nyilván. Ezek a vizes talajok más kultúrák termelésére alkalmatlanok, az energiafűz termesztésre viszont igenis megfelelőek. A megyében van további 919 ha olyan degradált földterület, amire egy 1999-es törvény² kimondta, hogy erdősítéssel, beültetéssel kell rehabilitálni, bár ezidáig nem történt tényleges előrelépés. Ebbe a kategóriába tartozó területek közül Baróton, a volt bányavárosban várható beültetés esetén az energiapotenciál hozam legnagyobb értéke, mivel itt jelentős leromlott, beültetésre alkalmas terület található (411 ha volt bányaterület). Továbbá Nagybacon, Zágón, Zabola is az esetleges beültetéssel nagy potenciális energiahozammal rendelkezik.

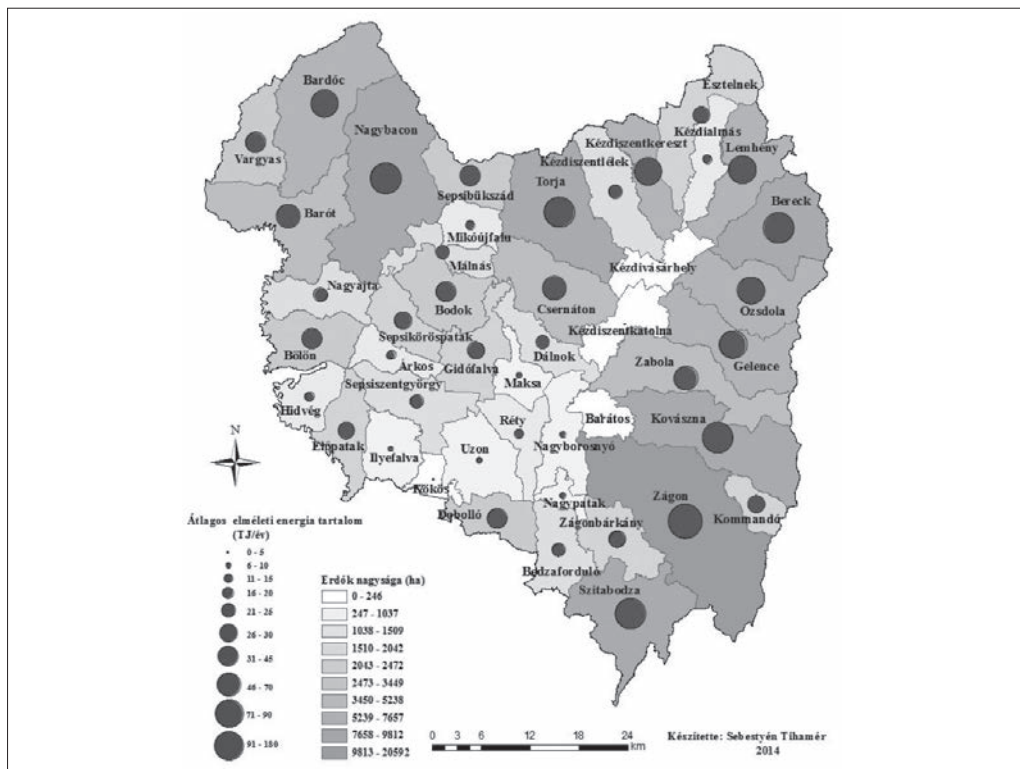
2 107/ 1999 június 16.-ai törvény, ami a leromlott területek erdősítéssel való javítását célzó intézkedéseket tartalmazza

Erdőgazdálkodási hulladék energetikai szempontú vizsgálata

Fontos energiaforrásnak számít az erdőgazdálkodásból származó hulladék is. Kovászna megye rendkívül jó adottságokkal rendelkezik az erdők kiterjedését tekintve: Barátos, Kökös, Szentkatolna és Kézdivásárhely kivételével mindenik közigazgatási egységhez tartozik erdő. A fakitermelési adatokat (2000-2012) figyelembe véve, az erdőszeti fakitermelés átlagosan évente 478 623 m³ volt. Az erdőgazdálkodás, a fakitermelés, a fűrésztelepi feldolgozás során a faanyag 20%-a hulladékként végzi, amely a jelenlegi körülmények között még alig hasznosított, úgynevezett vágástéri apadéknak számít (Dominek, 2008). Mivel erdőkitermelési engedélyeket egyre nehezebb kiváltani, helyileg a patakok mentén felnövő

puha fák irtása egyre intenzívebb. A másik fontos helyi erdőszeti jelenség a korábban kataszteri nyilvántartásban csak legelőként szereplő területek fiatal fahajtásoktól való megtisztítása. Ezáltal szabadon irtják a fiatal erdőt, céljuk a korábbi helyzet visszaállítása. Az utolsó években pedig a Mezőgazdasági Intervenció és Kifizetési Ügynökség hegyi legelő takarítására és karbantartására támogatásokat is biztosít a helyi gazdáknak. Ezen területeken sokszor halmokban összegyűjtve maradnak az ágak, fahulladékok. Ezzel magyarázható tehát, hogy miközben 2006-ban 9 800 m³ puhafa kategóriájú fát termeltek ki megye szinten, 2012-re ez a mennyiség 21 000 m³-re gyarapodott (INS, 2013). A különböző fafajtaikat jellemző energiahozamokat figyelembe véve a legnagyobb energiapotenciál-

2. ábra

Erdőgazdálkodás hulladékainak energiahozama Kovászna megyében, saját számítások

lal bíró községek Zágon, Kovászna (város), Nagybacon, Torja, Szitabodza és Gelence (2. ábra).

Kovászna megyében mindössze 750 ha gyümölcsös van. Évenként a nyesedék hektáronként 4-5 tonnára tehető. A nyesedékek várható fűtőértéke 14,4 MJ/kg, 18%-os nedvességtartalom esetében (Eco-Cortex Tanácsadó Iroda, 2010). A gyümölcsösök évenként megismétlődő nyesése bizonyos energiamennyiséget hordozó hulladékkal jár tehát, amely a gyakorlati tapasztalatok szerint összegyűjtve csomókba szárad ki. Legnagyobb adottságokkal ebben a tekintetben Gelence, Bodok, Gidófalva és Barót rendelkezik.

Állattenyésztés: biogáz termelési lehetőségek

A megye községeinek állatállományára és az egyes állatfajták fajlagos trágya- és annak gázkihozatali mutatóira vonatkozó adatokból községekként meghatározható a biogáz-hozam. A 60% metántartalmú biogáz fűtőértéke 23 MJ/ m³ körül alakul (Kurihara et al., 1999), így az összesített elméleti biogáz-potenciál energiahozama **1,72 PJ/év**-et éri el megyeszinten.

Habár az összesített biogáz-potenciál jelentős értékeket mutat, nem akárhova alkalmas biogáz-üzemeket telepíteni. A vizsgálat a biogáz-üzemek telepítésére alkalmas farmokat is feltérképezte, vagyis felbecsülte az állatállomány technikai szempontból kivitelezhető energiahozam potenciálját. A számításokba azokat a farmokat vettük figyelembe, amelyek sertés, szárnyas vagy szarvasmarhatartásban meghaladják az 50 számosállat nagyságot. Ezen a küszöbértéken felül ugyanis a termelődő hígtrágya mennyisége már jövedelmezővé teszi a biogáz-üzem működését. A vizsgálat alapján elmondható, hogy a megye 28 településén összesen 48 darab 50 számosállatnál nagyobb farm működik, átlagosan pedig 153 szarvasmarhát (számosállatot) tart egy farm. Legnagyobb közülük a hídvégi 950

szarvasmarhát nevelő gazdaság. Nagyméretű sertéshizlalda összesen öt található: Zabolán két 2000 sertést tartó hizlalda, Hídvégen egy 3000 sertést nevelő, a negyedik Bölönben található 500 sertéssel, végül Lemhényben egy 2000 sertést nevelő hizlalda.

Lemhény község ipari övezetében létező 2000 sertést befogadó hizlalda 2015 tavaszától működik. Ez a befektetés kedvező infrastruktúrát biztosít egy biogáz-üzem számára, mivel nagymennyiségű hígtrágya képződése fermentorok működtetését tenné lehetővé. A hizlalda közelében ugyanabban a tulajdonban vágóhíd is működik, melynek nagymennyiségű melegvíz és elektromos energiát igénye van. A biogáz-üzem az egész telep hő- és villamos energiaellátását tudná biztosítani (1. táblázat). A modellezett befektetés 5 új munkahelyet is teremthet. A különböző helyi adottságokra és létező vagy lehetséges infrastruktúrára (hizlalda, vágóhíd, biogáz üzem) felépített rendszer, kitűnően példázza a helyi erőforrásokra alapozott térségfejlesztés lehetőségét.

Szennyvíziszap fermentálás és hulladékégetés alapú energiaforrások

Átlagosan elfogadható, hogy a lakossági szennyvizek tisztítása eredményeként keletkező 1 m³ szennyvízből kb. 12-20 l iszap keletkezik (Szabó, 2011), más megfogalmazásban éves átlagban lakosonként 1 m³ iszap keletkezik. A Debreceni Egyetem környezetgazdálkodási agrármérnöki szakemberei 16 MJ/kg fűtőértéket adnak meg a rothasztás előtti iszapnak, 13,4 MJ/kg-os értéket jelölnek meg kinyerhető energiátartalomnak (Takács, 2013). A megye 5 városán kívül összesen 14 községben van jelenleg kiépítve vagy kiépítési folyamatban a csatornázás és szennyvíztisztító rendszer. A rendszerek folyamatban lévő kibővítésével a lakosság 72,63%-a fog hozzáfélni ivó- és szennyvíz rendszerhez. A jelenlegi 19 víztisztító állomás iszapter-

1. Táblázat

A modellszerű biogáz-üzem energetikai jellemzői

A termelt biogáz összes mennyisége	1116900 Nm ³
hőenergia-egyenértéke	23454900 MJ
villamosenergia-egyenértéke	6520462 kWh
A hasznosítható energia hőegyenértéke	19936300 MJ
Villamosenergia-előállításra fordítódó energia	7740190 MJ
A másodlagosan hasznosítható hőenergia volumene	12196840 MJ
Ebből: - a reaktor önfenntartó hőigényét biztosítja	7037200 MJ
- vágóhíd és más épületek fűtésére, használati melegvíz előállításra fordítható	5159640 MJ
Hasznosítható villamos energia	2152040 kWh
Ebből: - telepi felhasználás	1095000 kWh
- országos hálózatba táplált: 528 520	1057040 kWh

Forrás: Bai (2007) nyomán, saját számítások

melési számításain kívül a szakirodalomban *lappangó potenciálként* említett energiahozamról is készült becslés. Ez az érték gyakorlati tapasztalatra van megalapozva és csatorna rendszerrel még nem rendelkező községekre vonatkozik.

Többek között a háztartási hulladék is lehet fontos energetikai erőforrás. A hulladékgazdálkodási adatok szerint az éves hulladéktermelés a megyében 162,2 kg/fő átlagban. A jövőre nézve bizonyos, hogy a keletkező hulladék abszolút mennyisége növekedni fog, az életszínvonal lassú, de folyamatos javulásával. A hulladékgyűjtés és elszállítás 2011-ben a lakosság 69%-ra terjedt ki, míg 2013-ban már csak 65%-ára, ennek oka a lakosságra háruló plusz hulladékgazdálkodási költségek. A helyi szemétkelés abban áll, hogy a hulladékot összegyűjtik és szemétkerakó helyekre szállítják, az újrahasznosítás 1-2%-ot jelent. Ha ez a mennyiség helyes fűtőművekben kerülne elégetésre, az elszállítási költségek megtakarítását és helyi szintű energiatermelést jelentene. Legnagyobb energiapotenciállal a városok rendelkeznek, ezenkívül olyan nagyobb községekben lehet szemétegetési lehetőségeken gondolkodni, ahol a helyi szemétkelés jelentősebb mennyiségű.

Integrált biomassza-potenciál értékelés

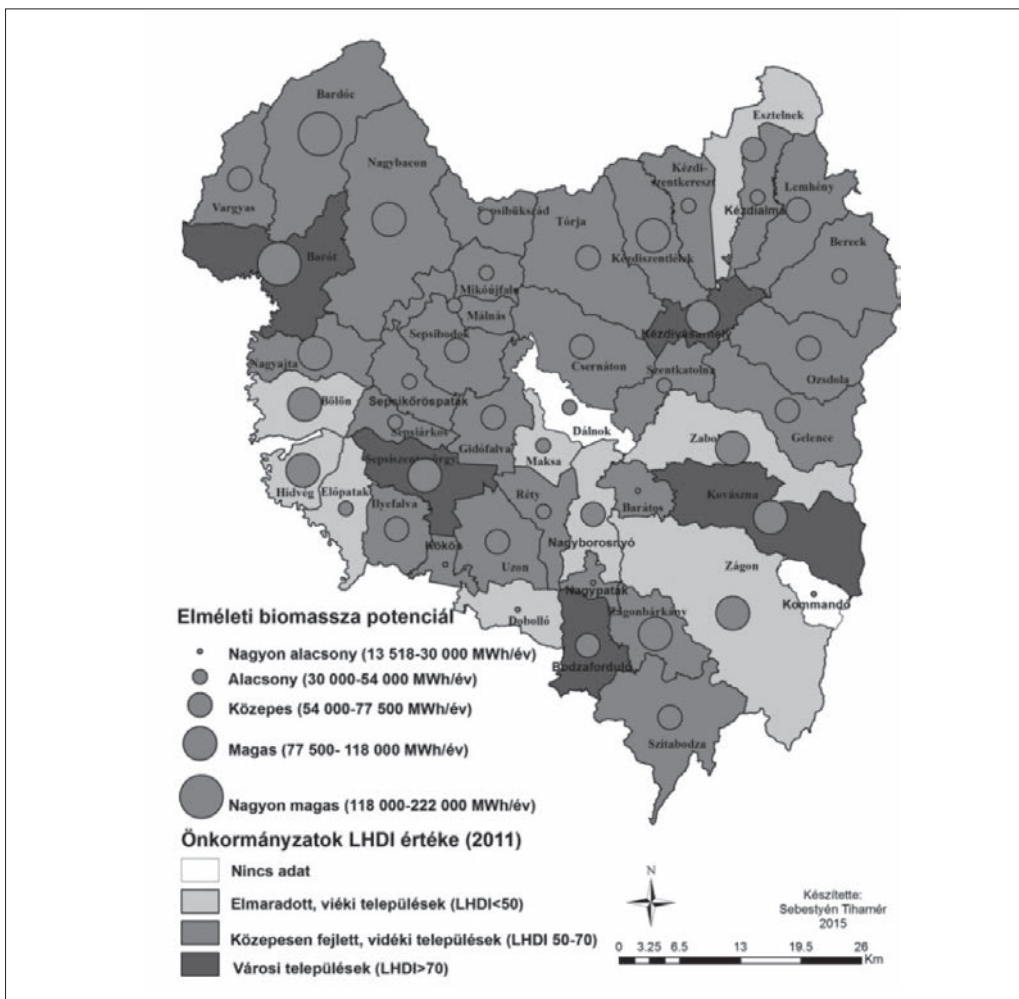
A fenti számítások eredményeit összegezve megállapíthatjuk, hogy Kovászna megye területének becsült elméleti biomassza-potenciálja eléri a 11.08 PJ/év energiamentyiséget. Ebből a hő- és villamosenergia-termelésre használható energiamentyiség 9-9,5 PJ/év (3. ábra). A számítások főként olyan biomassza forrásokat vettek figyelembe, amelyek nagymennyiségű mellékterméket, hulladékot termelnek (gabonaszalma, erdőgazdálkodás vágási hulladéka, szemétkerakó, legelők takarítása, állattartás), mindezekre még nem létezik konkrét hasznosítást célzó befektetés. A nagyobb állatállománnyal rendelkező farmokon keletkező trágya a mai napig csak szántóföldek termőképesség-javító szerepét látja el, energiatermelő lehetőségről ritkán beszélnek a településeken. A vizsgálatban szerepel összesen 3890 hektáron, elvizesedett és leromlott állapotú talajon, hipotetikusan termő energiafűz is. Amennyiben ettől eltekintünk, hatalmas lehetőség rejlik az erdőgazdálkodási és feldolgozási hulladékokban is. Az ilyen anyagokat kombinálva a gabonaszalma, településen összegyűlt szemét, gyümölcsösök nyesevége, vagy a gyepterületek másodlagos terméseivel, direkt égetéses

technológiával községi-fűtőművekben lehetne felhasználni. Ilyen fajta fenntarthatóan üzemeltetett falu-fűtőművek gyakran a települések közintézményeit, oktatási intézményeit, a művelődési házakat, vagy más épületeket fűtenek. A másik, és egyben nagy energiaforrás az állattartással járó hígtrágya biogáz-termelés lehetősége. Ugyanezzel a technológiával lehet az ipari növények hátramaradó anyagát, vagy a szennyvíziszap erjesztéséből származó energiát is felhasználni. A biogáz-üzemekben

kombinált hő-és villamosenergia termelésére van lehetőség.

A 4. ábra az községek biomassza tartalékait szemlélteti területi bontásban. Legnagyobb potenciállal rendelkezők: Barót, Nagybacon, Zágón, Sepsiszentgyörgy és Bardóc. itt ugyanis nagy kiterjedésű erdők, gyepterületek találhatóak. Kivételt képez Sepsiszentgyörgy, ahol a magas biomassza tartalékot a városban termelődő szemétnemesség adja. A 4. ábráról könnyedén leolvasható a helyi biomassza for-

4. ábra

Kovászna megye integrált biomassza potenciál eredményei, saját számítások

rások mennyisége, aránya, így egy biomassza hasznosítást célzó stratégia kiépítéséhez alapinformációkat tartalmaz.

A felbecsült energiahozam adatokat összevettük a helyi lakosság hő- és villamosenergia igényével. Eredményként elmondható, hogy a megye 20 községe kizárólag a biomassza tartalékaiból fedezni tudná a teljes energia igényét. További 15 község 60-75%-ban tudná energiaigényét a helyi adottságokból fedezni. Ezen adottságok a helyi decentralizált energiaellátás megvalósításához kitűnő környezetet biztosítanak. A városok a helyben előállítható biomassza energiaforrásokból részben tudnák az energia igényt fedezni.

Biomassza, a helyi fejlődés katalizátora?

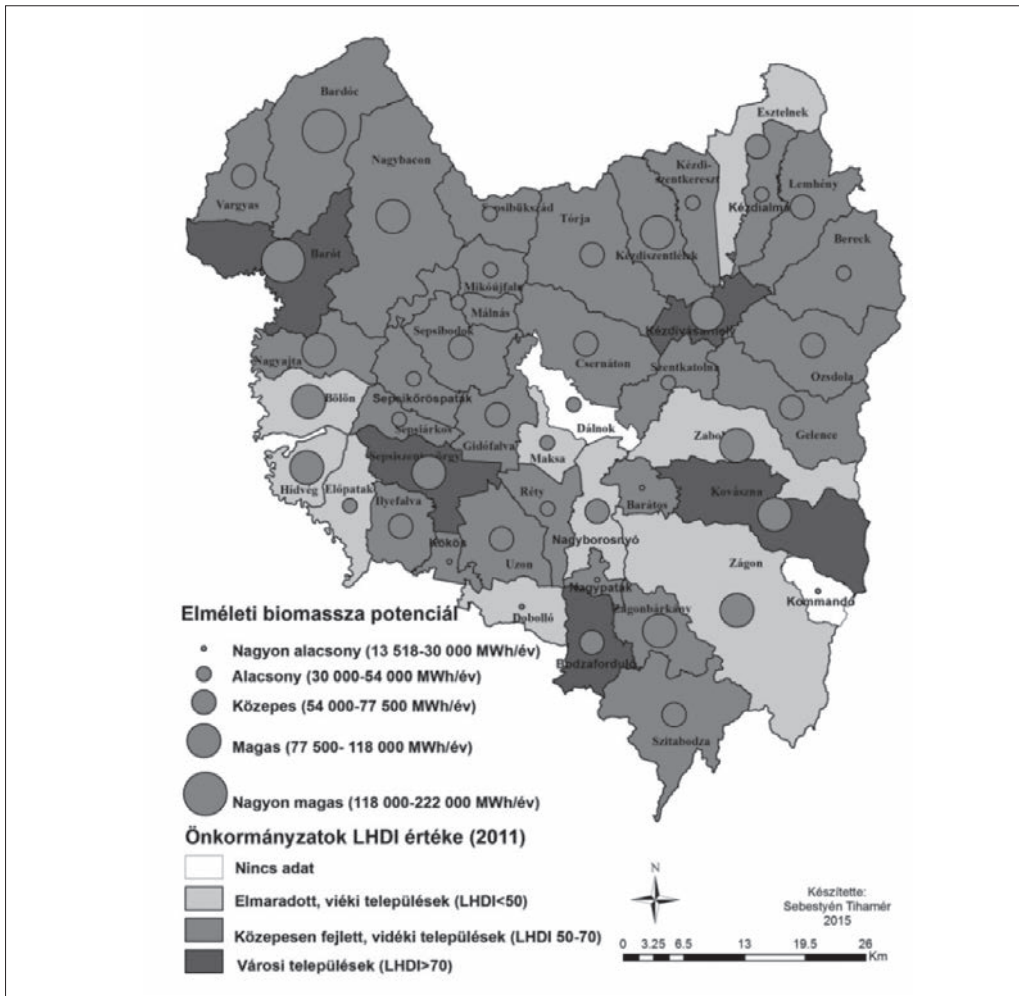
Dumitru Sandu, vezető szociológus Romániában, használja a *helyi humán fejlettségi indexet* (Local Human Development Index, továbbiakban LHDI) az elmaradott települések, régiók meghatározására. Az indexet, a romániai statisztikai adatbázisra alapozva, az önkormányzati szintű fejlettségi vizsgálatokra alkalmazza, a lakosság életkörülményeit tükröző változók segítségével. Jelen tanulmány összevetette a 2002-es és 2011-es LHDI értékeket és kiderült, hogy a városok erőteljes fejlődése mellett, a falvak lassabban fejlődnek és ennek következtében a fejlettségi diszparitások a megyén belül növekedtek. A jelenlegi LHDI értékek összevetésre kerülnek azzal a számításba vett biomassza-források összegével, amelyről konkrét adatok vannak (5. ábra). Eredményül egy megalapozott helyzetképet tudunk arról felállítani, hogy mely községek számára rejtenek tekintélyes fejlődési lehetőséget a különböző eddig kiaknázatlan biomassza energiaforrások.

A fejlődésben legelmaradottabb községek: Dobolló, Maksa, Előpatak, Zágon, Nagyborosnyó, Esztelnek, Bölön és Hídvég. A biomassza-energiaforrások mértékét nézve legnagyobb fejlődési lehetősége Bölön és

Hídvég községnek van, ellenkező helyzetben Dobollót kell megemlíteni. Dobolló a vizsgálatok szerint több szempontból hátrányos helyzetű község, ráadásul szerény mértékűek a helyi biomassza források is, így nem tud kifejezetten csak erre alapozott fejlődési trendet beindítani. A vizsgálatok kimutatták, hogy Hídvég községben biogáz-üzem építésére összesen 4 farm alkalmas: egy farm Nyáraspatakon és három a községközpontban található. Ezek között szerepel a megye legnagyobb szarvasmarhatartó gazdasága (több mint 950 szarvasmarhával) is.

Kézdiszentkereszt, Réty, Sepsibükszád, Mikóújfalú, Sepsikőröspatak elmaradott fejlettségű községek és a rendelkezésükre álló energiaforrás is relatívan alacsony. Bükszádon és Sepsikőröspatakon összesen három olyan gazdaság található, amely alkalmas biogáz-üzem építésére, a Mikóújfalúhoz tartozó Málnásfürdőn pedig egy. Gidófalván is két nagyméretű szarvasmarhatartó gazdaság biogáz-üzemhez addekvált feltételeket kínál. Nagyajtának jelentős lehetősége van a biomassza-források hasznosítására (2 biogáz-üzem telepítésére alkalmas farm jelenléte), s ez multiplikátorként a község általános fejlődésére is kihathat.

A közepesen fejlett községek létszáma magasabb, viszont Barátos és Kökös nem rendelkezik erdőterülettel. A vizsgált energiaforrások mértéke ezen községeknél a legalacsonyabb, szilárd biomassza tüzelésű kombinált erőművek kiépítését az eredmények tükrében nem ajánlja a vizsgálat. A Barátos községhez tartozó területeken számottevő az elviesedett terület, a lakossági élelmiszerigényt pedig a szántók akár 15%-a is fedezi, így alkalmas terület az energianövények telepítésére. Bardóc község rendelkezik az egyik legmagasabb biomassza-energiaforrással, főként kiterjedt nem erdős területeinek köszönhetően. Zágonbárkány, Nagybacon, Vargyas és Zabola esetében főképp a fahulladék alapú hő- és villamos energiatermelés a legkézenfekvőbb,

5. ábra

LHDÍ és biomassza potenciálok Kovászna megyében, saját számítás

mert nagymértékű szilárd biomassza-hulladék képződik a községekben. Kézdiszentlélek, Szentkatolna, Ilyefalva, Uzon határában említésre méltó mezőgazdasági melléktermékek képződnek (főképp szalma), amelyek szintén előnyös adottságokkal bírnak.

Gelence, Zágón, Torja, Csernáton, Zabola, Nagyajta, Ozsdola, Bereck községekben számottevő az erdőgazdálkodásból származó fahulladék mennyisége, így egyértelműen jó adottságokkal rendelkeznek a fahulladékot al-

kalmazó fűtőművek kiépítése számára. Barót 411 hektár olyan leromlott állapotú földterülettel rendelkezik, ami rehabilitálásra vár, a megyei szakemberek energiafűz ültetési ajánlását alátámasztja a jelenlegi vizsgálat is.

Helyi megvalósítások

2007-ben Kovászna megyében építették az ország egyik legelső biomassza hőközpontját. A bodzafordulói hőközpont távhőszolgáltató-

Bodzafordulói biomassza központ

Teljesítmény	7.5 MW
Felhasznált alapanyag (fahulladék, fakéreg, apríték)	120.000 t/év
A fűtőerőmű által termelt energiát felhasználók száma	3000 fő + 1 ipari park
Beruházási költség	2.7 M.€
Kiváltott energiahordozó	Földgáz

Forrás: www.culturienenergetice.ro

tást biztosít fahulladékok égetésével. Télen a városban gyakran ország viszonylatban rekord hidegeket mérnek, azonban az új rendszernek köszönhetően a lakosság fűtési költségei alacsonyak (2. táblázat).

Kovászna megyében alapították 2009-ben a *Green Energy Biomassza Klasztert*, ami a mai napig is egyetlen biomassza klaszter az országban. Az alapítás óta országos hálózat épült az egyesület köré. Kutatás-fejlesztés téren kapcsolatban áll a Bukaresti Egyetemmel és a brassói Transilvania Egyetemmel. Bartha Sándor gépészmérnök, az ErPék Kft. tulajdonosa, a Bukarestben tervezett biomassza kazánokat építi meg. Több megrendelése volt külföldre is, például a gödöllői Szent István Egyetem épületeinek fűtési rendszeréhez, de Kovászna megyében is nagyméretű virágkertészet, hulladékgyűjtő vállalat irodaházait általa készített biomassza kazánokkal fűtik.

A klaszter alapító tagja Domokos Árpád is, ki a kézdiszentkereszti határban közel 55 hektáron az ország legnagyobb energiafűz ültetvényének tulajdonosa. A megyében jelenleg több mint 110 ha energiafűz ültetvény található. Helyben pelletet készítenek és értékesítik.

A klaszter folyamatos továbbképzési programokkal a zöldenergia termeléséhez szükséges tudás átadását is megcélozta. Fontosnak tartják a megyei és község szintű humáninfrastruktúra, a helyi akció csoportok kialakítását, a munkahelyteremtő, vállalkozás bátorító tevékenységek további fejlesztését is. Az agrár szektor diverzifikációs folyamatának élénkítése ezen a téren elindult, viszont

a mezőgazdaság, mint zöld energia termelő ágazat kiépítése hosszú folyamat.

A megújuló energia hasznosítás érdekében szükséges a megyei és helyi önkormányzatok tudatos összefogása a helyi gazdákkal és befektetőkkel. A gazdasági hálózat jó példája a klaszterbe tömörülő különböző részről érkező gazdasági szereplők és érdekcsoportok együttműködése. A közreműködés eredményként a kutatás-fejlesztési tevékenységtől elkezdve, a logisztikai szolgáltató központon keresztül, Sepsiszentgyörgyön és Kézdivásárhelyen inkubátorházak működtetése is megvalósult. A helyi adottságok fenntartható hasznosítására, a versenyképesség hosszú távú növelése csak így lehetséges.

Következtetések, javaslatok

A biomasszára alapozott erőműtervezéskor az önkormányzatok, sok esetben a község adottságait kihasználva, megoldhatják a saját településük fűtőművének az ellátását. Községi fűtőerőművek alapanyagául szolgálhatnak a helyi hulladékok, amely mint folyamatosan képződő anyag, megújulónak tekinthető. Egy további lehetőség, 5-10 hektárnyi energiafűz telepítése, melyből egy község önkormányzati intézményeinek fűtése biztosítható.

A megyében nem működik semmilyen villamos energiatermelő egység, a távhőszolgáltatók a 2000-es évekig leépültek. A megye villamosenergia szektorának teljes hiánya miatt, a településeket az országos hálózat látja el. Az EU-s csatlakozás után beindult az ország reindusztrializálása, a

megye településeinek kötelező ezzel lépést tartani. A környezet energetikai potenciálok tekintetében a helyi adottságokra épített fejlesztési tervekre és megvalósításokra van szükség. Az interdiszciplináris tudományos kutatásoknak fókuszálni kell a kistérségek és települések komparatív előnyeinek feltárására, és a helyi fejlesztési stratégiákat ezekre a belső adottságokra alapozva kell kidolgozni. A fenntartható vidékfejlesztés alapja továbbá a nagyszámú mezőgazdaságban dolgozó lakosság számára a kiegészítő jövedelemforrás kiépítése: ilyen lehet az energiatüzelés, pellet készítés, vagy akár villamosenergia termelés.

Irodalom

- AMON T., AMON B., KRYVORUCHKO et al. (2007).** Methane production through anaerobic digestion of various energy crops grown in sustainable crops rotations. *Biosresource Technology*, Volume 98.
- BAI A. et al., L. Z. (2002).** A biomassza felhasználása. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest
- BAI A. (2007):** A biogáz, Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., 284 oldal, Budapest
- DOMINEK D. (2008).** A biomassza szükségesszerűsége és felhasználási lehetőségei Magyarországon. A fenntartható fejlődés és a megújuló természeti erőforrások környezetvédelmi összefüggései a Kárpát medencében Nemzetközi Konferencia. Pécs: PTE.
- GYULAI IVÁN (2009):** Biomassza Dilemma II, Kiadja: Magyar Természetvédők Szövetsége. 1091 Budapest
- HOLGER F. (1993):** Energie aus Biomasse. Eine Chance für die Landwirtschaft (Veröffentlichungen der Akademie für Technikfolgenabschätzung in Baden-Württemberg), pp. 376, Spingler Berlin Heidelberg, Berlin
- KOCSIS, K. (1992).** A biomassza energetikai hasznosítása az agrárgazdaságban. I. Országos Agrár-Környezetvédelmi Konferencia. Budapest.
- KURIHARA M. et al. (1999).** Methane Production an energy partition of cattle ind the tropics. *British Journal of Nutrition*, Volume 81. , 227-234.
- SALTER, A. (2006).** Selection of Energy Crops Agroeconomic and Environmental Considerations. *Cropgen Dissemination BOKU-IFA-Tulln* , pp. 15-19 Vienna: Cropgen
- SÁRINGER-KENYERES, T. (2001. január 1).** Pannon Központ. Letöltés dátuma: 2014. március 16, forrás: Növénytermesztési Technológiák: búza, rozs, árpa, zab: http://www.pkkft.hu/agrarium/eloadas/001_1_1_buza_arpa_rozs_zab_triticales_term.pdf
- SZABÓ, A. (2011. november 11).** Szennyvíz-kezelés. Budapest, Magyarország.
- TAKÁCS JÁNOS (2013):** Kommunális szennyvizek tápanyagtartalmának csökkentési lehetősége, *Hulladék Online elektronikus folyóirat* 4. évfolyam 1. szám 2013,
- 1st World Conference on Biomass for Energy and Industry. (2000).** Proceedings of Conference held in Sevilla, (old.: 1503-1506). Sevilla, Spain
- Eco-Cortex Tanácsadó Iroda. (2010).** Megújuló energiára alapozott komplex kistérségi energetikai modell. Pécs: Pécs Eco-Cortex.
- EREC/GREENPEACE (2009):** Working for the Climate – Renewable Energy & Green Job (R)evolution, Brussels

Berettyóújfalu település- marketingjének és kistérségi hatásainak vizsgálata

Ulrich Ádám

Minden település, régió, s ország célja a fennmaradás, kultúrájának megőrzése, amivel párhuzamosan a vezetők a fejlődést és a helyben élők jólétét is igyekeznek biztosítani. Ehhez azonban tőkére és humán erőforrásra van szükségük. Mivel ezen tényezők korlátozottan állnak rendelkezésre, ezért verseny folyik a települések közt, mely egyre élesedik a már említett erőforrások korlátozottsága miatt. Ebben a versenyben tud segítséget nyújtani a régió - és településmarketing (RTM). Napjainkban a marketing szerepe egyre nő, hiszen a piacgazdaság velejárója, hogy legtöbb esetben a kínálati oldalon mutatkozik bőség, és a fogyasztókért folyik a verseny. Ez igaz a településekre is, amelyek ha nem alkalmaznak megfelelő marketingkommunikációt, hiába rendelkeznek természeti- és építészeti szépségekkel, pezsgő kulturális élettel, vagy jó adottságokkal, melyek alkalmassá teszik befektetések vonzására. Amennyiben mindezt nem kíséri megfelelő és tudatos kommunikáció, akkor a lehetőségek kiaknázása elmarad.

A fent leírt okok miatt gondolom a témát jelentősnek és érdekesnek. Dolgozatom aktualitását mi sem bizonyítja jobban mint, hogy a régió- és településmarketing - mint a marketingtudományok egyik ága - fiatal kora

ellenére rohamos fejlődésen ment és megy keresztül, alkalmazása egyre jobban előtérbe kerül a világ fejlett- és fejlődő országaiban, régióiban és városaiban egyaránt. Munkámban Berettyóújfalu és kistérsége régió- és településmarketing koncepciójával foglalkoztam, ami több motiváló tényezőnek köszönhető. Egyrészt személyesen kötődöm a településhez, másrészt szakmailag nagyon érdekes megvizsgálni, hogy egy kelet-magyarországi kisváros és annak kistérsége milyen erőforrásokhoz és eszközökhöz nyúl, milyen kitörési pontokat lát reálisnak, hogyan tudják egymást segíteni a települések a fejlesztésekben, a fejlődésben, valamint hogyan tudják adaptálni az őket körülvevő környezetre az RTM eszközeit?

A téma komplexitásából adódóan igyekeztem azt széleskörűen megközelíteni, ezért megvizsgáltam Berettyóújfalu gazdaságának, társadalmának, kistérségi szerepkörének jelentőségét statisztikai mutatók által. A helyzetfeltárásban mélyebbre ástam földrajz-specifikus módszerek alkalmazásával, illetve a Goda-féle pókhálómodellen keresztül elemeztem „Berettyóújfalu, az egészséges város” várossmárkázási stratégiát, valamint kérdőív segítségével megkérdeztem a kistérségi polgármesterek véleményét is.

A régió és településmarketing

Többféle definíció is található a szakirodalomban a Régió és településmarketingre, röviden a következőképpen lehet összefoglalni: „A régió- és településmarketing egy régió, egy település versenyképességének, komparatív előnyeinek, vonzerejének feltárása, fejlesztése, realizálásának segítése, kommunikálása a sokoldalú, jóléti fejlesztési (gazdasági, életmódbeli) célok elérésének érdekében, szolgálatában.” (PISKÓTI et al.2002)

Fontos megérteni, hogy miért is alkalmazzák az RTM-et, mi ennek a célja. Egzaktan itt sem lehet fogalmazni, hiszen a célok rendkívül szerteágazóak lehetnek, de mindenképpen idesorolható a jövőkép és a város régió küldetésének meghatározása, egyedi arcualati elem kialakítása, az ismertség növelése és a gazdaságélénkítés is. (SZÉKELY 2009) Tehát az alapvető vezérelv a versenyképesség növelése, ezáltal a „jólét”, egy magas színvonalú életminőség elérése. (PISKÓTI et al. 2002)

A célok megismerése után a célcsoportokat is meg kell vizsgálni. A szakirodalom többféle felosztást is tartalmaz, úgy gondolom, hogy a Piskóti-féle (2002) felosztásból érdemes kiindulni, ahol a három legnagyobb célcsoportként említhetőek a helyi lakosok, a turisták és a vállalkozások.

Mivel a turizmus egyre jelentősebb pillére egy adott hely fejlődésének, fejlesztésének, valamint erőteljesen megjelenik Berettyóújfalu és kistérsége fejlesztési irányában, érdemes röviden áttekinteni. TŐZSÉR (2010) szerint egyre jobban előtérbe kerül a komplexitás elve, amely egyrészt a turizmus más ágazatokkal való kapcsolódási lehetőségeinek hatékonyabb kihasználását jelenti, másrészt a turisztikai infrastruktúra fejlesztése mellett a turizmust támogató háttér-infrastruktúra intenzívebb fejlesztését is magában foglalja. Az integrált tervezésre, irányításra, működtetésre a turizmus minden szintjén szükség

van, ehhez azonban nélkülözhetetlen az együttműködések átértékelése. Így jobban kihasználható a turizmus multiplikátor hatása a különböző települések és területek között.

Tőzsér továbbá kiemeli, hogy kulcskérdés lehet az együttműködés, amely sokszor hiányzik, akadozik, vagy túl rövid távú. Célként kitűzhető a partnerség kiépítése, amely nem csak egy-egy projektre való szerveződést jelent, hanem hosszú távú, egymásért is felelősséget vállaló, együttes gondolkodást és cselekvést igényel. Ahhoz, hogy egy település, térség sikeres legyen a turizmus területén, szükséges, hogy desztinációvá váljon. A desztináció egy olyan földrajzi és történelmi hagyományokkal rendelkező térség, amely képes a turistának legalább egy napra megfelelő mennyiségű és minőségű szolgáltatásokat, komplex élményt nyújtani, azaz egy olyan földrajzi és kulturális entitás, ahol a turista több egyéni szolgáltató által kínált többféle típusú turisztikai szolgáltatás közül választhat.

Mivel munkám során Berettyóújfaluval és annak kistérségével foglalkoztam, ezért úgy gondolom, hogy a kistérségek funkciójáról érdemes röviden szót ejteni.

Ezen struktúra képezi az Európai Unióban a területi statisztikai adatgyűjtési és információs rendszert, a regionális társadalmi-gazdasági elemzések és a tervezés alapját, valamint a strukturális alapokból nyújtott támogatások hozzáféréseinek a lehetőségét. (KÁPOSZTA et al., 2010 idézi KOLLÁR, 2011) A 244/2003. (XII. 18.) Kormányrendelet szerint a kistérség területfejlesztési-statisztikai egység. Itt azonban meg kell említeni a 2013. január 1-től életbelépett változásokat, azaz a járások létrejöttét. Ennek értelmében a járások egyidejűleg államigazgatási legalsóbb területi szintjét jelentő egységként jöttek létre, ugyanakkor a kistérségek megtartották területfejlesztési-statisztikai funkciójukat.

1. ábra

A Berettyóújfalui kistérség földrajzi elhelyezkedése

Forrás: TEiR (2013) adatai alapján, saját szerkesztés

Berettyóújfalui kistérség bemutatása

A Berettyóújfalui kistérség az Alföld keleti részén, az Észak-alföldi régióban található, Hajdú-Bihar megyében. A Berettyóújfalui járást 25, a kistérséget 29 település alkotja. Lakosságának száma - 2013 januárjában kiadott - Magyarország közigazgatási helynévkönyve alapján - 51928 fő. Területe 1226 négyzetkilométer, Berettyóújfalui a kistérség és a járás központja, ahol jelentős mértékben lát el közigazgatási, közművelődési, szolgáltatási, egészségügyi és gazdasági központi feladatokat. Fontos vasútvonala a Püspökladány-Ártándi, mellyel Nagyváradot lehet elérni, a vonal nem villamosított. (IVS, 2008) Berettyóújfalui és kistérsége tagja volt a 33 komplexen fejlesztendő leghátrányosabb kistérségnek, azonban a jelenleg hatályos 290/2014 (XI.26.) kormányrendelet szerint most már a berettyóújfalui járás — tagja a 36 komplex programmal fejlesztendő járásnak. A hátrányos gazdasági és ezzel együtt járó társadalmi helyzet többek között történelmi okokra vezethető vissza. Trianon után a Magyarországnál maradt bihari részek kétszeresen is perifériává váltak, hiszen az országhatárra kerültek és elvesztették természe-

tes centrumukat, Nagyváradot. A 42-es és a 47-es főút a kistérség ütőere. Míg a települések egy része jól megközelíthető, addig Komádi térsége a megyén és a kistérségen belül is forgalmi árnyékba esik, nehezen megközelíthető, valamint az útburkolat minősége sem megfelelő. A déli részek a kistérségen belül perifériára szorultak. (BARANYI; 2004)

Gazdasági szempontból elmondható, hogy Berettyóújfalui és a térség gazdasága a 90-es évek után a helyi tejporgyár, Elzett-gyár és ruhagyár bezárása után nehéz helyzetbe került. Jelenleg kis- és középvállalkozások jellemzik a helyi gazdaságot, melyek a kereskedelem, szolgáltatás, termelés és értékesítés területén vannak jelen, illetve a város szélén egy 55 hektáros ipari park is található, de mindezek sem tudják felszívni a munkaerőt. (VÁROSMÁRKÁZÁS, 2011) Társadalmi szempontból elmondható, hogy 2000 és 2010 között a kistérség elvesztette lakosainak 10%-át, ami Hajdú-Biharban a 9 kistérség közül a legrosszabb mutató. Nagy az elvándorlás és negatív előjelű a természetes szaporodás is. (BUJDOSÓ et al. 2012)

Városmárkázás: Berettyóújfalui, az egészséges város

A városmárkázási stratégia 2011-ben készült el „Berettyóújfalui, az egészséges város” címmel.

Lényege egy olyan városfejlesztési stratégia, és az ahhoz tartozó kommunikáció megalkotása, melynek az identitás és az imázsformálás is része. Célja a hosszú- (15-20 év) és középtávú (7-8 év) tervek lefektetése „az egészséges város” fenntartható stratégiai filozófia mentén. Hosszú távú célja az, hogy a város megerősíthesse imázsát, partneri kapcsolatokat és specifikus programokat indítson az ott lakók egészségének és életminőségének javítására, valamint a befektetők számára is vonzó hely legyen. Az, hogy miért „az egészséges város” koncepció mellett döntött Újfalui,

több indok is alátámasztja. A város eddig is a régió egészségügyi központja volt - főleg a kórháza miatt; a gyógyvíz elérhetősége a prevenció területén is hasznosítható; illetve, hogy a város határain belül 17 sportegyesület működik.

Módszertan

Munkám során több módszert alkalmaztam. A legközelebbi szomszéd index választ ad arra, hogy az adott térben elhelyezkedő települések centrumhoz kötődőek, vagy random módon, vagy szórtan helyezkednek el. Vizsgáltam a munka- és lakófunkciót. Az éjszakai és a nappali népesség arányából lehet következtetni 1-1 település gazdasági erejére, tehát, hogy honnan-hova járnak dolgozni az emberek.

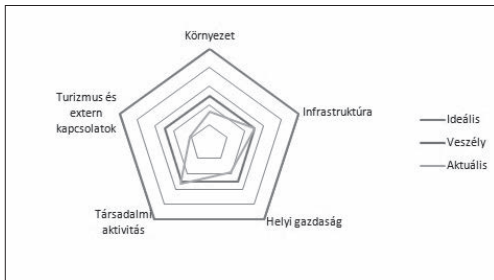
A Goda-féle pókhálómodell kifejezetten a vidéki területek fenntartható fejlesztésére készült, amely az általános rendszerelmélet alaptételeiből indul ki. Az elmélet lényege, hogy a helyi társadalomban végbemenő változások, - mint amikor megérintjük a pókhálót - a gazdaság, a társadalom és a környezet minden részére kihatnak. A módszer megalapozottságát és széleskörűségét az is kiemeli, hogy egyaránt dolgozik objektív és szubjektív statisztikai adatokkal, ezáltal csak a statisztikai adatokra épülő elemzéshez képest egy kevésbé torz, a valósághoz közel álló, átfogó képet kapunk. A módszer további előnye, hogy a fejlesztési alrendszerek közti kapcsolatok jelentőségének feltárását is elérhetővé teszi. A pókhálónak 5 területe van. Turizmus-extern kapcsolatok, társadalmi aktivitás, helyi gazdaság, infrastruktúra és környezet. A mutatók elsődleges tartalma statisztikai adatbázisokból vett szekunder adatok felhasználásával történt. A mutatók másodlagos tartalma kérdőíves lekérdezésből adódik. Ezáltal elkészíthető a módszer alapján szolgáló adatbázis. Következő lépésként a fenntarthatóságot kell vizsgálni, majd a

pillérek telítettségét az objektív és szubjektív indexek alapján. Ezután kerül sor az objektív és szubjektív indexek közötti eltérések feltárására, majd a pillérek telítettségének kiszámolására a korrigált indexek alapján. Végül ezekből a levonható következtetések kell megtenni. A kérdőíves megkérdezés során célom volt megtudni, hogy a kistérségi polgármesterek, hogyan vélekednek településük Berettyóújfaluval való kapcsolatáról, idegenforgalmi lehetőségeikről, településük jelenéről és elképzelt jövőjéről. A megkérdezést kérdőív formájában kiviteleztem postai úton, illetve e-mail-es megkeresésben, a nagyobb válaszadási arány érdekében. Ezután telefonos megkeresést is alkalmaztam, emlékeztetőül.

Eredmények és abból adódó következtetések és javaslatok

A legközelebbi szomszéd index eredményéből megállapítható, hogy a berettyóújfalu kistérség településeinek térbeli elrendeződése nem centrumhoz kötődő, szórt, ami megnehezíti a kapcsolatok szorosságának kialakulását és fenntartását közlekedési, gazdasági és turisztikai téren egyaránt. Ezt alátámasztja kutatásom is, ahol a polgármesterek véleménye szerint az egészségügyön kívül a gazdasági, és kulturális kapcsolatok szorosságát átlagosan közepes mértékűre értékelték. A munka- és lakófunkció vizsgálata során kiderült, hogy 3 település alkot önmaga körül vonzás teret, 26 db település található a vonzott térben a kistérségen belül. Vonzásteret Berettyóújfalu, Biharkeresztes és Ártánd alakít ki.

A Goda-féle pókhálómodell berettyóújfalu kistérségre vonatkoztatása csoportmunka eredményeként készült el 2012-ben. Az objektív és a szubjektív vizsgálatok eredményeit egyesítő korrigált térségi index alapján létrejött eredmény szerint az infrastruktúra és a társadalom pillérek esnek ki a veszély-

2. ábra

Korrigált térségi index
Forrás: saját kutatás (2012)

zónából, míg a helyi gazdaság a környezet és a turizmus - extern kapcsolatok a veszélyzónán belül helyezkednek el, ezért ezekre a területekre kellene különösen nagy figyelmet fordítani, valamint azonnali beavatkozásra lenne szükség. Némiképpen bizakodásra adhat okot, hogy az adatok a 2011-es állapotot tükrözik, ugyanakkor a fejlesztések fejezetben jól látható, hogy azóta több nagyberuházás is történt ezen a téren, mind Berettyóújfaluban, mind a kistérség településein.

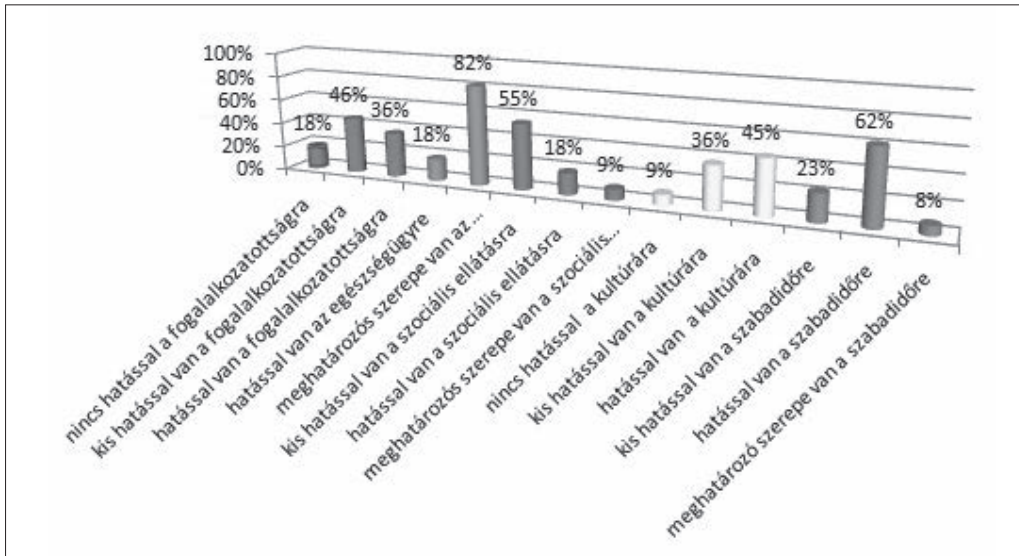
A kérdőívre adott válaszokból az alábbi következtetésekre jutottam. Kérdéseim közt szerepelt a fejlesztési dokumentum és marketingstratégia megléte, esetleges jövőbeni elkészítése. A válaszadók 38%-a rendelkezett fejlesztési dokumentummal, és csak a válaszadók 10%-a mondta, hogy nincs ilyen dokumentuma, és nem is tervezi ennek kialakítását. Településmarketing stratégiával egyedül Berettyóújfalu rendelkezik, ugyanakkor biztató jel, hogy több mint 50%-a a településeknek, tervezi ennek létrehozását, ami a jövőbeli turisztikai célok irányába is pozitív attitűdöt mutat.

Megkérdeztem, hogy az Unióba való belépésünk óta történt-e fejlesztés, és ha igen, milyen fajta. A válaszokban közös, hogy infrastrukturális fejlesztés mindenhol történt. Ez mindenképp pozitívum, hiszen ez az alapja a további fejlesztéseknek, fejlődésnek. A második legtöbb beruházás a humán erőforrásba

történt, ez 54%-ban volt jelen, ami pozitívan értékelendő, hiszen a perifériás állapotból való kikerülés a humán erőforrás fejlesztésén keresztül lehetséges. Ettől nem sokkal lemaradva következik az idegenforgalom. Ez mindenképp biztató, hiszen, ha a turizmus fellendülését sikerül elérni, szükséges az ezt kiszolgáló létesítmények megléte. Sajnos környezetvédelmi és gazdasági fejlesztések csak 30, illetve 15 %-ban történtek. Egyéb más beruházásról, fejlesztésről nem számoltak be a megkérdezettek.

További kérdésem volt, hogyan látják a polgármesterek Berettyóújfalu kistérségi településekre való hatását. Hely hiánya miatt az összes válasz nem került szemléltetésre, de mindenhol 90% feletti az eredeti válaszadás reprezentáltsága. A foglalkoztatottság tekintetében a válaszadó polgármesterek 18%-a érzi úgy, hogy Berettyóújfalu egyáltalán nincs hatással a településén élők foglalkoztatottságára. 46%-uk úgy gondolja, kis hatással van, 36%-a pedig úgy, hogy Berettyóújfalu hatása érezhető foglalkoztatottság tekintetében. Az egészségügy az egyetlen, mely tényleg kiemelt szereppel bír. Itt 18%-a a válaszadónak azt mondta, hogy Berettyóújfalu hatása érezhető az egészségügy terén, 82% pedig meghatározó szerepről számolt be. A szociális ellátás tekintetében a válaszadók több mint a fele úgy gondolja, hogy ebben Berettyóújfalunak kis hatása van a településére, 18%-uk érezhető hatásról, 9%-uk meghatározó szerepről számolt be. Kulturális téren kevesebb, mint 10% szerint nincs Berettyóújfalunak semmilyen hatása, 36% kis hatást, 45% pedig érezhető hatást gondol. Végül a szabadidőt vizsgálva: 23% kis hatásról, 62% érezhető hatásról, 8% pedig meghatározó hatásról nyilatkozott.

Mivel a turizmus fontos kitérési pont lehet, - amit a válaszok is alátámasztanak - ezért ebben a témakörben is több kérdést tettem fel, például, hogy a polgármesterek hogyan látják a turizmussal kapcsolatos lehetőségeket, elképzeléseket. Ebből azt az eredményt

2. ábra

Korrigált térségi index

Forrás: saját kutatás (2012)

kaptam, hogy a válaszadók 82%-a gondolja úgy, hogy idegenforgalmi fejlesztésekkel a saját településük is tudna nyújtani olyan programot, mellyel turistákat lehetne odavonzani. 18%-a úgy gondolja, hogy erre nincs esély. A következő kérdésem arra irányult, hogy megtudjam a helyi polgármesterektől, hogyan látják, van-e lehetőségük összekötni a Berettyóújfaluba érkező turisták programját a saját településük programjával, lehetőségeivel. Majd 60% igent mondott, 40% pedig nemet. A válaszadók nagy része a helyi múzeummal, kastéllyal, templommal, tehát a kulturális turizmus terén lát kapcsolódási lehetőséget. Szintén többen említették a sportolással - lovaglás, vízi túrázás - és természetjárással kapcsolatos programokat. Említésre kerültek még az évente megrendezésre kerülő kulturális -, sport -, és gasztronómiai rendezvények is.

A következőkben megkérdeztem, hogyan tudnak a települések Berettyóújfalu idegenforgalmi növekedéséből profitálni. A válaszadók 73%-a szerint Berettyóújfalu idegenforgalmi növekedéséből a kistérség többi települése

nem tud profitálni. 9% szerint nőtt ettől a településén lévő foglalkoztatottság, 18% szerint nagyobb piac nyílik ennek hatására a helyi termelők előtt.

Végül, a jövőre való tekintettel érdemes volt vizsgálni, hogy a válaszadók mit gondolnak, mely település fejlesztése lenne a legjobb hatással a sajátjuk számára. A polgármesterek Komádit (50%) vagy Biharkereszttest (38%) jelölték meg - esetleg mindkettőt - azaz a Berettyóújfalun kívüli két várost a kistérségben. Ebből megállapítható, hogy a Berettyóújfalutól relatív távol, a másik 2 városhoz viszont közel lévő községek úgy érzik, hogy a hozzájuk lévő jóval kisebb, ugyanakkor közelebb lévő városok fejlesztéséből jobban tudnának profitálni.

A kérdőívre adott válaszokból összességében azt a következtetést vontam le, hogy vannak elképzelések és tervek arra vonatkozóan, hogyan lehetne fejlődő, munkahelyeket biztosító és élhető kistérséget teremteni. Ezen a téren Berettyóújfalunak érdemes lenne tapasztalatokat átadnia, erős lobbytevékeny-

séget folytatnia magasabb közigazgatási szinteken e cél számára, de ami ennél is fontosabb, olyan terveket készíteni és megvalósítani, melyek összhangban vannak a már elkészült Berettyóújfaluival, ezáltal a tervek kölcsönös egymás erősítéséből fakadó pozitív multiplikátorhatást kihasználni.

Mivel a kistérség gazdasági mutatói és a foglalkoztatottság mértéke nagymértékben elmarad az országos átlagtól, az árszínvonal és munkabérek alacsonyak, tehát a szolgáltatások is olcsóbbak. Fontos megjegyezni, hogy a magas munkanélküliség a felsőfokú végzettségűeket is ugyanúgy érinti - helyben is rendelkezésre áll a képzett munkaerő -, így a térség magas szintű turisztikai -, üzleti szolgáltatások nyújtására is alkalmas lehet. Ebből adódóan a helyi gazdaság fejlesztése szempontjából javaslatom egy összehangolt, a kistérség több településével közös jövőbeli marketingkampány indítása és ismétlése, melynek fő üzenete: magas színvonalú szolgáltatás magas ár-érték arányban.

A turizmus területén is több látványos eredmény mutatható fel. Berettyóújfalui vezetésével több turisztikai kiadvány is készült, egyik legjobb minőségű az „Ízelítő Biharból” címmel. Hatalmas pozitívuma, hogy mind a 29 település kapott 1-1 oldalt, ahol pár sorban az adott hely kínálja lehetőségeket - műemlékek, múzeumok, templomok, természeti szépségek, sportolási lehetőségek, legfontosabb rendezvények - színes képekkel illusztrálva ismerhetjük meg. Fontos, hogy a magyar nyelv mellett, párhuzamosan angolul is olvasható minden információ. Szintén rendkívül előremutatónak tartom, hogy a berettyóújfalui főtér felújításakor létrehozott rendezvényházban kapott helyet a 2012-ben nyílt Tourinform iroda.

Azonban Berettyóújfalui önmagában turisztikai desztinációvá válására kicsi az esély. Ennek oka kis mérete, ugyanakkor a kistérség

gazdag turisztikai látnivalóival ez lehetséges, hiszen így, akár több napos vagy akár egyhetes változatos programok nyújtására is lehetőség nyílik.

Mivel Berettyóújfalui kistérségi és járási központ is egyben, úgy gondolom, hogy foglalkoztatottsági és szociális ellátás terén nagyobb hatással kellene bírnia. Így javaslatom: további forrásokra való pályázás és ennek a szociális ellátás területére való eljuttatása. Természetesen a munkahelyteremtés elsődleges prioritást élvez. Úgy gondolom, hogy a környezettudatos iparágak felé fordulás stratégiája jó irány, egyre bővülő kereslet várható ezen a téren. További következtetésem, hogy Berettyóújfalui valóban oktatási, gazdasági, kulturális és egészségügyi központja a kistérségnek, melyet saját kutatásom is tükröz. Azonban a kapcsolat szorosságát erősíteni kellene - különböző ösztönző programok, együttes pályázatok beadásával - legfőképpen gazdasági, civil összefogás és kulturális téren.

A válaszokból látható, hogy az idegenforgalom terén sok településen még kiaknázatlan területek vannak, melyek további fejlesztésekkel bekapcsolhatók lennének a kistérség turisztikai vérkeringésébe. Megállapítható az is, hogy ezen a téren sem elég erős a kapcsolat a kistérségi központ és a kistérség között, ezt a gyenge idegenforgalmi egymásra való hatás és a fejlesztésekre javasolt települések nem Berettyóújfalura adott válaszai támasztják alá. Javaslatom, olyan turisztikai csomagok összeállítása, melyben Berettyóújfalui és kistérsége is megfelelően részesedik a turizmus előnyeiből, így elősegítve a kapcsolatok szorosságának erősítését több területen.

Összefoglalás

Berettyóújfalui főleg saját városmarketing tevékenységére koncentrálna, nincs együttes kistérségi marketingtevékenység, tehát a város településmarketingjének kistérségi hatása

nem meghatározó. Véleményem szerint, ezen és egyéb területeken való szorosabb együttműködésre, partnerségre való törekvés lenne szükség. Több közös projektet kellene megvalósítani gazdasági és társadalmi téren egyaránt, amelyek garantálnák a kapcsolatok szorosságának fenntartását. A statisztikai adatok és kérdőíves megkérdezés eredményéből arra a következtetésre jutottam, hogy érdemes lenne a kistérségen, illetve a járáson belül 2 fejlesztési alközpontot létrehozni, Komádiban és Biharkeresztesen.

A turizmussal kapcsolatban a következtetésre jutottam a feltárt adatok alapján, hogy valóban jó adottságokkal rendelkezik mind a város, mind a kistérség ezen a téren. Ugyanakkor, tisztában kell lenni azzal is, hogy maga a turizmusfejlesztés sok problémára nem tud megoldást nyújtani, igaz, a többletbevételek generálásával, majd azok más területekre való csoportosításával ehhez hozzájárul.

Úgy vélem, a kistérség természeti- kulturális, azon belül népművészeti adottságokban is bővelkedik. Az utóbbi években ezek kihasználására, fejlesztésére sok forrást sikerült hívni. Ami hiányzik: ezeknek egy komplett turisztikai csomagba való összefogása, majd értékesítése, folyamatos marketingtevékenységgel ötvözve. A különböző termékeket és szolgáltatásokat népszerűsítő marketing-kampányok esetében javasolom, hogy ezek költségvetésen belüli arányát emeljék, az erre irányuló pályázatok beadására pedig jobban kellene figyelni.

Végül úgy gondolom, hogy az eddig megvalósított fejlesztések gazdasági és vállalkozási lehetőségek marketingkommunikációs támogatása fontos szerepet bírna, így növel-

ni kellene a ezek költségvetési támogatását. Az M35-ös autópálya továbbépítése, illetve Románia közelgő schengeni csatlakozása a logisztikai területén nyújt lehetőségeket, így a térség, illetve maga a Berettyóújfalui ipari park erőteljes promotálása is fontos lenne.

Irodalomjegyzék

- BARANYI B. (2004):** A berettyóújfalui kistérség rövid leírása. In: Bihari Diéta V. Szerk.: Matolcsi Lajos. Berettyóújfalui, 75-88. (Bihari Dolgozatok 11.)
- KOLLÁR K. (2011):** A hazai hátrányos helyzetű kistérségek főbb térgazdasági összefüggései PHD. értekezés, SZIE, Gödöllő.
- PISKÓTI I. - DANKÓ L. - SCHUPLER, H. (2002):** Régió- és településmarketing. KJK-KERSZÖV, Budapest.
- SZÉKELY K. (2009):** Regionális és településmarketing: Alapfogalmak, szempontok, lehetőségek, Státus Kiadó, Csíkszereda.
- TÓZSÉR A. (2010):** Versenyképes turisztikai desztináció: Új turisztikai versenyképességi modell kialakítása, PHD. értekezés, Miskolci Egyetem, Miskolc.
- DR. BUJDOSÓ Z.- DR. MOLNÁR E. - DR. PATKÓS CS. - DR. PÉÉNZES J. - DR. RADICS ZS. (2012):** Hajdú-Bihar megye területfejlesztési koncepcióját megalapozó feltáró-értékelő vizsgálat

Egyéb források

- Berettyóújfalui „Az egészséges város” – Városmárkázási Stratégia, (2011)
- Berettyóújfalui Integrált Városfejlesztési Stratégia 2007-2013, (2008)

ÖSSZEFOGLALÓK

NÖVEKVŐ NÉPESSÉGŰ MAJORSÁGI TERÜLETEK VESZPRÉM MEGYÉBEN

Horváth Csaba

A hazai településrendszer egyik sajátos, számos speciális morfológiai, történeti, társadalmi sajátossággal rendelkező elemei a majorok. Alapvetően népességvesztők, de mindmáig találunk olyan egykori pusztákat, amelyek területén a lakónépesség száma újra emelkedik. Dolgozatunkban a Dunántúl egyik legtöbb majorsági területtel rendelkező megyéjében, Veszprémben teszünk kísérletet a népességszámukban gyarapodó majorok társadalmi-gazdasági folyamatainak feltárására. Első lépésben népszámlálási adatok, valamint helységnévtárak felhasználásával kiválasztottunk 50 majort. A kiválasztás a 2001-es és a 2011-es népességszám figyelembevételével történt. 25 olyan major került a mintába, amely e 10 év alatt növelte népességét, s melléjük, ellenpéldaként 25 csökkenő területet is bevontunk a vizsgálatba. Keressük a növekedésük hátterében meghúzódó okokat, továbbá földrajzi fekvésük, funkcióik, épületállományuk, népességszámuk stb. alapján meghatározzuk főbb típusaikat.

MAGYAR CSODA ZALÁBÓL, AVAGY EGY MEGFIATALODOTT ÖKOFALU

Kertész Gergő

Napjaink egyik divatosá vált kifejezése a globalizáció fogalma, amely mindenki számára ismert jelenség, hiszen számos elemével találkozhatunk a nagyvilágban. A globalizációval egy időben, azonban elkezdtek megjelenni a globális kockázatok is és ezek a kihívások szorosan összefüggnek a fenntarthatóság kérdéskörével. A csupán külső erőforrásokra való támaszkodással nem lehet a fenntartható fejlődést megteremteni és az áttörést a világválság által generált egy új gazdaságpolitikai paradigma, a helyi gazdaságfejlesztés hozta meg. A helyi gazdaságfejlesztés eszközként való megjelenése lehetőséget biztosít a hátrányos helyzetű településeknek egy élhetőbb, fenntarthatóbb társadalmi és gazdasági környezet kialakításához. A rendszerváltozás utáni válságos időszakban Nagypálinak nem kellett sok idő a szemléletváltásra, hogy egy alapos helyzetelemzést követően autonóm módon megtalálja a saját útját és egyedi receptet dolgozzon ki a problémák leküzdésére.

BIOMASSZA, ALTERNATÍV VIDÉKFEJLESZTÉS KOVÁSZNA MEGYÉBEN

Sebestyén Tihamér Tibor

A tanulmány Kovászna megye biomassza potenciálját méri fel a legkisebb -adminisztratív területegységek (NUTs 5) szintjén. A számítások az Országos Statisztikai Intézet (Institutul Național de Statistică, továbbiakban INS), a földművelési és állattenyésztési nyilvántartások, az erdőgazdálkodás, valamint a hulladékgazdálkodás és szennyvíztisztítás adatbázisaira alapozottak. Mindezekből egységes energiahozam eredmények születtek. A felmérés nem számol a természetvédelmi területek biomassza tartalékaival. A kutatás integrált kvantitatív módszereket alkalmaz, az eredmények térinformatikai programmal (ArcGIS) készített tematikus térképekkel illusztráltak. Emellett a helyi már jól működő példák is bemutatásra kerülnek. A kutatás megalapozott eredményei a Kovászna megyei fejlesztési stratégia kidolgozásakor is felhasználhatóak lehetnek.

TELEPÜLÉSFEJLŐDÉSI PROBLÉMÁK BELSŐ PERIFÉRIÁN

Simon Bertalan

Pályamunkám Zala megye belső periferiáját térképezi fel és hatásait vizsgálja annak településeire vonatkozóan. A falvak jelenlegi helyzetét, a településhálózatban betöltött szerepüket, a belső kohézió hiányát, a külső kapcsolatok egyoldalúságát realizálja. A területegységen belül egy különleges térséget, a Zalaegerszegi, a Nagykanizsai és a Letenyei járás határán fekvő Söjtör, Pusztamagyaród, Pusztaszentlászló és Hahót községek társadalomföldrajzi bemutatását tartalmazza. Képet ad a történelem során folyamatosan változó közigazgatásról, a negatív demográfiai folyamatokról, a redukálódó, de fejlődő lakásállományról, a lokális gazdaságról, az infrastruktúra közepesen fejlett állapotáról és a települések külterületi lakott helyeinek kérdéséről. Ezen felül javaslatokat ad a jövőbeli fejlődési irányokról, a lehetséges jövőképekről.

BERETTYÓÚJFALU TELEPÜLÉSMARKETINGJÉNEK ÉS KISTÉRSÉGI HATÁSAINAK VIZSGÁLATA

Ulrich Ádám

Kutatásom során Berettyóújfalu településmarketing tevékenységének felépítését és kistérségi hatásait elemeztem. Céloom Berettyóújfalu és kistérsége kapcsolatának vizsgálata az együttes fejlesztési lehetőségek tükrében. Munkám során több módszert is alkalmaztam. Ezek közé tartozik a gazdasági és társadalmi folyamatok bemutatása statisztikai adatok által; a Goda-féle pókhálómodell; kérdőíves felmérés, valamint különböző földrajz specifikus vizsgálatok. Berettyóújfalu önmagában a megyéhez és régiójához képest is jól teljesít, az országos átlagtól nem sokkal marad el, a kistérségre sajnos ennek már ellenkezője igaz. Az infrastruktúra és a társadalom állapota éppen megfelelő, azonban a környezet, a helyi gazdaság és a turizmus a leszakadás irányába toródik, erőteljes beavatkozást igényelne. A kistérség térbeli elrendezéséről szórt, ami megnehezíti a kapcsolatok szorosságának kialakulását és fenntartását. A települések a központtal való kapcsolatukat gyengébbnek érzik, mint a statisztikák alapján várható lenne.

A KÖZFOGLALKOZTATÁS FEJLESZTÉSE A KÖZÉP-TISZAVIDÉKI BELSŐ PERIFÉRIÁN: EGYEK

Fazekas Anett

A hazai centrum-periféria relációk egyik jellegzetes példája a közép-tiszavidéki belső periféria, melynek Egyek nagyközség is szerves részét képezi. A magas munkanélküliségi ráta leküzdésére a település vezetése közmunkaprogram keretében eszközölt mintaprojektet alkalmaz. Ezek közül kitűnik az önfenntartó jellegre törekvő mezőgazdasági projekt, valamint a betonelemgyártó projekt, mely iránt már más települések is érdeklődésüket fejezték ki. A település a biomassza projekt segítségével a rezsicsökkentést igyekszik előmozdítani, melyben a mezőgazdasági projekt során termelődött növényi hulladékot hasznosítják. A település adottságainak továbbfejlesztése révén nagy hangsúlyt kellene fektetni más hasonló helyzetben lévő településeken megvalósított modellek adaptációjára is. Kiemelendő a Tiszatarjánban véghezvitt modell, mely a közmunkaprogram során is kiválóan alkalmazható lenne. A modell a hasonló adottságokkal megáldott Tisza-parti települések – köztük Egyek – fejlődéséhez járulhat hozzá a partszakasz rehabilitációjával. Összességében elmondható, hogy a nagyközség mintaprojektjeinek további bővítése, más települések bevált gyakorlatainak adaptálása, és azok fenntarthatóvá tétele újabb lépés lehet a sikerhez vezető hosszú úton.

SUMMARIES

MANORS WITH GROWING POPULATION IN VESZPRÉM COUNTY

Horváth Csaba

The settlement network of Hungary has many special characteristics, the majority of which serve as a still tangible, very good basis for their in-depth analysis, and for the mapping of their changes. The present essay focuses on one dominant element of the Hungarian settlement network called manors. Although manors were also established in the Great Hungarian Plain in large numbers, they were basically a special residential and economic unit typical of Transdanubia. Veszprém is one of the counties which had the largest number of them. In the summer of 2014, 50 manors of Veszprém county were visited. 25 of them had growing population and 25 of them had decreasing population between 2001 and 2011. We tried to explore the underlying causes; show the reasons of growing and decreasing population. Photos and databases were made of them, the use of which allowed the typifying of the manors by their geographical location, present functions, size of population and physical conditions of them.

NAGYPÁLI: A HUNGARIAN WONDER FROM ZALA COUNTY OR A REJUVENATED ECOVILLAGE

Kertész Gergő

Because of the global risks is very important to deal with the sustainable development in the world of globalization. Due to the financial crisis the local economic development (LED) appeared as a new paradigm of economic politics where the „place-based” policy and exogeneous intervention are in connection. After the 90s more and more Hungarian settlement began to discover the opportunities of LED. This paper aims to show an excellent and sustainable LED practice: Nagypáli. The author have made on-the-spot searches with questionnaires and depth interviews.

THE QUANTIFICATION OF BIOMASS POTENTIAL IN THE CASE OF COVASNA

Sebestyén Tihamér Tibor

The study presents the quantification of biomass potential on the lowermost level of administrative units (level NUTs 5) in the case of Covasna County, Romania. The calculations are based on datasets coming from the National Institute for Statistics, from agricultural and animal healthcare registry, as well as forestry database and waste management and wastewater treatment institutes. This data facilitated reckoning the amount of the biomass and its potential for energy production. The study does not include the biomass reserves of the protected areas of the region. The survey evaluates the biomass potential applying an integrated methodology and illustrates the results using Geographic Information System (ArcGIS). In the same time best practices of already implemented investments and a model-like plant are included. The outcome of the research can be taken in consideration in the conceptualisation of the Development Strategy for Covasna County and also for similar implementations of biomass plants in other regions of the Carpathian Basin.

SETTLEMENT DEVELOPMENTAL PROBLEMS ON INNER PERIPHERY

Simon Bertalan

The aim of my essay is the mapping of the Hungarian Zala county's inner-periphery and to examine its effect on the settlements. It realizes the current position of the settlements, their role in the settlement-system, the lack of inner-cohesion and the unilateralicy of the external relations. It also contains the social geographical introduction of Söjtör, Pusztamagyaród, Pusztaszentlászló and Hahót villages, on the border of Zalaegerszeg, Nagykanizsa and Letenye districts. It describes the historically constantly changing administration, the negative demographical processes, the reducating but developing housing stock, the local economy, the mid-developed condition of infrastucture and the issue of the populated pheriphery of the settlements as well. Above all, it gives advices on the further direction of developement and a possible future vision.

THE STRUCTURE OF BERETTYÓÚJFALU 'S SETTLEMENT MARKETING ACTIVITY AND ITS SUBREGIONAL EFFECTS

Ulrich Ádám

During my research I analysed the structure of Berettyóújfalu 's settlement marketing activity and its subregional effects. My goal was to examine Berettyóújfalu and its subregional connects from the viewpoint of combined development potentials and the presentation from the aspect of regional and settlement marketing. In the course of my work I have used different kind of methods. These include the demonstration of Berettyóújfalu and its subregion's economic and societal processes by statistical datas, the preparation of Goda-type „spider-web” model to the subregion, analysis with different kind of specific geographical methods and a questionnaire survey among the mayors of the subregion. Berettyóújfalu itself compared to the county and the subregion performs well, not below the national average, unfortunately it can't be claimed about the subregion. It has been observed that the state of infrastructure and the society is just appropriate, however the environment the local economy and the tourism lagging behind, those areas are need to be intervended. The spatial arrangement of the subregion is scattered which makes difficult to form and maintain close relations. The settlements of the subregion feel weaker relationship with the center that would be expected by the statistics.

DEVELOPMENT OF THE COMMUNAL WORK ON THE INNER PERIPHERY AT THE MIDDLE TISZA AREA: EGYEK

Fazekas Anett

Egyek village with its peripheral symptoms is one of the emblematic representatives of the inner periphery at the Middle Tisza area that is part of the Hungarian core-periphery dichotomy. The local leaders implemented different pilot projects within the communal work program to fight against the high unemployment rate that is one of the most characteristic features of backward areas. The agricultural project is remarkable because of its self-supporting character and the project of concrete constituent production is also emphasized that drew the attention of other settlements. Additionally, the biomass project is part of the decrease of overhead costs relating to the self-supporting in which those agricultural wastes are utilized coming from the agricultural project. Outstanding emphasis should be put on the utilization and development of advantages based on local characteristics and features on the adaptation of realized projects of similar settlements. The pilot project implemented in Tiszatarján deserves important attention due to its compatibility to the program of communal work. The model might be an important step to develop the settlements – as well as Egyek – along the Tisza river by the rehabilitation of the river bank and flood plain. As conclusion it can be emphasized that the further extension of the presently operating pilot projects, the adaptation of other settlements' best practices and their development to become economically sustainable might be additional steps on the long way to a successful settlement.

Belépés
Regisztráció
Vegyen részt Ön is a Hálózat munkájában!

A vidék fejlesztéséért Európával együtt

ENGLISH

MNVH

ENRD

Nekik

Kérdezzon!

SIKERÜLT

Főoldal

Hírek

Külföldi lapazárás

Eseményeink

Aktuális témák

Soros előadás

KAP-reform

Dokumentumtár

Szakmai szervezetek

Galéria

Linkek

PiacTér tovább>>

Magyar agrárium Párizsban

2011. február 21.
 Nem vezetne jörs az állami beavatkozás a szakmáryszáson, de tavadó az új szakmáry könnyíteli fog az állatmáry; Sándor vidékfejlesztési miniszter a párizsi Mezőgazdasági Szakállásón.
→ Tovább

Elfogadták a Duna-stratégiát

2011. február 21.
 Az Európai Parlament (EP) támogatja az Európai Bizottság és a tagállamok elkészítelt Duna-stratégiával kapcsolatban. Zöldebb stratégia kell, amely a mozgató urós forrással gazdálkodik.
→ Tovább

Koordinációs Bizottsági ülés a KAP-reform témájában

2011. február 21.
 Az ENRD legálóbbi Koordinációs Bizottsági ülésén a KAP reform társadalmi vádja volt a téma. Az MNVH képviselőiben Weisz Miklós volt jelen, és tudóshotta az mnvh.eu-t az ehángzóttól.
→ Tovább

Nemzetközi Együttműködés Lépésről Lépésre - Szarvas

2011. február 18.
 Isányelvkvet, íppoket, és esettanulmányokat ismerhettek meg a nemzetközi együttműködésben az MNVH-tagok a Hálózat legálóbbi, szarvas rendezvényén.
→ Tovább

Keresés

Project partner search

Mai névnap

2011. február 22. Gergelyn naja van.

Eseményeink

február

1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30

Cimkefelhő

állattenyésztés élelmiszer
állattenyésztés élelmiszer
esemény EU-országok
Európai Szakmáry Fórum felü
FATOSZ Fazekas Sándor
fejlesztés felhívás
Fogalkoztatás Programozás
FVM hírlevél HACCS helyi
termék IKSZT jogszabály
környezetvédelem Közös
Agrárpolitika Közös KAP

Magyar
Nemzeti
Vidéki
Hálózat

www.mnvh.eu

NAKVI Nemzeti Agrárszaktanácsadási,
Képzési és Vidékfejlesztési Intézet

Tisztelt Látogató!

Üdvözöm honlapunkon, mint a VM Vidékfejlesztési, Képzési és Szaktanácsadási Intézet (VM VKSZI) főigazgatója és a Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) által alapított tudományos lapok kiadója.

A VM döntése alapján 2012. január 1-jétől kilenc agrárszaklap kiadása került a VM VKSZI-hez. Arra törekszünk, hogy ezek a folyóiratok továbbra is az agrártudományok színvonalas fórumai legyenek és biztosítsák a tudományos műhelyekben, valamint a hazai és határon túli doktori iskolákban zajló kutatások eredményeinek közzétételét a szakmai közvélemény számára. Az említett lapcsalád mellett Intézetünk adja ki A falu című folyóiratot és a Magyar Vidéki Mozaik magazint is, amelyek főként a vidékfejlesztés aktuális kérdéseit és eseményeit mutatják be évszázonkénti megjelenéssel.

Intézetünk tevékenységében a vidékfejlesztés területén kiemelt jelentőségű az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (UMVP) és a Darányi Ignác Terv kommunikációs feladatainak ellátása. Ebben jelentős szerepet kap különböző rendezvények, fórumok és továbbképzések szervezése és lebonyolítása. Igen fontos ezen felül, hogy a vidékfejlesztésben a LEADER helyi akciócsoportokkal kapcsolatban folyamatos monitoring tevékenységet végzünk. Ennek eredménye reményeink szerint, hogy az akciócsoportok munkája, valamint a vidékfejlesztés megítélése is javul országos és európai szinten egyaránt.

1223 Budapest Park u. 2. | Telefon: +36-1-3628100 | E-mail: info@agrariapok.hu | Fax: +36-1-3628104

www.agrariapok.hu